

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

III. évfolyam 10. szám

Alapította: **Masszi Péter**
Főszerkesztő: **Szondi György**

Kiadja a Masszi Lap- és Könyvkiadó Kft. Megjelenik évente tízszer.
Szerkesztik:

Bognár Antal (főmunkatárs), **Prágai Tamás** (vers, próza).

Lapterv: **Gosztola Gábor**. Szöveggondozás: **Kovács Ildikó**.

Tördelőszerkesztő: **Szondi Bence**. Szerkesztőség titkár: **Balázs Ilma**.

Napút-kör: **Csűrös Miklós, Gráfik Imre, Kosáry Domokos, Lászlóffy Aladár,**

Osztovíts Levente, Sánta Ferenc, Schwajda György, Konrad Sütarski,

Sütő András, Székely Magda (tiszteletbeli konzulensek).

Szerkesztőség: 1054 Budapest, Zoltán u. 12.

Tél.: 473-1470. Fax: 473-1471. E-mail: naput@matavnet.hu

Nyomdai kivitelezés: deMax Művek. Terjeszti a Hírker Rt., az NH Rt. és a Sunbooks
ISSN: 1419-4082

Aki politikusnak született

Portré Antall Józsefről (Rosdy Pál) 3

Január

Árky István 8
Szabó György 9
Gonda János 10
Miska János 12
Ozsvald Árpád 14

Február

Marosi Ildikó 16
Kunszabó Ferenc 17
Csoma Gyula 18
Szinetár Miklós 20
Diósi Ágnes 21
Grétsy László 21
Horváth Sándor 23

Március

Pais István 27
Tarbay Ede 30
Ugrin Gábor 31

Április

Zámbó István 35
Sedlmayr János 37
Farkas L. Gyula 38
Eszlár Éva 40
Almár Iván 42
Hajdufy Miklós 43
Hazai György 45

Május

Patay László 48
Kovács Dezső Ödön 49
Szabó Marianne 50
Tari Márta 52
H. Tóth Imre 53
Csanády János 54

Június

Bálint Tibor 56
Szabó Éva 58
Kuklay Antal 59
Kiszely István 61
Orosz János 63
Deim Pál 64

Július

Kisari Balla György	67
Kisszebeni Marcell	69
Sulyok Vince	71
Banner Zoltán	73
Kalmár Tibor	74
Albert Zsuzsa	76
Soós Katalin	78
Veszprémi Imre	80

Augusztus

Gecse Gusztáv	83
Vata Emil	84
Bilek István	87
Kákossy László	89
Bihari Sándor	91
Fülöp Lajos	94
Feuer Mária	95
Örkényi Éva	97
Dr. Tarján Lászlóné Dr. Tajnafői Anna	99

Szeptember

Fekete György	101
-------------------------	-----

Október

Székely László	104
Császi Ferenc	106

November

Beder István	109
Jókai Anna	110

December

Burány Nándor	112
Földesi József	113
Zsombok Timár György	116
Tilless Béla	118

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

III. évfolyam 10. szám

Hatvan jeles hetvenes

Antall József mellszobra
(Domonkos Béla műhelyéből)

E számunk képzőművész vendégei
a 2002-ben hetvenedik életévüket
betöltő, vallomásra vállalkozók közül:

Császi Ferenc
Deim Pál
Orosz János
Patay László
Szabó Marianne
Székely László
Tari Márta
Tilless Béla
Vata Emil
Veszprémi Imre

Folyóiratunkat támogatja:

Aki politikusnak született

Portré Antall Józsefről

(1932. április 8–1993. december 12.)

Mondhatná valaki: elég rosszkor született politikusnak, hiszen 58 éves koráig nem gondolhatott arra, hogy cselekvő részese lehessen a politikának. Mégis úgy vélem: pont jókor, mert így a nagy történelmi pillanatban az ország demokratikus átalakulásának alapjait rakhatta le. Vagy fordítva, úgy is fogalmazhatunk, mint a Konrad Adenauer Alapítvány egyik vezetője Bonnban, 1992-ben, amikor a magyar helyzetről beszélgettünk és azt találtam mondani: sajnos csak egy Antall Józsefünk van, visszavágott: hála Istennek, hogy Magyarországnak most van egy Antall Józsefe.

Politikusnak született; édesapja, id. Antall József (1896–1974) is politikus volt, kisgazdapárti miniszter is a koalíciós években, de életének főműve a második világháború alatt belügyminisztériumi tisztviselelként a szociális és menekültügy irányítása, Magyarországra menekültek ezreinek megmentése lett.

Antall József ritkán beszélt nyilvánosan önmagáról, de 1991-ben a Századvég politikai iskola hallgatói éppen arra kérték, mondja el nekik, hogyan lett politikus-sá. „Az én politikusi vagy politikai pályafutásom az rendhagyó – kezdett hozzá. – Azzal kell kezdenem, hogy politikuscsaládban nőttem fel. Ez meghatározta egész politikai gondolkodásomat, meghatározta a politikáról vallott nézeteimet, nemcsak tartalmilag, hanem hivatásként, és meghatározta úgy is, hogy milyen stílus képviselhetek én a politikában. Ezt természetesen befolyásolta az, hogy gyermekkoromtól kezdve mindig politikáról beszéltek apám, nagypapám... és mindig azt a politikai irányvonalat képviselték, amelyik különböző időszakokban hol baloldalinak, hol jobboldalinak minősült. ...Személy szerint, ezt nem tagadhatom, meghatározó volt számomra, hogy milyen politikai eszméket, nézeteket vallott apám, nagypapám és a család. Ebbe beletartozott minden, a klasszikus liberalizmus, a kereszténydemokrácia, és beletartozott minden, ami a nemzeti, népi és konzervatív értékek körében foglalható össze... Tehát olyan humanisztikus politikai légkörben nőttem fel, ami kizárta az embertelenséget, a jogtalanságot, ami kizárt minden olyat, ami egy diktatúrára jellemző, és ami egy politikai demokráciától távol áll.

Ma is, ha felidézem, szinte szó szerint emlékszem, amikor hat-hét éves koromban gyalogolva Veszprém megyében az egyik hegyi úton magyarázta el nekem apám, hogy mi a demokrácia. Ez körülbelül 1937-ben, 38-ban volt. Mit kell érteni a demokrácián, mit jelent a képviseleti demokrácia. Nekünk ehhez kell húnek lenni, ehhez kell ragaszkodni, bármit mondanak és bármit hallanék.”

Természetesen Antall József gyermekkorát mégsem kell koravén politizálás légkörében elképzelnünk. Nyarainak színtere szülei somlói szőlője volt, ap-

ja szülőföldje, ahol mindenkit ismert, megtanult lovagolni is, nagyon szerette a lovakat. Itt élte át tizenhárom évesen a nagy fordulatot. És itt ünnepelte meg 1991-ben az orosz megszállás megszűntét, a magyar szabadság napját. „Oda akartam visszajönni – mondta akkor Somlóvásárhelyen –, ahol Somlójenőtől, az egykori Kisjenőtől Orosziig szinte minden temetőben nyugszik valakim. 1945. március végén, amikor a front átvonult a Somlóhegyen, s ezen a környéken vonultak vissza a német csapatok, és bejöttek a szovjet csapatok, akkor is itt voltam... Emlékeznem kell arra, hogy miként élte át egy nehezebben kezelhető, a szabadságot nagyon szerető tizenhárom éves gyermek a frontot, s azt a napot, amikor a harctér itt átvonult. Azon a napon mindenhol arra készültek, hogy megpróbálják elrejtetni, amit lehet, élelmet, az asszonyokat és lányokat... Gyönyörű, napsütéses idő volt. Ott, a kilátóban állva láttam, amint a Sártóig, Orosziig jöttek az orosz csapatok, amikor hátranéztem, akkor pedig azt, hogy a 8-as műúton még vonultak vissza a német alakulatok Graz felé.”

Kamaszéveiben a pesti piarista gimnázium diákja volt. Olyan mélyen kötődött alma materéhez, hogy nem akart lemaradni 1992-ben arról az évről az évről, melyet hosszú idő után először ismét a Duna-parti piarista kápolnában tarthattak. Beszédében emlékezett a Duna-parti reggeli tornákra és a misékre, amikor „egy-egy térdeplő diák nem az imakönyvét, hanem a kémia tankönyvét tanulmányozza”. De a következőmondatok azt is jelzik, mennyire piarista diák maradt mindvégig: „Ebben az intézetben és más piarista intézetben a haza, a nemzet szolgálata, a keresztény hit, a kereszténység szolgálata, a katolicizmus szolgálata mélyen összefonódott, és itt már akkor ökumenikus szellem volt, amikor ez nem volt még divat. Soha megkülönböztetést nem érzett senki.” Ebben a gimnáziumban a közelmúltban elhunyt dr. Gaál István tanár úr történelemórái tovább mélyítették benne a politika iránti érdeklődését. Történelem-levéltár szakos egyetemista is főleg azért lett, mert tudta, hogy a „Zeitgeschichte”, a közelmúlt és napjaink politikai története csak megalapozott történelmi tudással érthető, művelhető.

A gimnáziumi történelmi önképzőkörben kívánta előadni az 1947–48-as tanévben *Az Amerikai Egyesült Államok a világpolitikában* című terjedelmes dolgozatát. Abban a körben, ahol egy évvel korábban *Metternich és Magyarország* című előadásával már bemutatkozott. Az Egyesült Államok világpolitikájának alapelveit először is a Monroe-elv fejezte ki, melyből az európai politikától való elzárkózás (izoláció) következett lényegében 1931-ig. A másik régi törekvés a pánamerikai mozgalomban nyilvánult meg. Ennek lényege, hogy Amerika összes államát be kívánta kapcsolni az USA gazdasági és politikai közösségébe. A diák Antall elemezte a német, az amerikai és a „szocialista doktrínék” imperializmus-fogalmát. Majd feltette a kérdést (1948-ban, Budapesten!): „Milyen alapja van a szovjet-orosz-amerikai ellentéteknek? Egyikük sincs a másik területére utalva, még kevésbé egymás természeti kincseire... Ellentéteik tehát elsősorban nem gazdaságiak. Sokkal inkább érzelmi, sőt világnézeti és politikaiak. A világhatalomért folyik a küzdelem! Ezt az Egyesült Államok legfőbb csapata csak Nagy-Britanniával hajlandó megosztani. Vajon a józan ész és a jóakarattal fog-e uralkodni a világon? Sajnos a józan ész, az erkölcsi elvek és bölcs tanulságok helyett inkább az agyrések és a szenvedélyek kormányozzák a világot.” A dolgozat dokumentumként a Magyar Szemle 1993. szeptemberi

számában jelent meg nyomtatásban. A forrásmunkák hosszú jegyzéke azért érdekes, mert arról a szerző azt vallotta, hogy diákkorában már mind sajátja volt: antikváriumokban vásárolta össze.

Nemcsak született, de tanult politikus is lett, mert 1950–1954-ben végzett nappali tagozatos történelem–magyar nyelv és irodalom tanulmányain kívül kiegészítő tanulmányokra még nyolc évet fordított az állam- és jogtudományi karon, levéltártudományi, könyvtártudományi, muzeológusi képzettséget is szerzett. Néprajzi, antropológiai, jogi, közgazdasági és orientalisztikai jellegű tárgyakat is hallgatott. Nem volt kitűnő tanuló – annál sokkal tehetségesebb volt. Alkotó ember volt. Nem mindennel foglalkozott, hanem mindazzal, ami érdekelte. Tanulmányainak felsorolt széles területe azt példázza, hogy rendkívül sok minden érdekelte. Nagy emlékezőtehetsége következtében nem volt különösebben szorgalmas. Emlegette, hogy megtörtént vele a gimnáziumban: nem írta meg magyarból a házi dolgozatot. Amikor azonban felszólították, olvassa fel, füzetét maga előtt tartva folyékonyan „olvasta” a dolgozatot. És a tanár nem vette észre, hogy nincs leírva. Elég volt valamit egyszer olvasnia, arra már úgy emlékezett, hogy alkalmazni tudta. A kombinálókészség, kiváló beszédképesség már serdülőkorában tulajdonsága volt.

Vezetőképessége hamar megnyilatkozott abban, hogy remekül tudott hatni társaira. Diákkori barátja, Kiss György pszichológusprofesszor írta róla: „Nem feltétlenül beszédeiben, hanem az emberekkel való érintkezésben tudott olyan szituációkat teremteni, hogy aki vele közvetlen kapcsolatba került, az óhatatlan hívévé vált, mert megértést tanúsított iránta, lehetőségeket, kibontakozási formákat nyújtott a személyiség számára. Ez olyan vezetői tulajdonság, amivel csak a ténylegesen nagy vezetők rendelkeznek.” Kétségtelenül erős belső sugárzással rendelkezett, amivel hatott az emberekre, már mint diák, azután mint tanár, majd politikus.

Igen jellemző a született és tanult politikus Antall Józsefre az a „szamizdat” dolgozata, melyet 1950-ben írt (persze kéziratban maradt). A *történelem ironiája* című írásában azt fejtette ki, hogy Marx, aki a kapitalizmus sírásója akart lenni, éppen Nyugaton lett a kapitalizmus megmentője. „Amit a rövidlátó, kapzsi kapitalizmus a maga érdekében nem tudott volna megtenni, azt megtette a marxizmus.” Eredeti történelmi és politikai meglátásokkal teli írás.

Bölcsészdoktori disszertációját Eötvös József politikájáról és az 1867-es kiegyezés előkészítéséről írta. Történészként a modern Magyarország születésének évtizedei, a XIX. század, annak különösen 1825–1867 közötti korszaka állt hozzá közel. Eötvös-tanulmányai a Századok folyóiratban 1965-ben és egy *Ábránd és valóság* című Eötvös József-tanulmánykötetben (Szépirodalmi, Budapest, 1973) jelentek meg.

A magyar forradalom és szabadságharc az Eötvös József Gimnázium tanáraként érte. Történelemóráin merész nemzeti és demokratikus elkötelezettséggel vezette diákjait. Már 1956 tavaszától diákjaival együtt elemezte a politikai eseményeket, részt vett bennük. Diákparlamentet hívott össze. Október 6-án a Batthyány-örökmécsesenél is diákjaival vett részt a tüntetésen, majd október 23-án számos helyszínen. Alapító tagja volt a Keresztény Ifjúsági Szövetségnek, vezette a Kiszgazdapárt székházának fegyveres őrségét. Megválasztották az Eötvös József Gimnázium forradalmi bizottsága elnökévé. November 4. után több

politikai és diplomáciai akcióban vett részt. A megtorlás idején többször rövid időre letartóztatták, vizsgálatot folytatott ellene a politikai rendőrség. Fegyelmi eljárással áthelyezték a Toldy Ferenc Gimnáziumba, majd 1959-ben eltiltották a tanári és publikációs tevékenységtől, mégpedig ezzel a mélységesen igaz megbélyegzéssel: „A többpártrendszer híve, a szovjet csapatok kivonását és az ország függetlenségét követelte.”

Egyik osztálytársa őrizte meg és jegyezte fel a következő párbeszédet a forradalom idejéből. Antall József találkozott azzal a volt egyetemi oktatójával, aki politikai okból különös ellenszenvvel viseltetett iránta. Az csodálkozva kérdezte: „Antall úr, ön még itt?” Mire Antall így válaszolt: „P. úr! Nekem ez a hazám, nem a működési területem!”

Mint akkoriban sok értelmiségi, Antall József is az új, beszűkült lehetőségek között kezdte újra pályáját. A könyvtár sok politikailag megbízhatatlan írástudó menedéke lett akkoriban. Az ő számára a fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Vadász utcai fiókja jelentette ezt az azilumot. 1962-től már részt vehetett a felnőttoktatásban. 1963-tól ismét megjelenhettek írásai, tanulmányai, cikkei. Az orvostörténet, amellyel először úgynevezett cédulázással került kapcsolatba, ettől kezdve új szakterületévé vált. A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár- és Levéltárban huszonöt évig dolgozott, fokról fokra emelkedve a ranglétrán. Ezekben az években mondta egy találkozásunkkor a tőle megszokott humorral: „Jól érzem magam az intézetben, csak egy problémám van. Főigazgatóm kissé legitimista, ezért aztán vannak politikai nézeteltéréseink...”

Hét történeti és orvostörténeti jellegű könyvén kívül *Modell és valóság* címmel jelent meg kétkötetes válogatás írásaiból, beszédeiből, interjúiból (Athenaeum, 1993). Nyomtatásban megjelent mintegy háromszáz tanulmányának is egyik része a hatvanas-hetvenes években a XIX. századi magyar történelem, azon belül az amerikai demokrácia korai magyarországi hatása és az oktatáspolitikai témáiban született, a másik része pedig az orvostörténet témáiban (*Pesti orvosi iskola és a magyar egészségügy megújítása*). Már miniszterelnök volt, amikor megjelent utolsó orvostörténeti kötete Münchenben németül Semmelweis Ignácról. Ebben egyéb kutatási eredményein kívül azt is hangsúlyozta, hogy Semmelweis nem véletlenül fedezte fel a szülőanyák tömeges halálát okozó gyermekágyi lázat, hanem személyes tehetségén kívül a magyar közoktatás magas színvonala következtében, mert a királyi egyetemi katolikus gimnáziumban a tanárok (a két utolsó osztályban a piarista atyák) megtanították a logikus gondolkodás, következtetés művészetére.

Az Orvostörténeti Intézetben később tudományos főmunkatárs, majd igazgatóhelyettes, főigazgató-helyettes, mb. főigazgató, végül 1984-ben főigazgató lett. Kiemelkedő szerepe volt az intézmény tulajdonképpeni megszervezésében és nemzetközi elismertségű intézetté tételében. Mint a Magyar Orvostörténelmi Társaság főtársa, majd elnöke, az Orvostörténeti Közlemények főszerkesztője, a Nemzetközi Orvostörténeti és Gyógyszerésztörténeti Akadémia tagja, a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság alelnöke, a kommunista diktatúra „puha” szakaszában (csak 1974-től!) lehetőséget kapott külföldi kongresszusokon való részvételre, előadásokra. Ezek során kiváló német nyelvtudása miatt is főleg Németországban járt. Külföldi meghívásai, elismerése és széles körű kapcsolatai segítséget nyújtottak az 1980-as években újra kibontakozó politikai tevé-

kenységéhez. Nemcsak nemzetközi híró tudósokkal volt alkalma találkozni, de politikusokkal, magas rangú katonákkal, gazdasági és pénzügyi vezetőkkel is.

Aki ismerte, természetesnek tartotta, hogy neve a szovjet rendszer gazdasági és politikai összeomlásakor igen hamar előtérbe került. Innentől kezdve Antall József, a szabadon megválasztott magyar miniszterelnök olyan közszereplővé vált, aki mindenki számára nyitott könyvként lehetne ismert.

Hogy mégsem az, azt azoknak a támadásoknak, rágalmaknak, ferdtéseknek köszönhetette és köszönhattük, amelyek csak azért nem rendítették meg, mert már 1948-ban megírta, hogy nem a józan ész, erkölcsi törvények és bölcs tanulságok kormányozzák sajnós sokszor a világot, hanem az agyrétek és szenvedélyek.

A Magyar Demokrata Fórum mint legnagyobb kormánypárt számára igyekezett a politika alapjává tenni három eszmeáramlatot: a népi-nemzeti örökséget, a nemzeti liberális örökséget és a kereszténydemokrata szellemi örökséget. Ez felel meg a XIX. század óta a modern Magyarország és a modern Európa szellemi-politikai irányának. Szüntelenül óvott a magyar történelemben sajnós sokszor tragédiákhoz vezető opportunizmustól, a doktrinárségtől és a kocsmapolitikától. Az első gyávaságot jelent, a másik merev doktrínákban való gondolkodást, a harmadik a handabandázást. Mindhárom jelentkezett politikájával szemben.

Már életében hihetetlen primitív rágalmak érték. Például azzal vádolták, hogy arrogáns módon lenézi az embereket, nem érdekli az emberek problémavilága. (Még az úgynevezett rózsadombi paktumot is kitalálta valaki, minden reális politikai szemléletet meghazudtolva. Ezt annyira buta kitalálásnak tartotta, hogy nem volt hajlandó vele foglalkozni, cáfolni, érvelni ellene.)

Mindez nem volt számára meglepő, hiszen már miniszterelnöki beiktatása előtt ezt mondta a német Spiegel magazinnak adott interjújában: „Aki ma Magyarországon arra vállalkozik, hogy miniszterelnök legyen, annak vagy fanatikusnak, misszionáriusnak kell lennie, vagy pedig örültnek...” Ő úgy vállalta, mint misszionárius. Alois Mock osztrák külügyminiszter mondta halála után: „Kormányra lépésének pillanatától fogva éreztem a rá nehezedő nyomást, hogy céljaiból minél többet megvalósíthasson... A rendelkezésére álló idő rövidnek bizonyult. Ám ez nem csökkenti Antall József történelmi érdemeit, amelyeket hazája jövőjének építésében szerzett.”

Rosdy Pál

Árky István

könyvkiadó, biokémikus (Budapest, 1932. január 2.)

A négy elemi és a nyolc gimnáziumot Pestszentlőrincen végeztem. A pestszentlőrinci gimnázium ebben az időben az ország egyik legjobban minősített gimnáziumainak egyike volt. Ott érettségiztem jeles eredménnyel.

Az érettségi vizsga után az orvosegyetemre szerettem volna kerülni, de akkor még az iskola irányította a felvételt, és engem, három osztálytársammal, az ELTE Természettudományi Kara biológia-kémia szakára küldött. Szent elhatározásom volt, hogy végzés után orvosi területen fogok dolgozni. Ezt az álmomat sikerült is megvalósítanom, mert már az egyetemi tanulmányaim alatt, 1952. január 1-től a Margit Kórházban – az országban

elsőként – állítottam be a vérjód és a vérnövekedési hormon meghatározását.

A mai napig az egészségügyet szolgálom, vagyis lehetőségem volt, hogy ötven évig ezen a területen dolgozhassak.

A végzés után először az Orvossegédképző Főiskolára kerültem 1954-ben tanárként. Ezen a főiskolán 1954 és 1957 között levelező tagozaton főiskolai oklevelet szereztem közegészség- és járványügyi ellenőrként. A tanítás mellett az előbb említett kórházi laboratóriumi munkámat először a Margit, majd később a János Kórházban folytattam.

1958-ban, mivel többet szerettem volna elérni, a Sugárbiológiai Kutató Intézetben folytattam a munkámat tudományos munkatársként. Itt orvosi, biológiai alapkutatótást végeztem.

1962-ben egyetemi doktori címet szereztem – summa cum laude eredménnyel.

1963-ban felkértek, hogy a Vérellátó Szolgálat és a Haematológiai Intézetben szervezzem meg és szereljem fel az orvosi izotóp labort. Gyors és sikeres kezdés után izotóp diagnosztikával és terápiával foglalkoztam. Itt sok beteg egészségét sikerült visszaadnom és sok beteg életét megmentenem.

1970-ben kandidátusi vizsgát tettem, így bekerültem a Tudományos Akadémia családjába. A külföldi és hazai előadásokon kívül nyolcvannégy tudományos közleményem jelent meg.

1971-ben felkértek, hogy vegyem át a Medicina Könyvkiadó vezetését. Ez a munka is gyönyörű volt. Az ott töltött húsz év alatt sok száz orvosi, egészségügyi könyvet adtam ki, melyeken orvosnemzedékek nevelkedtek. Édesapám és bátyám sportolói pályafutását én úgy tudtam elsődlegesen folytatni, hogy nagyon sok szép sportkönyvet is kiadtam.

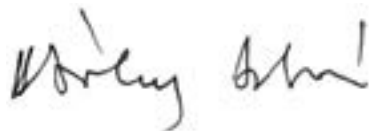
1980-tól rendszeresen élettant adtam elő a Testnevelési Egyetemen, ahol 1983-ban címzetes egyetemi tanár lettem.

1990-ben a nagy német orvosi és tudományos könyv- és lapkiadó, a Springer Verlag megbízása alapján létrehoztam a Springer Hungarica orvosi könyv-

és lapkiadót. Rövid idő alatt az orvosi könyvkiadás élére sikerült kerülni az igen értékes, nagy szakmai elismerést kapott könyveinkkel.

A Medicinában, majd a Springer Hungaricában nagy sikerrel adtam ki a 150 éves Orvosi Hetilapot.

1998-ban nyugdíjba mentem. Ezután is igyekeztem a testi és szellemi erőmet megtartani. A Testnevelési Egyetemen, most már a SOTE keretein belül, az orvosi osztályon továbbra is folyamatosan előadásokat tartok. 2000-ben a Vérellátó Szolgálat keretében egy kft.-t alapítottam könyv- és lapkiadás céljából. Jelenleg ennek folytatásaként az Egészségügyi Minisztériumban dolgozom szaktanácsadóként.

Szabó György

író, szerkesztő (Kapuvár, 1932. január 10.)

Kapuvárott nagyszüleimé volt a főtéren a Hotel Éhn, melyet azóta lebontottak, s mivel apám a herceg Esterházy hitbizomány gazdatisztje volt, előbb a Zala megyei Rédcésre, majd a Tolna megyei Magyarkeszire kerülünk. Az elemi után a pannonhalmi bencés gimnáziumba íratlak be (1942), annak államosítása után pedig a budai II. Rákóczi Ferenc gimnáziumba

jártam (1948-tól), s ott is érettségiztem. 1950–1954: Eötvös Loránd Tudományegyetem, bölcsészkar, könyvtáros–olasz szak. Ezt követte a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Dokumentációs Központja (bibliográfus voltam), majd az Irodalomtörténeti Intézet. Tanulmányokat írtam ekkor, könyvem is megjelent, darabomat bemutatták (*A futurizmus*, 1962; *Pirandello*, 1964; *Képek és lagúnák*, 1964; *Játék és igazság*, Miskolci Nem-

zeti Színház, 1964, könyv alakban is). Elméleti vitáim miatt fel kellett adnom a kutatói állást, az Új Írás folyóirathoz kerültem előbb kritikai, majd költészeti rovatvezetőnek (1965), két darabomat mutatták be közben (*Szekrénybe zárt szerelem*, Pesti Színház, 1969; *Napoleon és Napoleon*, Vígszínház, 1970), de 1975-ben ezt az állást is fel kellett adnom, ideológiai okok miatt. Így

1975–1985 között a Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchívum főmunkatársa lettem, majd a Magyar Nemzet című napilap munkatársa, ahonnét a kulturális rovat éléről mentem nyugdíjba 1992-ben. (Közben: *Kismonográfia Gaál Istvánról*, 1977; *Századunk olasz irodalmának kistükre és más tanulmányok*, 1979; *Fekete rózsa*, színmű, Kaposvár, 1980; *A magyar film 1973–1977 között*, 1980; *Szántó Piroska*, 1985; *Mai magyar filmtükör*,

1985.) Közreműködtem az *Én is jártam Isonzónál* című dokumentumfilm-ben, s a televíziónak is írtam műveket (*Széchenyi meggyilkoltatása, Feltételes megálló* – mindkettő díjat kapott; *Petőfi-sorozat; Mire a levelek lehullnak; Az utolsó játszma; a Szomszédok* első könyvei, *Nyolc évszak*, Miskolczi Miklóssal). Gyulán 1985-ben adták elő *Kun László szerelmei* című darabomat, újabb könyveim: *A széptestű lány áramkörei*, regény, 1989; *Tanácsadó a nők elcsábításához*, 1989; *Vajda Lajos*, monográfia, 1995; *Dialóg és monológ* (Gyémánt Lászlóval), s a legutolsó a Galenus Kiadónál a *Gyónás könyve* (2001), melyben életemet s az elmúlt század több évtizedét írtam meg (1944– 1968). Fordításköteteim is vannak (Venturi: *Fehér zászló Kefalónia felett; Mario De Micheli: Az avantgardizmus*), átültettem magyarrá

italiai verseket, darabokat, esszéket is. Tavaly elnyertem Az Olasz Köztársaság Lovagja kitüntetését. Jelenleg a Népszabadság Magazin szerződéses olvasószerkesztője vagyok, s feleségemmel bérlakásban élek. Egyetlen fiamat a kilencvenes évek elején szívinfarktus vitte el, egyetlen unokám viszont már megkapta jogi diplomáját. Visszatekintve életemre, teli van a magyar kultúra érdekében végzett munkával, de vagyonom persze nincs, marad a szellemi értékek becsülete (a balatonfüredi Salvatore Quasimodo Költői Alapítvány elnöke vagyok, évente díjakat osztunk magyar poétáknak).

Szabó György

Gonda János

zongoraművész, zeneszerző, tanár (Budapest, 1932. január 11.)

Mennyi hetven esztendő? Sok vagy kevés? Történeti, még inkább kozmikus méretekben nézve jóformán semmi. Csakhogy az embernek többé-kevésbé ez az egy hetven éve van; ezzel kell gazdálkodnia, ezt kell kihasználnia, ha akarja és ha tudja. Az enyém nem volt unalmas. Sokat dolgoztam, sok mindennel foglalkoztam, néha nem is sikertelenül. A Zeneakadémián előbb a zenetudományi, majd a zongora művészképző szakon szereztem diplomát. Mindkettőt szerettem. Az előbbin kiváló mesterek tanítottak, de mégis, hiányzott az aktív muzsikálás perspektívája. A másikon meg arra jöttem rá, hogy nem lennék képes egy életen át naponta sok órát gyakorolni egy-egy koncert kedvéért. Általában az új, feltáratlan területek érdekelték, és jobban szerettem a dolgokat sok irányból, komplex módon megközelíteni, mint egyetlen oldalról.

Bárdos Lajos, akitől talán a legtöbbet tanultam, irányította figyelmemet a rögtönzésre, a kötött és kötetlen zenei elemek komplementer viszonya kapcsán. Innét jutottam el a jazzhez, a jelenkor izgalmas improvizációs művészetéhez, s kezdtem vele intenzíven foglalkozni. A XX. század szélsőséges politikai rend-

szerei tiltották a műfajt. Ráadásul Hitler és Sztálin ostoba indokai feltűnően hasonlítottak egymásra. Azután, a hatvanas évtized elején, az enyhülés idejében a jazz, más, eddig tiltott művészeti irányzatokkal együtt átkerült a „túrt” kategóriába. Ekkor derült ki, hogy a közönség és a szakma nagy része egyáltalán nem ismeri a műfajt, különösen annak artisztikusabb, modern vonulatát – honnan is ismerte volna? –, s a jazzt rendre összetéveszti a kommersz tánczenével. Itt volt az ideje, hogy néhány muzsikus társammal meg Pernye András zenetörténész barátommal nekilássunk a felvilágosító, ismertető, propagáló munkának.

Cikkeket, tanulmányokat írtunk, előadásokat tartottunk a rádióban és másutt. Megalapítottam a Qualiton együttest, s elkészítettük az első modern jazz-lemezt, amely egyben egy ilyen jellegű lemezsorozat kezdetét jelentette. Egy évvel Pernye könyve után, 1965-ben megjelent részletes szakkönyvem (*Jazz – Történet, elmélet, gyakorlat*), melynek harmadik kiadása most van előkészületben. S amire máig büszke vagyok: még ugyanebben az évben sikerült a Bartók konzervatóriumban jazztanszakot létesíteni, melynek évtizedekig a vezetője és tanára voltam, s amely '90-ben zeneakadémiai tanszékké alakult át. Annak idején a tanszak valóságos frontáttörést jelentett: a műfaj először kapott helyet az állami zeneoktatásban. A mai aktív jazzmuzsikusaink java része itt tanult, és ugyanez vonatkozik a tanárookra is, akik az időközben országosan elterjedt jazzoktatásban vesznek részt.

Hogy azóta mi történt, az csak vázlatosan foglalható össze. A magam módján, párhuzamosan több területen végeztem a munkámat. Együtteseket vezettem, melyekkel rendszeresen koncerteztem külföldön és itthon. Komponáltam kisebb és nagyobb lélegzetű darabokat, köztük szimfonikus jazzműveket. Rendkívül érdekelték a társművészetekkel való kapcsolat-lehetőségek: írtam tánckompozíciókat balett- és pantomimegyütteseknek, színházi kísérőzenét, valamint számos filmzenét. Rendszeresen publikáltam pedagógiai, zeneelméleti és kritikai cikkeket, és szerkesztettem a Jazz című periodikát. A már említett mellett írtam más könyveket is, s nemrég jelent meg a klasszikus zeneoktatásban is alkalmazható kottasorozat, *A rögtönzés világa*.

Az utóbbi években egyre inkább foglalkoztat a kreatívfejlesztő, alternatív művészetoktatás. Napjainkban jó néhány értékes, rokon szellemű módszer, irányzat létezik, melynek itthoni helyzete meglehetősen izolált. Szükségesnek láttam ezeket egy közös alkotóműhelyben reflektorfénybe állítani és továbbfejlesztetni. Így jutottam el a Nemzetközi Kreatív Zenepedagógiai Intézet gondolatához, amit 1993-ban Tatabányán sikerült is megvalósítani. Az alapelv helyességében máig is hiszek: megmutatni külföldnek a magyar művészetoktatás eredményeit és megismertetni a hazai pedagógustársadalommal a nálunk kevésbé ismert, külföldi progresszív törekvéseket és módszereket. Az állandó pénzügyi és egyéb gondok miatt azonban idáig nem sikerült megfelelően kibontakoztatni az intézet működését.

A fenti munkásság szükségszerű kiegészítéseként bizonyos művészet- és oktatásszervezési feladatokat is vállaltam. Foglalkoztam oktatási ügyekkel a Nemzetközi Jazz Föderáció elnökségében, s részt vettem a Magyar Zeneművészek Szövetségének a munkájában. 1990-ben megalakult a Magyar Jazz Szövetség, amely első elnökéül választott. Emellett jelenleg a Zenetanárok Társaságának az elnökségében is dolgozom.

Az, hogy szakmailag mi volt helyes és mi helytelen, mit kellett volna esetleg másképp csinálni, őszintén szólva ma már alig foglalkoztat. Inkább azon gondolkodom, hogy mit szeretnék még elvégezni, ha marad rá időm és energiám. Ami ezenkívül még foglalkoztat, pontosabban folyamatosan irritál, az a politika, amely alapvetően befolyásolta pályámat és megkeserítette legtöbbünk életét. Számomra azok a politikai színterek rokonszenvesek, ahol hatalmi manipulációkra egyáltalán nincsen mód, ahol a politikus egyszerű köztisztviselő, akinek a nevét is alig ismerik. Van ilyen: a skandináv országokban vagy Svájcban magam tapasztaltam. Persze tudom, hogy mindez a társadalom morális fejlettségének, általános kultúrájának a függvénye.

A civilizációs problémáktól sem tudom függetleníteni magamat. A gondok és veszélyek közismertek, hiszen a tudósok és mások elég régóta verik félre a harangokat. A veszélyek méreteihez képest azonban nagyon kevés történik ezen a téren, amiben szintén ludas a politika. De itt másról is szó van: az emberiség pszichés fejlődése messze elmaradt az általa létrehozott technikai civilizációtól. Nagy kérdés, hogy képesek leszünk-e rövid távú érdekeinkről lemondva valamilyen világméretű összefogásra. Ebben a vonatkozásban is elmondható, hogy a földtörténeti évmilliárdokhoz képest egy civilizációnyi időszak jóformán semmiség. De hasonlóan az én generációm hetven évéhez, a ma emberének is csak ez az egy civilizáció adatott meg. Ezt kellene megmenteni, amíg még lehet.

Miska János

író, műfordító, bibliográfus, könyvtáros (Nyírbétek, 1932. január 20.)

Középparaszti családban születtem. Származástudatom fontos szerepet játszik szépírói munkásságomban. Wass Albert így ír ezzel kapcsolatban: „Elbeszéléseiben érezni lehet egy mélyebb dimenzió jelenlétét, az író lelki vívódásait. Nagy szerencse, hogy Miska János falusi gyerek, s józan földszagú mivoltából még a kanadai életforma sem tudja kifogatni...” (Amerika Magyar Szépmíves Czéh Évkönyve, 1971). Az októberi forrada-

lom leverése után Kanadában telepedtem le, 1957-ben.

A középiskolát a hajdúböszörményi Bocskai István Gimnáziumban, egyetemi tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetemen (1953–1956), a hamiltoni McMaster egyetemen (1958–61) és a torontói egyetemen (1961–62) végeztem, újságírás, történelem, filozófia és könyvtartu-

dományi szakon. A Manitóbai Egyetem mérnöki könyvtárának vezetője voltam

(1962–66). 1965-ben feleségül vettem Maria von Brockhausent. 1966-ban ki-neveztek a Kanadai Földművelésügyi Minisztérium osztályvezető könyvtárosá-vá. 1972-ben a minisztérium Alberta tar-tományban lévő könyvtárait igazgattam, lerthbridge-i székhellyel. Az itt alapított kutatóintézeti könyvtár ma is az ország egyik legmodernebb intézményei közé számít. 1983-tól az 1991-ben történt nyugalomba vonulásomig könyvtár-hálózati igazgató voltam Ottawában. Fontos szerepet játszottam a kanadai tudományos és állami könyvtárak gépe-sítésében s az információs forradalom kialakításában. A föderális minisztériu-mi könyvtárak számára készített mód-szertani kézikönyvem elsőnek egyesíti a hagyományos és az automatizált tech-nikai módszereket, s a könyvtár szakok javasolt könyvlistáján szerepel ma is.

Több száz irodalmi tanulmányom jelent meg magyar és angol nyelvű antológiákban, folyóiratokban és ön-álló tanulmánykötetekben. Húsz könyv terjedelmű szak- és irodalmi bibliográ-fiám látott napvilágot. Jelentős munkát végeztem a kanadai magyarságismeret tanulmányozásában. Borbándi Gyula írja *Emigráció és Magyarország* (1996) című munkájában: „Nincs a nyugati magyar irodalomnak olyan rendezett tárháza, mint a kanadai–magyar, kö-szönet Miska János munkásságának.”

Pályám egész során megőriztem kapcsolatot a szépirodalommal. *Egy bögre tej* (1966) című kötetem-mel kapcsolatban többek között ezt írja Bisztray György, *Hungarian–Cana-dian Literature* (1987) című könyvében: „Miska János az egyedüli magyar pró-zairó, aki pozitív szellemben ír Kana-dáról, s behatóan foglalkozik a kanadai magyarok témáival és beilleszkedésük számos problémájával.”

A Kanadai Magyar Írók Szövetsége alapító elnöke (1967–1974), és örökös

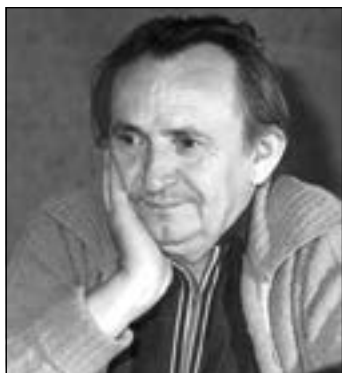
tiszteletbeli elnöke vagyok. Négyköte-tes bibliográfiám *Canadian Studies on Hungarians* címmel jelent meg, s 2500 annotációkkal ellátott citátumával úttö-rő referenciamunkának számít a ma-gyarságkutatás terén. 1969-től számos elbeszélés- és tanulmánygyűjtemé-nyem jelent meg, köztük az *Egy bögre tej* (1969), *A magunk portáján* (1974), *Kanadából szeretettel* (1989), *Litera-ture of Hungarian Canadians* (1991), *Többnyire magunkról* (1996), *Lábunk nyomában* (1997), *Földiek között* (1999), *Jelenlétünk Kanadában* (2001). Újabb elbeszéléseimben a memoáírás szubjektív elemeivel ábrázolom a hazai retrospektív keretekbe foglalt életta-pasztalatokat („Sztálinvárosban”, „Gép-ellenőrök”). A befejezőben lévő *Így éltünk* című életregényemben pedig a Kanadában letelepedett '56-os fiatalok beilleszkedését és életútját ábrázolom. Szerkesztője vagyok a kanadai magyar írók antológiasorozatának (három kö-tet magyar nyelven, kettő: *The Sound of Time* és *Blessed Harbours*) angol fordításban.

Munkásságomért számos kanadai állami stipendiumot (grant) kapott. Ezek közül figyelmet érdemel az Er-zsébet angol királynő koronázási em-lékérme (1976), az Alberta tartomány érdemrendje (1977), s a clevelandi Árpád Akadémia ezüst- és aranyér-me elnevezésű kitüntetése. Nyugdíjas éveimben a vancouveri Tárogató című lapot szerkesztettem (1994–1999). Ma-riával Victoriában élek, több magyar nyelvű lap (Tárogató, Szigeti Magyar-ság, Magyar Krónika, Pythagoras Füze-tek) munkatársa vagyok, s *Így éltünk* című, korrajznak tervezett vallomásai-mon dolgozom.

Miska János

Ozsvald Árpád

költő (Nemesoroszi, 1932. január 28.)

Nemesorosziban születtem (ma Szlovákiához tartozik). Az elemi iskola negyedik osztályát szülőfalumban végeztem, majd Curgóra kerültem a Csokonai Vitéz Mihály református gimnáziumba, ahol mint szegény sorsú parasztyereket ingyenes tanulónak vettek fel. A háború után a határok újra megváltoztak, és én az Ipoly folyón átszökve folytattam tanulmányaimat Curgón, és itt is érettségiztem 1950-ben. A soproni erdészeti főiskolára iratkoztam be, de a nyári szünetről már nem térhettem vissza tanulni Magyarországra. Egy ideig az éppen megnyíló elemi iskolában tanítottam otthon, majd 1953-ban beiratkoztam a pozsonyi pedagógiai

főiskolára, ahol 1957-ben magyar nyelv és irodalom szakos tanári oklevelet szereztem. Eleinte kiadói szerkesztő, lektor voltam, majd 1956 őszétől a Hét című kulturális képes hetilap szerkesztője és 1960-tól főszerkesztő-helyettese voltam egész 1995-ig, a lap megszűnéséig.

Első verseimet az Új Szó és a Fáklya című kulturális havilap közölte. Eddig tizenöt önálló vers- és prózakötetem jelent meg. Számos antológiában is szerepeltem, cseh és szlovák költők verseit fordítottam magyar nyelvre. Szeberényi Zoltán irodalomtörténész írt rólam biográfiát (megjelent a dunaszerdahelyi Nap kiadónál 2000-ben), melyben többek között ezeket írja: „Ozsvald Árpád egyike a szlovákiai magyar irodalom legismertebb, legnépszerűbb költőinek. Kulturált verselő, finom hangulatok megőrzője és megformálója. Meghitt, gazdag érzelmi és gondolati telítettségű humanizáló lírát művel. Ha költészetének egészét, a mintegy félezer versből álló lírai életművét tömören jellemezni akarnánk, óhatatlanul valamiféle életemlő, szelíd és bölcs derűre, értékmegőrző hűség-re kellene gondolnunk.”

Műveimből csak a legjellemzőbb címeket sorolom fel: *Földközelen* (versek, 1965); *A kis postás* (ifjúsági regény, 1965); *Laterna Magica* (versek, 1967); *Galambok szállnak feketében* (válogatott versek, 1969); *Szekerek balladája* (versek, 1971); *Vadvizek* (versek, 1978); *Oszlopfő* (válogatott versek, 1981); *Valahol otthon* (versek, 1985); *Nincsenek szemtanúk* (versek, 1992); *Néger a hóesésben* (gyermekversek, 1994); *Emlékek útján* (irodalmi tanulmányok, 1995); *A nagy sási kígyó* (válogatott és új versek, 2000).

1968-ban megkaptam a Madách Imre-díjat, 1999-ben az Aranytoll-díjban részesültem. Hobbim a régi magyar könyvek és kéziratok, valamint a római és görög pénzürmék gyűjtése.

Januárban tölti be hetvenedik életévét:

- 2. BARANYI Margit** textilművész (Szolnok)
SIMON Melinda Gabriella tanár (Marosvásárhely, Románia)
- 4. SAURA, Carlos** spanyol filmrendező (Huesca)
- 5. ECO, Umberto** olasz író, esszéista, publicista, irodalomtudós (Alessandria)
- 6. HAJDÚ Katalin** festőművész (Szolnok)
RICE, Stuart Alan amerikai kémikus (New York)
- 7. KÓSA András** matematikus (Celldömök)
- 8. DEBRECZENI Béláné** agrokémikus (Gyoma)
GYARMATHY Livia filmrendező (Budapest)
VERESCSETYIN, Vladlen Sztjepanovics orosz jogász (Brjanszk)
- 9. ARONSON, Elliot** amerikai pszichológus
- 10. SZÉCSÉNYI József** atléta, edző, biológus (Szegvár)
- 11. STERN, Klaus** német jogász (Nürnberg)
- 14. ALBERT Ernő** tanár, néprajzkutató (Csíkdánfalva, Románia)
ANDERSSON, Harriet svéd színész (Stockholm)
KEDVES Ferenc fizikus (Szeged)
RADICS Lajos vegyészmérnök (Budapest)
RICHTER Nándor villamosmérnök (Szabadka, Jugoszlávia)
- 16. HAASE, Martin Günter** német geográfus (Pulsnitz)
- 17. LALLEMAND, Roger** belga politikus (Quevaucamps)
- 17. OPPENLANDER, Karl Heinrich** német közgazdász (Dörzbach)
VÁGÓ György fizikus (Budapest)
- 19. KOVÁCS Gábor** tanár (Nagyoroszi)
LESTER, Richard amerikai filmrendező, producer (Philadelphia)
- 20. ONWUMECHILI, Cyril Agodi** nigériai geofizikus (Inyi)
- 21. BECK Tamásné** tanár (Pajzsszeg)
ZSUFFA András építész (Hódmezővásárhely)
- 22. KOVALCSIK József** művelődéstörténész, politológus (Budapest)
- 23. CLARIDGE, Gordon Sidney** brit pszichológus (Walsall)
- 25. CSIKIN, Valentyin Vasziljevics** orosz újságíró
TÓTH Géza súlyemelő, edző (Sorokpolány)
UJVÁRY Zoltán folklórkutató (Hét)
- 26. FÜLÖP Zoltán** tanár, sportújságíró (Ditró, Románia)
- 27. EGRI Péter** irodalomtörténész (Budapest)
- 29. AYALA LASSO, José** ecuadori diplomata (Quito)
- 30. KOZÁK Béla** meteorológus (Muhi)
- 31. KŐVÁRI Ilona** tanár, közösségyszervező (Magyszalonta, Románia)

Marosi Ildikó

újságíró, irodalomtörténész (Marosvásárhely, 1932. február 1.)

Szégyellem, de mostanig fogalmam sem volt, hogy létezik egy Napút című folyóirat. Honnan is tudhatnám, hiszen a '89 utáni esztendőök, ha lehetséges, még nagyobb elzártságot idéztek elő a magyar szellemi élet államhatárok szabdalta területei és képviselői között, mint annak előtte. Tíz napig jön egy levél postán Budapestről Marosvásárhelyre, ugyanígy egy napilap is, a csillagászati portóköltésgről nem is szólva. Tehát továbbra sem ismerjük egymást, de még egymás munkáit sem. Üdítő érzés – itt a kút fenekén –, ha számon tartják egyáltalán az embert, még ha csupán a fölszaporodott évei nyújtják erre az apropót.

Mivel az elmúlt hetven év bővelkedett fordulatokban – itt különösen, Marosvásárhelyen, ahol születtem és azóta is élek –, a mi életútjaink is meglehetősen kanyargósabbak, semhogy

két flekken össze lehessen sűríteni. (Micsoda avitt kifejezés ma már az, hogy „fleck”, de én még mindig csak kézzel vagy ezzel az öreg írógéppel írok!) Ezért aztán inkább csak egymás után leírom a könyveket, melyekhez közöm volt harminckét évi szerkesztői és újságírói munka közben. Naprakészen és pontosan csak az itt olvasható lajstrom minősítheti igazából az ember munkáját. Ez nem afféle mutatós prae-nekrológ, inkább lexikoncímszó-pótló! Remélem, utólag kiegészítésre szorul, hiszen még szakadatlan tovább dolgozom. Tehát:

A marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság levelesládája, Kriterion, Bukarest, 1973; Balázs Ferenc: *Mesék*, szerkesztés, utószó, Kriterion, Bukarest, 1973; *Közelképek, húsz romániai magyar író*, interjúk, fényképezte Erdélyi Lajos, Kriterion, Bukarest, 1974; *A Helikon és az Erdélyi Szépművés Céh levelesládája (1924–1944)* I., II. kötet, bevezető, jegyzetek, Kriterion, Bukarest, 1979; *Tessitori Nóra művészete*, bevezető, jegyzetek, Kriterion, Bk, 1992; Dsida Jenő: *Séta egy csodálatos szigeten*, válogatta, bevezette, jegyzetek írta MI, Kriterion, 1992; *Molter Károly levelezése*, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta MI, Argumentum–Polis, Budapest–Kolozsvár, I. kötet 1914–1926, megjelent 1995, II. kötet 1927–1932, megjelent 2001; *Kis/Bán/Ffy Könyv, Bonchidai Prospero*, Pallas Akadémia, Csíkszereda, 1997; báró Bornemissza Elemérné Szilvássy Karola: *Kipróbált receptek*, ajánlja, előszót írta MI, I. kiadás, 1998, II. kiadás, előszó és bővített utószó, 2001; *Örökbe hagyott beszélgetés gróf Teleki Mihállyal*, Argumentum, Budapest, 1999; *Kis/Olosz/Könyv*, Olosz Lajos: *Hittel a mélységek felett, levelek a lágérből*, bevezető, Pallas-Akadémia, Csíkszereda, 2001; Czegei Carla, Bözsi, Vásárhelyi Ziegler Emil rajzaival, utószó, Kalota, Kolozsvár, 2001.

Marosi Ildikó

Kunszabó Ferenc

író, szociográfus (Nyírpazony, 1932. február 6.)

Írjak hetven sort, mert-hogy idestova hetven éves leszek – mondja a szerkesztő.

Leülök a papír elé, s eszembe jut, hogy valahány életrajzot a kommunizmusban írnom kellett, mindet úgy kezdtem: Agrárproletár származású vagyok... Ez persze előny volt abban az osztályharcos világban – én azonban attól függetlenül tartottam fontosnak, életutam meghatározójának.

S annak tartom máig. Mert akkor a puszták világában még éltek a hagyományos erkölcsi szabályok, társadalmi normák.

Tizenhat éves koromig éltem ott-hon, s most már tudom, hogy akkor és ott, szüleimtől, környezetemtől tanultam meg mindent, ami a tisztességes élethez szükséges. És a világba kikerülvén ezektől az alapvető tudnivalóktól akartak megfosztani untalan, a haladás, a felvilágosultság és a marxizmus-leninizmus nevében.

Pedig ha életem során használni tudtam a köznek, az annak köszönhető, hogy végig sikerült hűnek maradnom gyermekkorom világához.

Milyen indíttatásokat kaptam?

Jelentéktelenségem és fontosságom tudata. Vagyis hogy porszem vagyok a világmindenségben, de még eben a földi létben is. Ne képzeljek hát magamról sokat, ne szálljak szembe Isten akaratával s a természet erőivel, mert csakis én lehetek a vesztes.

Ugyanakkor családomban és tágabb környezetemben fontos vagyok. Ha nem lenne rám szükség, meg se születtem volna. Amit én csinállok, azt csak én tudom megcsinálni. Behelyettesíthetetlen vagyok. „Nincs az Úrnak két egyforma teremtenye, s mindegyével terve van” – mondta három elemít végzett édesanyám.

A becsület, a tisztesség mint az ember legfőbb kincse. S ettől

senki és semmi nem foszthat meg bennünket, hacsak mi magunk el nem herdáljuk. „Én nem a gróf úrnak végzem jól a dolgom, hanem mert becsületes ember rossz munkát nem ad ki a kezéből” – mondta hat elemít végzett vincellér édesapám. Aztán: „A gazdagnak több van, mint kellene neki, csak egy nincs: lelki nyugalma.” Ráadásul a becstelent „ég és föld kiveti”, a tisztességes társadalom lenézi. Csak a hozzá hasonlók között akad társakra, de azokkal meg folyton marakodik a nagyobb koncert.

Küzdelem, kitartás és megelégedettség. Életed során folyvást küzdened kell, hogy tieidnek mindene meglegyen, ami szükséges, s ebben kitartónak kell lenned – de ne légy vágyaid rabja. Elégedj meg avval, amit tisztességes munkával megszerezted, különben egész életedben szerencsétlennek érzed magad.

Közösségi tudat és áldozatkészség. Ne magaddal gondoldj, hanem

családoddal és szűkebb-tágabb közösségeddel. Mert azok meg veled törődnek, s így leszünk mindnyájan erősebbek. „Ne magadat szeresd, hanem házádat s hazádat” – mondogatták szüleim.

S ehhez még egy csodás történetet is elmeséltek: Élt valaha egy testvérpár. Egyik évben nagyon rossz termés volt, és cséplés után mindkettő fogott egy-egy zsák búzát, hogy a másiknak vigye. Mert annak talán még kevesebb termett. Félútban találkoztak. Végül is kicserélték a zsák terményt, ám azokból a következő aratásig nem fogyott ki a búza. Mert az Úr megáldotta.

Ezt a történetet aztán megtaláltam az iskolás könyvemben is. De szüleim nem könyvből vették, hanem gyerekkorukban az öregektől hallották. Ahogy az itt elsorolt életréveket is.

Nemzedékről nemzedékre öröklődött, évezredek átívelve; megtartva,

fenntartva „szép fajunkat” – hogy a költővel szóljak.

S bár a modern civilizációkban eluralgó anyagiasság, önzés, istentagadás, tisztességtelenség és becstelenség jócskán megtépázott bennünket, de én hiszem, hogy lelkünkben nem tudta kiirtani az ősi örökséget.

Elfedik korunk mocskai, de felszínre tör, mikor már nagyon nagy szükség lesz rá. Mert aforizmákhoz nyúlva: a szükség nem csupán törvényt, hanem mocskot is bont.

S talán most ez a gyorsan dalma-hodó réműlet, mely 2001. szeptember 11-e óta önti el a fél világot – ez talán lélekébresztő intés lesz.

Bár úgy legyen.

Hunyvaló Ferenc

Csoma Gyula

pedagógus (Gyula, 1932. február 7.)

Tanár vagyok. Erre az önmeghatározásra – jelen időben – hetven évesen is igényt tartok. Hozzám nőtt, és azzal a sok mindennel együtt, ami még engem ilyenné meg olyanná tesz, a legfontosabb. Azt hiszem, hogy sokan vagyunk így vele: életutunk vége felé egyre bonyolultabbnak, nehezebbnek tartjuk önmagunk visszatekintő, egész életre szóló meghatározását. Bár talán, majd odébb, ha megérjük, magától értetődőnek, egyszerűnek fogjuk tartani... Tehát voltam nevelő a végeken, csavargó kamasz fiúk átmeneti otthonában, voltam kollégiumi nevelőtanár, tanítottam előkelő budai gimnáziumban és a második esély iskoláiban, az esti és levelező ta-

gozatokon, meghívtak tanítani főiskolára és egyetemre. Megtanulhattam, hogy a tanári mesterségnek bizonyosan attribútuma az elvégzett munka szakszerűsége és garantált minősége. A szakszerűség viszont a léleklátás tudományával (és művészetével?) kezdődik, azzal a meg nem szűnő törekvéssel, hogy – mint minden tanári mozdulat kritériumát – megismerjük s tényezőként fogadjuk el tanítványaink személyiségét.

Igaz, az én életemben a tanítás kiegészítő vonulattá vált. Átvándoroltam a tanári mesterség elméleti színtereire, s ezzel – egyáltalán nem vagyok büszke rá – a mesterség könnyebb, kevesebb közvetlen felelősséggel járó, bár kétségtelenül izgalmas feladatai közé kerültem. Persze igaz, hogy a közoktatásról, a tanításról, a tanári mesterség bármely dimenziójáról szóló, minden teoretikus gondolat mindig a praxis számára teoretizál. Közvetlenül vagy áttételesen, sikeresen vagy sikertelenül. Mindazonáltal nem lettem hivatásos tudományos kutató a nevelés-tudományokban. Folyamatosan gondolkodtam csupán – s egyelőre még mindig gondolkodom – a nevelésről, a közoktatásról, a tanári mesterségről.

Aktuális tennivalóim – 1962-től az Országos Pedagógiai Intézetben, majd 1989-től az Országos Közoktatási Intézetben – megkívánták az elméleti megközelítéseket. Elsősorban tananyagtervezéssel, tanításmódszertani stratégiákkal foglalkoztam, s részt vettem szépreményű közoktatás-fejlesztési koncepciók kidolgozásában. (Született jó néhány belőlük 1989 előtt és után.) Mostanában szívesen nevezik szakértői munkának azt, amit a mindenkori oktatáspolitikai felsőbbség mindenkori ún. háttérintézményeinek munkatársai végeztek, végeznek. S olykor nem feledik Janus-arcukat sem, amellyel a szakértők a hatalomra és szakmai felelősségükre, két irányba, de egyszerre vetik tekintetüket; végrehajtván a felsőbbség utasításait, vagy megkísérelvén módosításukat, netán finoman ellenkezve, és mindezzel együtt politikai döntéseket is kezdeményezve... Azt hiszem, hogy maga volt ez a korlátozott értelmiségi lét, ami 1989 után csak vágyainkban változott korlátlanná. De sok évtizeddel a hátam megett már meg merem kérdezni önmagunktól, hogy a nevelés, a közoktatás ügyeiben egyáltalán lehet-e, érdemes-e a mindenféle hatalomtól elidegenedett, korlátozás nélküli értelmiséginek lenni?

Intézeti feladataimra reflektálva problémákra találtam, s megkíséreltem elmélkedni róluk. Leghosszabban a totális iskolakritika izgatott, amely mindmáig az iskola „mint olyan” társadalmi és pedagógiai intézményi létének s funkcióinak teljességét veszi górcső alá, s hosszú ideig leginkább Ivan Illich hatásos ötleteiből táplálkozott. Ivan Illich könyve, a *Deschooling Society* (Az iskolamentes társadalom) 1971-ben jelent meg New Yorkban. A címe önmagáért beszél. (Két könyvem tanúsítja érdeklődésemet: *Elviszik-e a kuttyák az iskolát?* Budapest, 1983, és *A megszüntetve megtartott iskola*, Budapest, 1990.) A másik hosszabb gondolkodni valót a rendszerváltás, az Európa felé araszoló nemzeti iskolaügy, s velük összefonódva a közoktatás nevelési kultúrái adták. (*Közoktatás és nemzet*, Budapest, 2000) De azt hiszem, hogy mellettük valódi tudományos teljesítménynek tekinthetők a felnőttkori tanulás indítékairól (1967), az ún. távoktatás didaktikai struktúrájáról (1974), a szociológiailag feltárható időszerkezetek és a tanítási-tanulási folyamatok összefüggéseiről (1985), valamint a személyes tanári hatások szerep jellegéről (2001) kidolgozott munkáim.

Mi lehetne pályám summája?

Summája talán az iskola illata és zsisibongása, amelyben, már a kapun belépve, otthon érzem magam. Legalábbis addig, amíg a dezodoros maku-látlanlás és az elektromos higiénia egyeduralma, valamint a hipokrita csend netán majd sterilizálják az iskolák légerét. Áhítatos iskolaillatot és szakrális zsisibongást mentettem át emlékeimben a XX. századból ebbe az újba, bár velük együtt magammal hoztam idejermúlt dogmák tagadását és bálványozott relik-

viák kiűzetésének reményét is. Tudom, hogy a pátosz ma már idegen tőlünk és az anakronizmus zavaró. Mégis be kell vallanom, hogy sosem voltam képes elszakadni az iskolai aureolától.

Pályám summája talán a plebejus indulat, amellyel a társadalom „lentebbi” rétegei számára is kedvező iskolarendszert és esélyegyenlítő nevelési kultúrát igényeltem, igényelek. S lehet, hogy a plebejus indulat az igazi anakronizmus, a társadalom „fentebbi” rétegeit előnyben részesítő iskolarendszer és nevelési kultúra kritikájával együtt.

Most már tulajdonképpen mindegy. Aki a XX. századot megélte, s megette ott kenyere javát, annak jogában áll, hogy a XXI. században már kissé idegennek érezze magát.

Csoma Gyula

Szinetár Miklós

rendező (Budapest, 1932. február 8.)

Elég gyorsan elmúlt ez a hetven év, és nem szeretnék panaszkodni – amint az divat –, mert érdekes volt, tartalmas volt, lényegében mindig azzal foglalkoztam, ami érdekelt.

Foglalkoztam színházzal, operával, filmmel, televízióval, tanítással, politikával. Attól éreztem jól magamat, hogy a sokféleséget szerettem.

Soha nem szerettem az együgyű embereket. Gyönyörű találmánya e szó a magyar nyelvnek, mert a közhiedelemmel ellentétben ez nem azt jelenti, hogy valaki egy ügyű, hanem azt jelenti, hogy egy ügyű. Vagyis bele van vakulva egyetlen ügybe.

Ez az egy ügy lehet vallás, párt, szakma, szexualitás, evészet, teljesen mindegy, a lényeg az, hogy az illetőt a világból csak egyvalami érdekli, ettől aztán az egy ügy érdekében agresszív, intoleráns, embertelen.

Mert az ember sok-ügyű. Én is igyekeztem mindig az lenni, és ettől éreztem magamat jól. Meg attól is, hogy lehetőleg használni akartam és sohase ártani. Nagyon szegény, rossz körülmények között élő gyerek voltam, talán ezért éreztem mindig együtt azokkal, akik valamiért lenni vannak. Persze nem hittem abban, hogy ha megdobnak kővel, dobd vissza kenyérral,

inkább Kossuthot idéztem: „Ha megdobnak kővel, dobd vissza mennykővel” – de csak ha megdobnak!

Mindig szerettem ezt a körülöttem levő világot, és igyekeztem megtalálni benne, ami színes, szép és érdekes.

Talán jut még időm, hogy tovább keressenem.

Miklós Szinetár

Diósi Ágnes

szociográfus, szociális munkás (Budapest, 1932. február 10.)

Szeretettel köszöntöm olvasóimat hetvenedik születésnapom (2002. február 10.) alkalmából.

Sorsomat, pályafutásomat két körülmény határozta meg.

Nőnek születtem.

Zsidónak születtem.

Mindkettőt áldásnak tekintem, és kegyelmi állapotnak tartom a mások szenvedése iránti fogékonyságot.

Úgy vélem, a szociográfia mindig, a mindenkori alullévőkért kell, hogy fölemelje szavát, és amíg a világ világ, tiltakoznia kell annak kettéosztottsága ellen.

Örülök, hogy van négy gyerekem, nyolc unokám, és már dédunokám is lesz, mire betöltöm a hetvenediket.

Örülök, hogy nem éltem hiába.

Könyveim: *Hetedíziglen*, 1984; *Cigányút*, 1988; *Szűz Mária zsebkendője*, 1990; *Várj, madár...*, 1997.

Publikációim az egykori Mozgó Világban, a Valóságban, az Esélyben, a Kritikában, a Beszélőben és máshol olvashatók.

Diósi Ágnes

Grétsy László

nyelvész (Budapest, 1932. február 13.)

Richard E. Leakey, a neves antropológus és Roger Lewin, szintén jó nevű természettudományos író 1979-ben közösen könyvet írtak *Origins* címmel. E könyvben, amely rövid időn belül sikerkönyvvé vált, s amelyet több más nyelvre is lefordítottak, így magyarra is *Fajunk eredete* címmel, a következőket olvashatjuk a Földnek s illusztris lakójának, az embernek

a múltjáról. A magyar kiadásból idézek, erősen rövidítve, de semmit sem változtatva:

„Ha egyetlen, 1000 oldalas kötetben akarunk rögzíteni a Föld történetét, a Naprendszer tagjaként való megszületésétől, mintegy négy és fél milliárd évvel ezelőttől kezdve napról napra és évről évre, akkor ... az ember azonosítható ősei közül a legtávo-

libb (az első *Hominida*) mintegy három oldallal a könyv vége előtt bukkan fel, úgy tizenkétfélmillió évvel ezelőtt: ez a *Ramapithecus*. A *Homo*-ág az utolsó előtti lap alján jelenik meg, az első kőszközők pedig az utolsó lap közepén. Írói tömörítőképességünket sosem látott mértékben próbára téve, a modern ember egész felemelkedését az utolsó sorba kellene belesűríteni, ... a földművelés megjelenésével, a reneszánsz szellemi feszültségével, az ipari forradalom zűrzavaraival, a szuperhatalmak szembenállásával, az űrhajózás megszületésével és mindazzal, ami jelenkori történelmünket alkotja...”

Ha a *Homo sapiens*nek összesen egyetlen sor jutna abban a bizonyos könyvben, amelyet a szerzők s – vagy az ő hatásukra, vagy már előttük – más antropológusok is emlegetnek, akkor, gondolom én, mit sem számít az a mintegy húsz sor, amelyet én a magam hetven sorából e párhuzam kedvéért elvesztegettem. De mondom máris az életemet, nehogy a maradékot is elherdáljam!

Úgynevezett polgári család sarja vagyok, anyai ágon főleg orvosokkal, tudósokkal, apai ágon pedig kereskedőkkel, iparosokkal. A nyelv – mármint a magyar nyelv, mivel idegen nyelveket csak gimnáziumi éveimben kezdtem tanulni – már kisgyermek koromban megragadott, elbűvölt. Rejtvényeket fejtettem és készítettem, ezt is, azt is igen lelkesen. Tízéves koromban már meg is jelent egy keresztrejtvényem egy folyóiratban. Érettségim után természetesen bölcsésznek jelentkeztem, mégpedig magyar–orosznakra – ez 1950-ben volt –, s úgy gondoltam, a német és a latin mellett, amelyet már a gimnáziumból hoztam magammal, begyűjtök egy szláv nyelvet is a tarsolyomba. Csakhogy túl jó

tanulónak bizonyulhattam, ugyanis az általam tervezett ELTE helyett „jutalmul” a moszkvai Lomonoszovra vettek föl. Szerencsére volt erőm nemet mondani, s bár amikor ezt megtettem, jött is a vészjósló fejcsóválás s az azt kísérő szöveg: „ezt még meg fogja bánni”, végül mégis sikerült elérnem, hogy ne az orosz nyelv és irodalom kutatója váljon belőlem, hanem a magyaré, hiszen erre készültem, ez volt az álmom.

Mire befejeztem egyetemi tanulmányaimat az ELTE Bölcsészettudományi Karán, arra is rá kellett jönnöm, hogy bár a magyar nyelvet és irodalmat egyaránt nagyon szeretem, mégis az előbbi az, amivel további életemben foglalkozni kívánok. Ezért lettem nyelvész, nem pedig író, költő vagy magyartanár, bár képesítesem ez utóbbira szól. Az egyetemnek, majd az akkori, szovjet mintájú tudósképző formációnak, a hároméves aspirantúrának elvégzése után közvetlenül a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetébe kerültem. Egy esztendő híján három évtizedig ott dolgoztam, ez időszak első felében a legendás nyelvművelő, Lőrincze Lajos által vezetett magyar nyelvi osztály főmunkatársaként, második felében az osztály vezetőjeként. Ezután, mivel mindig is nagyon vonzott az oktatás is, váltottam, s újabb csaknem másfél évtizedet az ELTE Tanárképző Főiskolai Karán töltöttem a magyar nyelvtudományi tanszék vezetőjeként. Ez alatt az idestova négy és fél évtized alatt, amelynek első fele inkább a kutatás jegyében, második fele a kutatás és ezzel együtt az ismeretek átadása s a nyelvművelés, az anyanyelvápolás jegyében telt el, szereztem egy-két tudományos minősítést, ilyen-olyan díjakat, kitüntetések; írtam vagy szerkesztettem

mintegy harminc könyvet, megjelenttem több száz tanulmányt s ezernél is jóval több cikket; nagy számban tartottam előadásokat; vezettem rádió- meg televízió-műsorokat, lapokban anyanyelvi rovatokat; elláttam sok-sok társadalmi feladatot, vagyis azt tettem, amire huszonéves korom óta vágytam. Ezt teszem most is, de 1998-tól hivatalosan már nyugdíjas-ként, ami azt jelenti, hogy csak azt vállalom el, amihez valóban kedvem is van. De mi tagadás, sok mindenhez van kedvem, s ezért a napjaimat ma is kora reggeltől késő estig kitöltik azok a foglalatosságok, amelyek nekem örömet szereznek, másoknak pedig talán használnak. Pusztán az a 80–100 000 levél, amelyet munkám visszajelzéseként általam személyesen nem is ismert olvasóktól, nézőktől, hallgatóktól kaptam eddigi életem során, s amelyek 99 százalékából a levélíró egytértése, együttérzése,

köszönete, sőt szeretete sugárzik felém, örömtelivé varázsolja életemet.

Családi életemről, immár nem is dió-, hanem mogyoróhéjban! Nem büszkélkedhetek több feleséggel, mert csak egy van, de már 45. éve. Van négy felnőtt, diplomás gyermekünk, (egyelőre) tíz egészséges unokánk, s így minden reményünk megvan arra, hogy ha valamelyikünk magára marad, akkor sem lesz magányos.

Most látom, mindjárt elérkezem a 70. sorhoz. Akkor már csak ennyit: örülnék, ha a Gondviselő megajándékozna még úgy 10–15 sorral. De csak addig szeretnék részesülni ezekből a többlet sorokból, ameddig tudom, érzem, tapasztalom, hogy valamit adni is tudok másoknak.

Gretsy László'

Horváth Sándor

színész (Pered, 1932. február 16.)

Amikor bevonultak Peredre a magyar katonák, az örömtől sírva köszöntöttük őket, boldogan énekeltük a Himnuszt. Nagypám már akkor érezte, hogy meglesz még ennek a böjtje. Amikor kiderült, hogy Hitler elveszítette a háborút, menekülnünk kellett. Pestre költöztünk, Zuglóba. Polgári fiúiskolába kerültem, sokat sportoltam, kézilabdáztam a Fradiban.

A nagypámnak kocsmája volt az akkori Csehszlovákiában, a Galánta környéki Pereden, ahol én is születtem, ezért nem csoda, hogy az édesapám is mindig arra vágyott, hogy vendéglőt nyithasson. Álma később, Budapesten teljesült.

S bár vidéken születtem, itt nevelkedtem Budán, ahol apámnak szerb vendéglője volt. Azért éppen szerb, mert egy szerb származású barátjától megtanulta az ételeiket, s lassanként odaszoktak az itt élő szerbek.

Apám nagyon szigorú, de nagyon tisztességes ember volt, aki mindig csak a saját erejére támaszkodott. Iszonyatos akaratérővel és teherbíró képességgel dolgozta végig az életét. Kicsi korunktól kezdve kőkeményen bevont minket a munkába. Pontosan tudta, hogy egy hétéves gyereknek milyen elfoglaltságot tehet kötelezővé, amivel megteremti benne azokat a tulajdonságokat és belső kényszert, hogy részt kell venni a családi erőfeszítésben.

Amikor apám látta, hogy újra vissza fog jönni a csehszlovák éra és nincs jövője a Felvidéken a magyar ambícióknak, felrakott minket egy teherautóra, és felköltöztünk Budapestre. Előlről kezdett mindent. Később pedig egyedül küszködte végig a család azt az időt, amit apám hadifogságban töltött.

Az öcsém több hónapig Budapesten, apám teljes vagyonek Kobzás mellett évekig az inotai börtönben raboskodott. Egy vendéglős egy bődön zsír miatt.

Apám hallani sem akart a színipályáról, ahová egyébként véletlenül kerültem. Intenzíven sportoltam a Fradi kézilabdacsapatában, s egyértelműnek látszott, hogy a Testnevelési Főiskolára jelentkezem. Engem igazán a külkereskedelem érdekelt volna, de apám priusza miatt ez szóba sem jöhetett. Egyik iskolatársam színésznek készült, s hívtam, jelentkezzen én is a Színművészetre. Beírtam a jelentkezési lapra, s mivel oda hamarabb hívtak be, mint a testnevelésre, és sikerült is a felvételi vizsgám, színész lettem. Eleinte sokat szenvedtem a gátlásaimtól, de hát a színész nem kerülheti el a megmutatkozási kényszert, ha egy jellemet akar ábrázolni. Nagyon jó tanáraim voltak, akiktől megtanultam: csak úgy szabad a legkisebb szerepben is színpadra lépni, hogy minden kimondott szó igaz legyen.

Közben feleségem – Szekeres Iлона színművésznő – is végzett a főiskolán, és együtt elszerződöttünk Miskolcra, Pécsre, majd Szolnokra. Onnan két szerepre is nagyon szívesen emlékszem vissza: a III. Richárdra és Lopahinra a *Cseresznyéskertben*. Ezután három év következett a veszprémi Petőfi Színházban.

Tizenöt évet töltöttem vidéken. Eger, Kaposvár, Miskolc, Pécs és Szolnok jelentették pályám állomásait.

Játszottam Svejket, szerepeltem a *Figaró házasságában*, szteppeltem a *My Fair Lady* borvörös orrú Doolittlejeként a híres musicalben.

Ott voltam a felvonuló tömegben október 23-án. És ott voltam a rádiónál is, folyt a könnyünk, mert bentről könnygázgránátokat dobáltak ránk, de az ÁVO-sok is szenvedtek, mert egy kézilabdázónak nem volt nehéz a ledobott grá-

Csehov: *Cseresznyéskert*
(feleségével, Szekeres Ilonával)

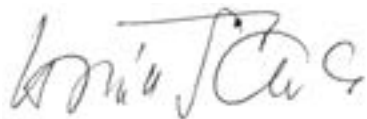
nátokat az ablakon visszahajítani... Élő tanúja vagyok – és ezt azért mondom, mert mindenfélét hazudoztak erről –, hogy bentől kezdtek el löni. Aztán ott voltam a Köztársaság téren, amikor golyószórókkal mészárolták a fiatalokat. A sebesülteket mentettük. Akkor éreztem először, milyen az, amikor az embert megérinti, nem számít a halál.

Mindig megmondtam a véleményemet, odamondogattam, ha kellett. Lehet, hogy ez másoknak elviselhetetlen volt. De művészi kérdésekben nem engedtem soha.

Hamar szerepet vállaltam a színészszakszervezet munkájában, és mindenhol adáz harcot vívtam a színházigazgatókkal. A vége mindig az lett, hogy csomagolhattam. Másrészt engem sohasem érdekelt, hogyan hívják azt a színházat, ahol dolgozom. Mindig a megoldandó színészi feladatok voltak fontosak a számomra.

Fontosnak tartottam a tehetséggondozást is, ezért – ahogy tanáraimtól, Gellért Endrétől, Apáthy Imrétől tanultam – nem voltam rest vidékre járni, előadásokat nézni, hogy a kevésbé szem előtt lévő kitűnő kollégákra is ráirányítsam a figyelmet. Ma már teljesen szétesett a színészszakma. Nagy hiba volt megszüntetni a státuszrendszert.

Hálát adok érte az Istennek, hogy szülőfalumban megtanulhattam, mit jelent családhoz tartozni, mit jelent a családi együttműködés, az ősök tisztelete és példája. Megtanultam, hogy egy nagyobb családhoz: a nemzethez is tartozom. Megtanultam azt is, hogy ezeket az erkölcsi, etikai elveket – amelyek kezdetektől meghatározták ennek a szűkebb pátriának, a családnak az életét – soha sem szabad feladni.

Februárban tölti be hetvenedik életévét:

- 1. TURABI, Hasszán et-** szudáni politikus (Kasszala, Közép-Szudán)
- 2. BÜKI Gergely** gépészmérnök (Ozmánbük)
KATONA Tamás történész (Budapest)
VASVÁRI Béla fizikus (Békéscsaba)
- 3. CZAKÓ Margit** újságíró (Tornya, Románia)
LACOTTE, Pierre francia táncművész, koreográfus, pedagógus (Chatou)
- 7. HILBERG, Wolfgang** német villamosmérnök
- 8. SZATO Sindzsi** japán politikus (Jama-gucsi prefektúra)
SENDOV, Blagoveszt Hrisztov bolgár matematikus (Aszenovgrad)
WILLIAMS, John T. amerikai zeneszerző (Flushing, New York)
- 9. RICHTER, Gerhard** német festő (Drezda)
- 11. DÉNES Ferenc** tanár, helytörténész, könyvtáros (Brassó, Románia)
HEGEDŰS István grafikus (Budapest)
KARMAZSIN László ipari formatervező (Szeged)
SZÜCS József textiltervező (Kaposvár)
- 12. ABADZSIEV, Ivan Nikolov** bolgár súlyemelő, edző, sportvezető (Novi Pazar)
LIPTAY György vegyészmérnök (Budapest)
- 14. CSERMÁK József** atléta (Szenc, Csehszlovákia – ma Szlovákia)
KLUGE, Alexander német filmrendező, író (Halberstadt)
LEGRAND, Michel Jean francia zeneszerző (Párizs)
VARGA György közgazdász (Budapest)
VEREBI Sándor belsőépítész (Tengelic)
- 16. BORELLA, Francois Charles** francia jogász, politológus (Nancy)
KABBAH, Alhaji Ahmed Tejan Sierra Leone-i politikus, közgazdász (Pendembu, Kailahun)
- 17. KOZMA Róbert** tanár, villamosmérnök (Budapest)
- 18. FORMAN, Miloš** amerikai filmrendező (Čáslav, Csehszlovákia – ma Csehország)
FORRÓ László író, újságíró, műfordító (Sepsiszentgyörgy, Románia)
ZOLNAY Zsuzsa színész (Budapest)
- 21. SZÉPFALUSI István** író (Budapest)
- 22. KENNEDY, Edward Moore** amerikai politikus (Boston)
- 25. HAVRIL Erzsébet** újságíró (Balassagyarmat)
POGÁTSA Gábor orvos, belgyógyász, kardiológus, diabetológus (Budapest)
- 26. CASH, Johnny D. H.** amerikai countryénekes, zeneszerző (Kingsland, Arkansas)
MOLNÁR Gábor belsőépítész (Budapest)
RIBÁRI Ottó orvos, fül-orr-gégész, audiológus (Budapest)
- 27. TAYLOR, Elizabeth** amerikai színész (London, Anglia)

Pais István

filozófiatörténész (Pajzsszeg, 1932. március 10.)

Hazánk egyik legszebb, keskeny völgyek szabdalta, dimbes-dombos vidékén láttam meg a napvilágot. A sok erdőtől és a gondosan művelt mezőktől, virágos rétektől gyönyörűséges Göcsejben.

A környék lakói régebben az ország nyugati gyepűjét védő kismemesek voltak. A reformáció idején Sztárai Mihály ösztönzésére elhagyták a katolikus egyházat, és választott józan kálomista hitüket máig megőrizték. A szüleink heroikus munkát végeztek azért, hogy a négygyerekes családjuk részére a mindennapi betevő falatot és a legszükségesebb egyéb dolgokat előteremtsék. Édesapám pedig szemet égetett és – több kilós plankáccsal olykor hónapokon át – házépítéshez, bányászáshoz használt szarufákat, gerendákat faragott.

Egy országos mozgalom a tehetséges-szegény falusi gyerekeket törekedett versenyvizsgáztatás révén fölmutatni és őket ösztöndíjasként középiskolába bejuttatni. Mivel aztán 1944 augusztusában egy ilyen (Szombathelyen tartott) vizsgán én is részt vehettem és azon megfelelőnek találtattam, ösztöndíjas diák lettem az egerszegi polgári fiúiskolában.

Ám családjunk szegénysége miatt később csak a Népi Kollégiumok Országos szövetsége (a NÉKOSZ) révén tanulhattam tovább, amelynek a helyi – Batsányi János nevét viselő – kollégiuma 1947 február elején ingyenes bentlakóként fölvevett a tagjai sorába. E kollégiumnak igen sokat köszönhetek, mert benne (és társaiban) olyan pozitív nevelés folyt, amilyen valószínűleg soha nem volt – és talán soha nem is lesz – egyetlen oktatási intézményünkben sem. Az egyéniségem, a világlátásom, az erkölcsiségem alakulását a tanáraim közül a legnagyobb mértékben egyébként ennek a kollégiumnak az igazgatója, Hege-dűs Rajmund befolyásolta – bár iskolában nem is voltam diákja. 1948 nyarán befejeztem a polgárit, és különbözeti vizsgák letétele után az akkor még Deák Ferenc nevét viselő, később viszont a „Haza bölcsét” nem kedvelők által „Zrínyi Miklós”-ra átkeresztelt gimnázium diákja lettem, és benne éveken át diákszövetségi titkár voltam.

Az érettségi után az Eötvös Loránd Tudományegyetem Lenin Intézet nevű karára jelentkeztem – itt végeztem el aztán 1957-ben a filozófia szakot. A tanítás csak a III. évfolyamon lett nagyjából elfogadható. Az Intézetben uralkodó ultrabalos, őszintétlen, gyakran éppenséggel hazug légkör szinte fojtogatott.

Október 23-án Intézetünkől (a volt Tözsdepalotából, a Magyar Televízió mostani székházából) csoportosan a Petőfi szoborhoz mentünk. Majd onnét gyorsan szaporodó és mind radikálisabbá váló hatalmas tömegben a budai Bem térre vonultunk. Este ott voltam az emberekkel dugig teli Kossuth téren a Parlament előtt, midőn a tüntetők követelésére megjelent Nagy Imre próbált

beszélni a jelenlévőkhöz. Ott hallgattam meg a nép megmozdulását ellenforradalomnak mocskoló Gerő Andor rádióbeszédét.

Mi pedig egy teljes teherautónyi fegyvert vittünk a budapesti Rendőr-főkapitányságról a Karunkra, és sokan nemzetőrök lettünk. A harcokban ugyan nem vettünk részt – csupán egy alkalommal adtunk éjjeli őrséget az ELTE Bölcsészkarán –, de létrehoztuk a Lenin Intézet forradalmi bizottságát. Az utóbbinak elnökhelyettesként én is tagja lettem, és az volt a feladatomban, hogy gondoskodjak épületünk üzemeléséről, továbbá az épületben lévő kollégiumok és menza működéséről.

Utólag megtudtam, a minket oktató tanszék vezetése engem – bár kitűnően diplomáztam – a minisztériumunknak nem javasolt filozófiát tanítani a felsőfokú képzésbe. Szerencsémre az egyik korábbi (magyar és népi érzelmű) tanárunk, aki ekkor már a Művelődési Minisztérium filozófiai szakreferense volt, ezt a negatív javaslatot nem vette figyelembe.

Az ELTE Bölcsészkarán 1957-től 1996-ig voltam állásban. Egészen addig, míg az ott évtizedek óta uralkodó „filozófiai” maffia a Bokros-csomag keretében – rendkívül galád módon – a filozófiatörténeti tanszékről nyugdíjba nem küldött. A Karon eltöltött 39 esztendőben különféle tárgyakat (filozófiát, vallástörténetet, bibliaismeretet és – elsődlegesen – filozófiatörténetet) tanítottam.

A munka mindig nagy örömet jelentett számomra. Olyan tárgyakat oktattam, amelyek révén még a korabeli viszonyok közt is lehetett a diákoknak árnyalt-rationális ismereteket nyújtani. Egyébként mindig emberi hangon, s a filozófiai tolvajnyelvet mellőzve, színesen, közérthetően és hallgató-centrikusan igyekeztem tanítani. A diákok ismeretszerzésének a segítése céljából szöveggyűjteményeket állítottam össze és jegyzeteket írtam (Bevezetés a vallástörténetbe és a valláskritikába, A Marx előtti filozófia története, Az antik filozófia története).

A Biblia erkölce című dolgozatom megvédése által bölcsészdoktorátust szereztem (1961). A tanítás mellett levelező aspiránsként megírtam és megvédtem A vallás lényege és struktúrája című kandidátusi disszertációm (1970). Később e kézirat átdolgozott változata Ember és vallás címen öt alkalommal jelent meg az Akadémiai Kiadónál (1974, 1975, 1978, 1981, 1988). A jegyzeteim közül Az antik filozófia történetét ugyancsak átírtam, és ez – több évi huzavona után, mivel a korabeli kiadóknál nem voltam kedvelt szerző – A görög filozófia címmel látott napvilágot a Gondolatnál. S bár a könyv 10.000 példánya – komoly sikert aratva – rövid időn belül gazdára lelt, egyetlen kiadó (a Gondolat sem) volt hajlandó újra megjelentetni. A könyvet benyújtottam a Magyar Tudományos Akadémiára, hogy megvédése révén kiérdemeljem a tudomány doktora címet. Ám ugyanaz a „filozófiai” maffia, amely később nyugdíjba küldött (a beadványomat évekig megválaszolatlanul hagyva és a korabeli jogi törvényeket is megsértve), nem engedélyezte számomra a védést. A görög filozófiát a későbbiek során én magam jelentettem meg háromszor szerzői kiadásban.

Az utóbbi megoldásra egyébként először és már korábban egy másik könyvemmel, az Antik bölcsek, gondolatok, aforizmákkal kényszerültem. E varázslatos tartalmú gyűjteményem megjelentetésétől kilenc kiadó zárkózott el. Végül aztán mégis célt értem: a kötet eddig hétszer látott napvilágot.

A negyedik könyvemnek, a 726 oldalas Bibliai érdekességek, történetek, aforizmáknak a kéziratával már nem fordultam hivatalos kiadóhoz, hanem 1992-től (ekkor már nem kellett engedélyért kuncsorogni) magam jelentettem meg négy alkalommal szerzői kiadásban.

Az ELTE Bölcsészkarán kívül néhányszor másutt is tanítottam. Az 1960-as évek első felében például mint fiatal tanársegéd esztendőkön keresztül társadalomelméletet oktattam az Országos Rabbiképző Intézetben.

Úgy vélem, az eddigi életem története nagyon hiányos volna, ha nem térnék ki arra, hogy az oktató és a kutató munkám mellett igen sokoldalú ismeretterjesztést végeztem.

Midőn 1959-ben az akkor harmadéves feleségemmel összeházasodtunk, nem volt semmink, és esztendőkön át egy 6 négyzetméter alapterületű fürdőszobában éltünk mint albérlők. A szegény szüleinktől semmiféle támogatást nem kaphattunk, és ezért sokat kellett dolgoznom azért, hogy sikerüljön lakásra és más egyéb szükséges dolgokra szert tennünk.

Két éven át a budapesti első osztályban, majd pedig esztendőkön keresztül az 1957-ben létrejött NB I-ben szereplő, BEAC nevet viselő kézilabdacsapatban játszottam. (Az utóbbi legjobb eredménye egyébként az volt, hogy az 1958-as bajnokság őszi szezonját 6 pont előnnyel nyerte meg.)

Ha most, 70 évesen visszatekintek a múltamra, azt kell mondanom, hogy alapvetően boldog és változatos volt az életem. Igaz ez, mert részese lehettem a régi falusi parasztvilágnak, élvezhettem annak örömeit, megszenvedhettem kínjait, és olyan nagyszerű emberek körében válhattam ifjúvá, amilyenek talán többé már soha nem lesznek ebben az országban. Szerencsésnek tudhatom magam amiatt, hogy ilyen idős korban is – mint fizikailag és szellemileg friss öreg – tevékeny életet folytathatok. És különösen örülök annak, hogy könyveket írhattam, amelyek mint sajátos értelemben vett gyermekeim, remélhetőleg, túlélnek engem, és az utókornak majd hírt adnak arról a szegényparaszt gyerekről, aki hajdanán a gyönyörűséges régi Göcsej közepén fekvő Paisszegből indult el a nagyvilágba.

Gyerekkorom valóságát agresszív-ostoba politikusok (akik demokrácia helyett – Arany János találó kifejezésével élve – „democsokráciát” hoztak létre) végleg tönkretették. Az embereket megfosztották a földtől, és ezáltal saját településükön hontalanokká tették őket: megölték a falu lelkét. A technikai civilizáció pedig elindította ez emberiséget egy olyan tragikus úton, amelyről valószínűleg nincs visszatérés. Úgy tűnik, hogy az állítólagos isteni képmások, az okosnak hitt emberi lények az ostobaságtól és az esztelen bírvágytól űzve elpusztítják szülőanyánkat és tápláló dajkánkat, csodálatos bolygónkat: a Földet.

Paiz István

Tarbay Ede

költő, műfordító, dramaturg (Budapest, 1932. március 11.)

Útközben minden csonka, amíg a végére nem érünk. Nem bizonyos, hogy jó hátranézni, mert könnyen téglába botlunk (botlottam néha). A csonkokból azért összeáll valami. Két boldog év a gimnáziumban, az utolsó kettő, amikor hatodikosból harmadikos lettem (ez is módosítás). Egy új magyarnémet tanár, Dallos Gyuri bácsi. Ő éreztette meg a szabad, önálló gondolkodás ízét. Az írás öröme. Ő jelölt meg egy pályát: „Nem akarsz dramaturg lenni?” Akartam, de előtte egy évig könyvtár szakosként jártam az ELTE-re. '57-ben sikerült lediplomáznom, a Főiskolán, drámával (*Mire a nyárnak vége...*), amit öt évvel később a Szegedi Nemzeti Színház mutatott be. Ez valójában csodának számított, mert háttere a Rajk-per, és mindössze arról szólt: a zsarnokságot a zsarnokok a megalkuvókra alapozzák. Az írói-költői pályakezdés ideje: 1954. Versek, prózák, majd '58-tól (szabadúszóként): műfordítás. '57-től megszakításokkal: színház, televízió, színházak. Néhány bemutató, elsősorban gyermekdarabok. Rádiójátékok. Televíziós forgatókönyvek. Színházi munka és szabadúszás váltogatja egymást. Könyvek. Gyerekeknek. (*A mogorva egér; Varjúdombi mesék; Vadgesztenyék; A kisoróka; Kunkori és a kandúrvarázsló; Meleghezók; A mozgólépcső vándorai; Barangolás a völgyben; Gyermekle-*

gendárium; Árnyék és kóc.) 1990-től: versekötetek (öt), felnőtteknek: *Hirtelen ősz; 1991* (ez kötetcím!); *Parázs a fűvön; Kettős hitvallás; Pannonia Christiana*. Nyugdíjas kor, egy évig. Utána ismét pályamódosítás: óraadó tanárság Zsámbékon, az Apor Vilmos Katolikus Főiskolán. Szellemiekben a korábbiaknál sokkal gazdagabb nyolc év.

Beszélgetések a menzán, folyosón a tanítványokkal, tanárokkal. Előadások, szemináriumok. Adtam és kaptam. Kétkötetnyi verset (egy megjelent) Zsámbéktól, a romtemplomtól, a főiskola épületétől, az emberektől, a Zsámbék és Pest közötti úttól. Néhány jegyzet, nem tankönyvként írt tankönyv (*Gondolat, szó, kép; Gondolatok a bábjátékról; Gyermekirodalomra vezérlő kalauz*). Most: szerkesztői munka az írás mellett. A zsámbéki évek összegezése, két tanulmánykötet: *Összefüggések; Ösvények*. Alig a célfotó előtt: Köztársasági Érdemrend Kiskeresztje, József Attila-díj, Pro Meritis Publicis emlékérem a zsámbéki főiskolától, Év Könyve 2000, Stephanus-díj. Egyre inkább a Készülődés. Versekben is. Akkor teljesebbre fogok látni. Talán nyugodtan, mert amihez ragaszkodtam születésem óta (hetven éve), az a világnézetem, hitem, anyanyelvem, szülőföldem. Szűkülő-táguló családom, gyerekeim, unokáim. Barátaim. Munkában társaim.

Versenypályán

*Nebéz, rövid a nyár, Uram.
Vadak robannak így az őszbe.
A versenypályán utolsó futam.
A ló lovassal hegyes szögbe dőlve*

*ível a föld és ég között. Göröngy
paták nyomán, függesztve semmire.
A távcsövekben megfagyott közöny.
Mögöttesét a csönd keríti be,*

*és tágul, mint a víz, ha kő
csobban belé. A szétgyűrűző hullám
nyugtalanúsága. Megáll az idő,
míg megfeszül a versenypálya útján*

*a kettős egy-test, s derékszögbe lendül.
A célvonalig gyorsuló iram.
A ló nyerít, de mégis mindent eltűr...
Nyarunk a tó páncélja lett. Rian.*

Buly Éde

Ugrin Gábor

karnagy (Gyula, 1932. március 13.)

Nehéz és ízlésem ellen való magamról írni, mert valloam a „mások mondják rólatok” bibliai tanítást. Mégis, hosszú szolgálati időm lejártának küszöbén, a hetvenedikben, talán már megtehetem, hogy néhány élményemet, tapasztalatomat, gondolatomat a Napút szerkesztőségének megtisztelő és nagyon kedves felkérése kapcsán megosszam olvasóimmal továbbgondolásra, szívmengetésül.

Mielőtt életpályámról szólnék, sietek megjegyezni, hogy szüleim és nagyszüleim körében és később, családi életemben mindig meleg, ösztönző szeretet áradt felém. Ugyanezt éreztem – kivétel nélkül – tanítóim, tanárain részéről is. (Felsorolásuk és akár csak egy-két szavas méltatásuk is messze meghaladná e „vallomás” szűkre szabott kereteit.)

Így alakult ki bennem, és egyik vezérlő meggyőződésemmé vált, hogy embertársaim többnyire jóakaratóiak, és ezért én törlesztési kötelezettséggel tartozom. Hogy nem elég elfogadni (sőt, igényelni) mások jótetteit, hanem azokra rá is kell szolgálni. Ha néha csalódtam, a jó oldal döntő fölénye hamar megvigasztalt.

Az életemet megalapozó jó tündérek közül hármat mégis kiemelek. Dandé Etát, a bölcsőmnél vigyázó pesztonkát, akinek – Édesanyám elmondása szerint – reggeltől estig be nem állt a szája, egyfolytában népdalokat énekelt. Így előbb tudtam énekelni, mint beszélni. Innen a zenei anyanyelvünkhöz fűződő örök szerelmem. (S innen már csak egy lépés a késztetés, hogy ezt a szerelmet másokkal is megosszam.) Tauth Antalt, a káprázatos zenei felkészültségű szarvasi kántortanítót (akkor még voltak ilyen drágakövek az elemi iskolákban), aki elképesztően magas színvonalon szolgálta kis közösségét, és szerény, megelégedett emberként élte mindennapjait. Ő jegyzett el a zenével, ő tette rá kezemet először, hatéves koromban az orgona billentyűire, az ő példája nevelt az alázatos, szorgalmas munkára.

És érettségim után a másik nagy tanítómát, Dezső bácsit, a MÁVAG legnagyobb gépén dolgozó szakmunkás zsenit, aki kétéves kényszer – és később olyannyira áldásosnak bizonyuló – vasesztergályosi pályámon a számomra különösen kegyetlenül nehéz ötvenes évek elején cifra káromkodásokba burkolt aranyszívével megtanított a munkásember sokszor rejtőző értékeinek megbecsülésére, a „kaliberes”, néhány ezred milliméteres tűrésű munkavégzés felelősségére. És arra is, hogy ha a tohonya vasnak odavágunk az ólomkalapáccsal, az arrébb is mozdul...

Ezek a látszólagos véletlenek, kitérők és a sok gyakorlás, bujkálva végzett kántorizálás, kórusvezetői próbálkozás alakítottak, gyúrtak és vezettek el végül is húszéves korom táján a főiskolai évekhez, a zenepedagógusi hivatáshoz. Azt hiszem, néhány tanulságot le lehet vonni ebből a kanyargós prelúdiumból. Például, hogy a nagy hagyományt, népmesét, népdalt, szép magyar nyelvet gyermekeink lehetőleg az anyatejjel szívják magukba. Így válnak igazán maradandóvá és személyiség-formálóvá. Hogy a hétköznapiakban is találhatunk kimagasló, sorsfordító példaképeket... stb.

Nevelésemet a Zeneművészeti Főiskolán Kodály Zoltán szellemisége fejezte be. Tisztessége, roppant tudása, koncepciója, filozófiája elementáris erővel hatott rám; követése szent kötelességemmé vált. Néhány sarkigazság e tengernyi életműből:

– A zene az élet magaslati pontja, ösztönzője, és jutalma lehet a tisztességes és nemes értékeket hordozó emberi létnek, teljességének része, tehát pótolhatatlan.

– A gyermeknek – mivel világra jövetelét nem ő választotta, és oly sokszor van kiszolgáltatott helyzetben – a duplája is a fele sem annak, amit megérdemel.

– Az amatőr iskolai és felnőtt kórusélet modellje lehet minden értelmes, nagy ívű közösségi formációnak, mert tagjai önzetlenül, önszántukból vállalják a vitathatatlan értékű alkotások újratelentését, megrendítő élményben részesítvén önmagukat és hallgatóságukat. És mindezt „egyesült erővel”, a „mindenki egyért, egy mindenkiért” vezérlő elv állandó és evidens szolgálatában és gyakorlatában.

– Úgyszólván mindenki jó hallású, és hozzáértő vezetéssel kiművelhető hanggal bír. A zene tehát legyen mindenkié, nem csak a befogadásban, hanem a magas színvonalú megszólaltatásban is. (Ez utóbbi tetszetős vágyalomnak látszhat, de az a tény, hogy Assisiben a bazilikában a csepeli vasmunkás és a főiskolai tanár válllvetve énekelt Verdi *Requiem*jét professzionista minőségben, azt hiszem meggyőzően bizonyít.)

– E nemzetet összeéneklő gyönyörű program megvalósításában eldöntő szerepet kap az iskolai nevelés. A pedagógia kérdése pedig tanárkérdés.

Ezekért az eszmékért élek jó sorsom örömeiben gazdag kivételezettjeként hosszú, csaknem ötvenéves tanári és karnagy pályámon, mind a mai napig együtt munkálkodva a jövő tanáraival a Zeneakadémián, a fantasztikus sugárzású „konzisokkal” a Bartók Béla Szakközépiskolában, a 36. évét élő Ifjú Zenebarátokkal, a „Jeunesse”-szel, örökké emlékezve életem csúcscsúcsaira, a legendás Veres Pálné-sokra, az élet és halál megannyi titkát dalba sűrítő tatabányai Bányászokra és a megmaradásért, régi dicsőségükért szívósan küzdő Fővárosi Énekkarra éppúgy, mint a japán fukushimai Kodály Kórus több évtizedes ragaszkodó szeretetére.

Tudom, hogy még messze van a Kánaán, hogy sokan tehetnének, de nem tesznek érte eleget, hiszen megszokhattuk már, hogy a magától értetődő valósul meg a legnehezebben. Ámde ez az évfordulás, vallomásos pillanat nem a haragvó panaszolkodásé, hanem a hálaadásé, megköszönése életem áldomásainak.

Márciusban tölti be hetvenedik életévét:

1. **ANDRESZ János** keramikus (Bia)
2. **BANDZSÁL Edit** ipari tervező (Dunaharaszti)
3. **SUHA Zoltán** iparművész (Ásvány)
4. **KANYÓ Sándor** csillagász (Kecel)
KAPUSCINSKI, Ryszard lengyel újságíró, író (Pińsk – ma Belorusszia)
6. **AJTAY Ferenc** tanár (Rava, Románia)
GEREMEK, Bronislaw lengyel politikus, történész (Varsó)
SZÉKELY Edgár orvos, gyermekgyógyász, tüdőgyógyász (Budapest)
7. **ROGÁN Miklósné** grafikus (Budapest)
8. **BAKOS József** fizikus (Magyarbányhegyes)
BRAUN Tibor kémikus (Lugos, Románia)
DOBROSLÁV József festő (Felsőgalla)
11. **BARCSÁK Zoltán** agrármérnök (Arnót)
BYATT, Ian Charles Rayner brit közgazdász (Preston, Lancashire)
LAWSON OF BLABY, Lord brit politikus (London)
NAGY József író, drámaíró, grafikus (Bukarest, Románia)
12. **CSÖRGEŐ Miklós** matematikus (Egerfarnos)
15. **ARTNER Ottó** szobrász (Kotor)
NAGYLUCSKAY Sándor gyógyszerész, higiénikus, epidemiológus (Debrecen)
ORMAI László asztaliteniszedző, statisztikus, közgazdász (Budapest)
TANG Fej tajvani politikus, katonatiszt (Csiangszu, Kína)
18. **FEINSTEIN, Charles Hilliard** brit gazdaságtörténész (Johannesburg, Dél-Afrika)
GORENSTEIN, Fridrih Naumovics orosz író, forgatókönyvíró (Kijev, Ukrajna)
MÉSZÁROS Éva textilművész (Gátér)
SZATMÁRI Ágnes díszlet- és jelmeztervező, festőművész (Szatmárnémeti, Románia)
UPDIKE, John Hoyer amerikai író, költő, kritikus (Shillington, Pennsylvania)
19. **LÜDERITZ, Alexander** német jogász (Göttingen)
20. **HÁMORI József** biológus (Fegyvernek)
21. **GILBERT, Walter** amerikai molekulárbiológus (Boston)
REGDON Géza gyógyszerész (Gyula)
SZŐGYÉNYI József ügyvéd (Budapest)
23. **GU CZI László** kémikus (Szeged)
25. **KEMENES Fanni** jelmeztervező (Budapest)
MYSLIWSKI, Wieslaw lengyel próza- és drámaíró (Dwikozy, Sandomierz)
26. **FOLLMANN Piroska** orvos, szemész (Budapest)
NAGY Terézia tanítónő, népművelő (Igazfalva, Románia)
27. **STEINMANN Henrik** entomológus (Budapest)
31. **BURA László** tanár, nyelvész, néprajzkutató (Szatmárnémeti, Románia)
KOPPÁNY György meteorológus (Bajmok, Jugoszlávia)
OSIMA Nagisza japán filmrendező, forgatókönyvíró (Kiotó)

Zámbó István

karnagy (Székesfehérvár, 1932. április 6)

Veszpréminek vallom magam, bár nem ott születtem. Minden a „királynék városához” köt. A piarista neveltetés, a regős-cserkész balladacsoport népi-nemzeti szellemiségének életre szóló élménye. Később a családalapítás, gyermekeink felnevelésének sok apró öröme.

A Zeneakadémián Vásárhelyi Zoltán osztályába kerültem. Ligeti György, Gárdonyi Zoltán, Szöllősy András, Országh Tivadar (hegedű) voltak a mestereim. Még ma is áhítattal lépek a művészet csarnokába.

Főiskolai tanulmányaim után visszavonzott városunkba a veszprémi társadalom igénye a gazdag hagyományú, háború szétdőlt dalkultúra újjáélesztésére a megyei zeneiskolai hálózat kiszélesítése, az erre épülő közép fokú zeneoktatás („konzi”) perspektívája, a zeneélet színvonalának

hivatásos irányba fejlesztése. Életutam a veszprémi Csermák Antal Zeneiskolában kezdődött, majd a megye zeneiskoláinak szakfelügyeletével folytatódott fenti célok érdekében. A forradalom után megszerveztem Veszprém város vegyeskarát és a Veszprémi szimfonikus zenekart. 1972-től a város az együttesek függetlenített zeneigazgató karmesterévé nevezett ki. Művészi színvonaluk emelkedésével lehetővé vált nemzetközi versenyeken való megmérettetés is. 1965-ben indult a kórus győzelmi sorozata: Arezzo – 3 első díj, Debrecen – 2 első díj, Gorizia – 2 első, 2 második díj, Llangollen – nagydíj, BBC „Énekeljenek a népek” világversenynél első díj, a kortárs zene kategóriájában nagydíj („Ezüst rózsa”). A zenekar a kerkrade-i világversenynél szintén első díjat nyert.

Veszprémre figyelt az ország zenei közélet, amikor városunkat az új magyar zene fórumává avattuk 1965-től az Országos Kamarazenekari Fesztiválok alkalmával. A Zenei Alap támogatásával jeles zeneszerzőinket új művek írására ösztönöztük. Minden részt vevő együttes egy-egy új magyar kompozíciót mutatott be. A lezajlott tizenhárom fesztiválra mintegy hatvan új alkotás született. A veszprémi zenekarral, illetve a kórossal többek között Durkó-, Farkas Ferenc-, Petrovics-, Szokolay-műveket mutattunk be.

Bekapcsolódtunk az európai énekkari kultúra vérkeringésébe is a Nemzetközi Éneklő Heteken az „Európa Cantat” jegyében. Veszprémben először 1968-ban rendeztünk Éneklő Hetet, amelyen több száz tagú nemzetközi kórus adott elő hatalmas ének-zenekari alkotásokat.

1966 karácsonyán házasságot kötöttem Aszódy Margittal, aki édesanyámmal együtt mindenben segített, hogy a sok közösségi tennivalónak eleget tudjak tenni. Három kislányunk született: Kriszta, Réka, Szilvi. Az első három fiúunokával ajándékozott meg minket. Réka egyházzenei karvezető, Szilvia énekes karvezető.

1976-ban meghívtak a Zeneakadémiára tanárnak. Tizenhat évig tanítottam vezénylési gyakorlatot és karvezetést. Ma is szívesen gondolok vissza hallgatóim szép fellépéseire.

1981-ben kineveztek a profi Honvéd férfikar vezető karnagyának. Sajnos ekkor meg kellett válnom Veszprémtől, együtteseimtől. A Honvéd Együttessel bejártuk a világot, Pekingtől Havannáig, Damaszkusztól Párizsig. Mint vendégkarmester, rendszeresen dolgoztam a Magyar Rádió énekkarával is. A Magyar Rádió számos koncertet szervezett és készített felvételeket kórusaimmal.

Közéleti tevékenységem során a Magyar Zeneművészek Szövetségének tagja, majd elnökségének tagja lettem. Ott bábáskodtam a Kórusok és Zenekarok Szövetségének születésénél (1970), ma is a művészeti tanács tagja vagyok.

Több évtizedes zenei munkásságomat díjakkal és elismerésekkel jutalmazták: Liszt-díj (1967), az Artisjus nívódíja új magyar kompozíciók külföldi propagálásáért (1970), az MR nívódíja rádióskonzertjeimért és a felvételekért (1971), a Népművelési Intézet nívódíja a nemzetközi versenyeredményekért (1974), Munka Érdemrend arany (1975), érdemes művész (1981), Veszprém város Pro Urbe (1992).

Lemezeim közül világpremier: Charpentier: *Te Deum* (Veszprém Város Vegyeskara, Filharm. Társaság Zenekara), *Liszt-kantáták* (Honvéd férfikar, Állami Hangversenyzenekar).

1990-ben Veszprém visszahívott a közben megalapított Zeneművészeti Szakiskola élére, amelyet öt évig igazgattam. Dohnányi Ernő nevét vettük fel, Mádl Ferenc avató jókívánságaival.

A közösségi kórusmunka élő gyakorlatát folytatom öt éve a szolnoki Kodály Kórusal. Számos oratórikus művet vittünk sikerre bel- és külföldön egyaránt. A zenei tevékenység szálai ma is Veszprémhez kötnek. Öt éve vezetem a Padányi Bíró Márton Katolikus Gimnázium énekkarát és Veszprém zenekultúráját mindenben igyekszem segíteni.

A XXI. század kezdetén feltétlen optimizmusom alapja a bizakodás, hit népünk erejében, tehetségében. A globalizáció szükségszerű tendenciái mellett népi-nemzeti ellenhatásra van szükség: a magyar történelmi múltra alapozott nemzeti sajtóságok ereje, védelme. Kodály szavaival élve: „Hétköznap európaiak vagyunk, hogy életünk vasárnapjain önmagunk lehessünk.”

Zámbó István

Sedlmayr János

építész (Bécs, 1932. április 10.)

A Budapesti Műszaki Egyetem Építész-mérnöki Karának elvégzése után Gerő László hívására az Országos Műemléki Felügyelőséghez (OMF) kerültem. Hamarosan sok és érdekes feladatot kaptam Győr, Sopron, Vas és Veszprém megyében. Kezdetben

néhány soproni lakóház, a kőszegi, valamint a nagyvázsonyi vár helyreállítását terveztem. Többféle hatósági munka is akadt, máshol felméréseket és vizsgálatokat végeztünk, terveinket műveztük. Az OMF-ben építészek, művészettörténészek, kőszobrászok és adminisztratív beosztottak kis létszámú, de kitűnő szakemberegyüttese dolgozott.

A hatvanas években terveim szerint készült el több soproni helyreállítás (Új u. 11. középkori zsinagóga, Fabricius-ház hátsó szárnya, több lakóház), a bozsoki Sibrik-kastély, a nagyvázsonyi Vár és a Szent István-templom, Pannonhalmán a kerengő, majd a kőszegi Vár, a visegrádi Lakótorony. Várak helyreállításáért 1964-ben Ybl-díjat kaptam, ami nagy elismerést jelentett.

Az OMF-en belüli munkatársaktól, vezető szakemberektől sokat tanultam. Gerő Lászlótól a helyreállítások artiztikus megoldását igyekeztem ellesni, Szakál Ernőtől a középkori szerkesztések szinte titokszámba menő gyakorlatát, Horler Miklóstól az elvi-módszertani kérdéseket, Entz Gézától és Dávid Ferencről a kutatások fontosságát.

A hatvanas években egyre több tervpályázaton vettem részt OMF-beli

munkatársakkal vagy feleségemmel. Ezek közül jó néhány sikeres volt, több első díjat is szereztünk. Új épületet is terveztem: ezek közül különösen fontos volt számomra a Tárnok utcai lakóház, amelyben ma is lakunk.

A hetvenes évek elején több új, számomra fontos helyreállítási tervet készítettem. Szép feladat volt ekkor a győri székesegyház Hédervári kápolnájának helyreállítása, a hidegségi rotunda bemutatása, a budapesti volt domonkos kolostor maradványainak bemutatása a Hilton Szállón belül. A soproni Ó-zsinagóga és Tábornok-ház pedig a legjobban sikerült soproni helyreállításaim.

A műemléki helyreállításokban a Velencei Charta elvi ajánlásait igyekeztem követni, noha az egyszerű receptként sohasem használható. A magyar műemlékek jellege és pusztulásuk mértéke bizonyos különbségeket is megkövetel tőlünk, gyakorta óvatosabb beavatkozást igényel (hogy a megmaradt kevés eredetit a kiegészítések ne nyomják el), máskor invenciózus hozzászólásokat, hogy az elpusztult tömegre, térre vagy részletre jelzéssel utaljunk. Magyarországon ez utóbbira több jó példa is akad, az építészek a helyreállítások során erre tudatosan törekedtek. Ezért is érdekes számomra a magyar gyakorlatunk, ezért készítettem többféle bemutatást elpusztult boltozatok, elpusztult terek és hiányzó részletek pótlására. A történeti örökséget tehát mai építészeti

Visegrád, várrendszer a völgyzáró fallal
(elméleti rekonstrukció)

eszközökkel igyekeztem ötvözni, ezt követeli meg tőlünk a hitelesség elve, illetve a hamisítások elutasítása.

A nyolcvanas évek második feléig jól működő műtermek az OMF-ben széteszlottak, ezután a vezető tervezők inkább külön-külön dolgoztak. Ennek előtte készítettem még a soproni Szent Mihály-templom homlokzat-helyreállítási tervét, az ozorai vár és a hédervári kastély felhasználási tervét. A vértesszentkereszti rom bemutatása csak később fejeződhet be.

Az Országos Műemlékvédelmi Hivatal Restaurátori Központjának keretében most elsősorban a folyó helyreállításokat művezetem. Emellett elpusztult műemlékek elméleti (rajzi) rekonstrukcióival foglalkozom, ami érdekes hobbi jellegű feladat. Ezeknél felhasználhatom a közel százhusz műemléknél szerzett ismereteket.

Sedlmayr István

Farkas L. Gyula

antropológus (Szabadszállás, 1932. április 11.)

Szüleim Kolozsváriak, az első világháború után menekültek Magyarországra. Az egész rokonság Erdélyben élt. Mi, gyerekek már itt születünk. Jogász apám Szabadszálláson telepedett le, én is ott születtem. Szülőfalumról kevés emlékem van, mert iskolai tanulmányaimat Kecskeméten kezdtem el nagynéném felügyelete mellett. A kecskeméti Tanítóképző gyakorló elemi iskolájában a később Kossuth-díjjal kitüntetett Magyar Ilonka tanító néni ismertetett meg a betűvetéssel, akire még ma is sok szeretettel emlékezem. Ezt követően a kecskeméti gróf Tisza István Református Gimnáziumban folytattam tanulmányaimat, amelyet a második világháború vége szakított félbe.

Apám, idősebb bátyám a frontra került, nővérem hadikórházban dolgozott, a család többi tagja menekült. Kikerültem Ausztriába,

ahol gyerekfejjel ismertem meg a honvágyat s ahonnan a legelső alkalommal hazatértünk. Eltelt egy félév, amire a család minden tagja ismét találkozott. Vesztettem egy évet, ezért a hatodik gimnáziumot magántanulóként fejeztem be, de ennek a rohammunkának a hiányait nem tudtam bepótolni. Apámat nyugdíjazták, a család nehéz körülmények közé került.

Az érettségi utáni pályaválasztásomban három tényező játszott szerepet. Kiváló matematikatanárom, Szemerei Andor, fiatalabb bátyám akkor fejezte be a Műszaki Egyetem kultúrmérnöki szakán tanulmányait, és legjobb barátom is mérnöknek készült. Így azután a Műszaki Egyetemen mai szemmel nevetségesnek mondható szintet követelő felvételi vizsgát tettem. Akkor a fiatalok pályaválasztásának eldöntését nem az érdeklődésük, képességük, hanem a tervezett szakemberlétszám határozta meg. Ennek megfelelően nekem is a Szegedi Tudományegyetem vegyész szakát ajánlották fel. Választhattam: három év katonai szolgálat vagy a vegyész szak. Utóbbi mellett döntöttem. Csak az egyetemen derült ki, hogy engem nem is a vegyész szakra, hanem a biológia-kémia tanárszakra irányítottak.

Soha nem akartam tanár lenni. Az 1950/51-es tanévben a Szegedi Tudományegyetemen akkor a legnagyobb létszámú – 124 fős – évfolyam a mienk volt. Az előző évfolyamokon nyolcan-tízen tanultak. Olyan kiváló professzorok oktattak, mint Ábrahám Ambrus, Bartucz Lajos, Greguss Pál, Koch Sándor. Az első félévben hatvanhatan maradtunk, s ez a létszám megmaradt a negyedik év végéig.

Mikor kiderült, hogy tanárok leszünk, mindenki igyekezett valamelyik tanszéknél bebiztosítani a helyét, hogy a diploma megszerzése után ne kelljen iskolában tanítania. Ekkor derült ki, hogy a 124 hallgatóból mindössze három akart tanár lenni és a legtöbbet az általa választott szakról átirányították.

Én az Embertani tanszéken próbálkoztam s akkor nem is gondoltam, hogy ez lesz fő munkahelyem. Másodéves koromtól kezdve demonstrátorként dolgoztam a tanszéken, de a diplomám megszerzése után osztatlan tanyai iskolába irányítottak.

Végül fél évig Kecskeméten általános iskolában tanítottam nappali, levelező és esti tagozaton. 1955. február 1-jén visszahívtak az Embertani tanszékre, ahol tanársegédi állást kaptam. Ma is itt dolgozom. Végigjártam az összes fokozatot, 1961-ben adjunktusi, 1977-ben docensi, 1980-ban tanszékvezető docensi, 1988-ban egyetemi tanári kinevezést kaptam. A tanszéket 1997-ig vezettem. 1960-ban egyetemi doktori, 1976-ban kandidátusi, 1985-ben akadémiai doktori fokozatot szereztem.

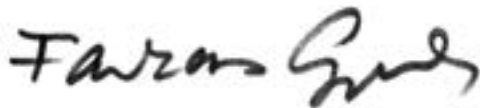
Bartucz Lajos tanítványa voltam, aki megszerettette velem a biológiai antropológiát. Mint egyetemi oktató szükségesnek tartottam, hogy a tananyaghoz kapcsolódó tudományos témákkal foglalkozzam. Közel százezer gyermek testi fejlettségét vizsgáltam, különösen érdekelt és kutattam a serdülést befolyásoló tényezőket, a tanszék profiljából adódóan az ásatásokból származó mintegy ötezer csontvázat tanulmányoztam, összeállítottam a magyar antropológia 1952 és 1984 közötti bibliográfiáját, megírtam a magyar antropológia történetét, jegyzeteket írtam a hallgatóknak. Végül is megszerettem a tanári pályát, s örömmel szolgált, hogy mintegy 80 hallgató szakdolgozati, doktorandusok munkáját irányíthattam.

Részt vettem és veszek a tudományos közéletben. Az MTA Antropológiai Bizottságának tagja és elnöke, a TMB-nek sokáig tagja, az Acta Biologica Szegediensis főszerkesztője, az MBT Szegedi Csoportjának elnöke jelzik azokat a megbízásokat, melyeket elláttam, illetve részben még ma is ellátok.

1955 óta jelennek meg közleményeim a testnövekedés (104), a történeti embertan (80), a tudománytörténet (62), a ma élő magyarság (25), az antropológia más területéről (32). Kilenc egyetemi jegyzetem illetve tankönyvem, 62 népszerűsítő cikkem jelent meg. Külföldön negyven, Magyarországon 132 előadást tartottam.

A tudományos munkásság értékét természetesen nem a publikációk száma határozza meg. A több mint ezer hivatkozás azonban talán jelzi, hogy legalábbis számos adattal és információval gyarapítottam a magyar biológiai antropológiát.

A hetvenedik életévet elérve nyugodtan mondhatom, hogy az utóbbi ötven év problémáktól sem mentes körülményei között megszerettem a pedagógus pályát, örömem volt a fiatalság oktatásában, néhány tanítványom eredményességében, és kutatómunkám során sikerélményeim voltak az új ismeretek felismerésében. Nem utolsósorban megtanultam szeretni a gyerekeket, s ezt az érzést igyekeztem átadni a tanárjelölteknek is. Annak eldöntése azonban, hogy az ötvenéves munkámnak valóban milyen értéke van, az utókorra tartozik.

Eszláry Éva

művészettörténész, muzeológus (Budapest, 1932. április 14.)

Édesapám MÁV-jogász volt és közismert műgyűjtő. Főként numizmatikai gyűjteménye volt felbecsülhetetlen nemzeti érték, melynek 1945 februárjában, a budapesti svéd követség kirablása után nyoma veszett. Igaz ember volt, aki Wallenberggel együttműködve segítette az üldözötteket. Édesanyám mindig háztartásbeli volt, és kiegyensúlyozott hát-

teret biztosított három gyermekének. Tizenkét évesen éltem át Budapest ostromát. Tizenhat éves voltam, amikor a pesti angol kisasszonyok gimnáziumát megszüntették, ahova nagyon

szívesen jártam. Édesapámnak köszönhetően kerültem a budapesti Református Gimnázium leánytagozatába, ahol nem kezeltek „osztályidegenként”. 1950-ben itt tettem érettségi vizsgát.

Igen jó iskolai véleményezéssel még ebben az évben bekerültem az ELTE bölcsészkarának muzeológia szakára. Itt művészettörténetre szakosod-

tam, és még az idős dr. Gerevich Tibor professzort is hallgathattam. Mellette dr. Vayer Lajos és dr. Zádor Anna irányították tanulmányainkat. Diplomámat 1955-ben szereztem

meg, de már előtte a gyakorlóévre, 1954-ben a Szépművészeti Múzeum régi szobor osztályára kerültem. Dr. Balogh Jolánhoz, az egyik legkiválóbb hazai művészettörténészhez osztottak be. Mivel politikailag nem tartoztam ahhoz a kategóriához, amelyhez tartozókat Budapesten tartják, az esztergomi Keresztény Múzeumba kaptam kinevezést, ahol a szobrászati anyagot leltároztam más teendők mellett.

Dr. Voit Pál, aki az Akadémiai Kiadóban művészeti szerkesztő volt, 1956 nyarán meghívott munkatársának. Így Budapesten könyvtárak közelébe kerülhettem, és szerkesztői munkám mellett elkezdhettem a régi szoborosztály műtárgyait publikálni. 1957 októberében pedig visszakerülhettem erre az osztályra, mivel a minisztériumi „kemény vonal” eltávozott előnyösebb állásokba. Dr. Balogh Jolán mellett részt vehettem az állandó szoborkiállítás felállításában és a nemzetközi jelentőségű anyag feldolgozásában. Egyetemi doktori vizsgát 1963-ban tettem. Az osztály vezetését 1974-ben vehettem át.

Kiállításrendezéseim közül a legfontosabbakat kívánom megemlíteni. Hosszabb előkészítés után az Iparművészeti múzeummal közös feladatként 1978-ban került megrendezésre a *Kisplasztikai kiállítás*. A katalógust Sz. Koroknay Évával együtt írtam. 1984-ben *Németalföldi szobrászat* címmel rendeztem kiállítást a budapesti Szépművészeti Múzeum és a berlini Állami Múzeumok anyagából. A katalógus készítésében dr. Edith Fründt volt a munkatársam. Az 1983-as képrablás után ez volt az első fontos esemény a Szépművészeti Múzeumban.

A Delmár-hagyatékot 1984-ben szereztük meg. Két évre rá *Európai szobrászat* címmel kiállítást rendeztem ebből a nemzetközi jelentősé-

gű együttesből. 1990-ben Utrechtben mutattuk be a Szépművészeti Múzeum és az esztergomi Keresztény Múzeum korai németalföldi festményeit és szobraikat. A katalógus készítésében dr. Urbach Zsuzsával dolgoztam együtt.

Igen jó nemzetközi visszhangja volt a *Szoborgyűjtemény-katalógus* harmadik kötetének is, mely 1994-ben jelent meg. Ebben közre tudtam adni az időközben elhunyt dr. Balogh Jolán kiadatlan feljegyzéseit is, végrendeletének megfelelően. Emellett több évtizedes kutatási eredményeimet rögzíthettem. Itt szerepel annak a hetven műtárgynak a feldolgozása is, melyekkel az osztály vezetésem alatt gyarapodott. A katalógusban szereplő kutatási eredményeim mellett mintegy hatvan önálló tanulmányom is megjelent. Fiatalkoromtól kezdve alkalmam volt közreműködni olyan vállalkozásokban, mint a műemléki topográfiák, lexikonok, a *Magyarországi művészettörténet* összefoglaló kötetei. Megjelentek ismeretterjesztő könyveim, és Ghibertiről írott könyvem Corvina-nívódíjban részesült.

A magyarországi falfestészet emlékeivel kapcsolatban (XV. és XVI. század) is végeztem gyűjtést határainkon belül és túl, melyeket feldolgoztam. Mégis kutatásom fő területe az európai szobrászat volt a XIV. századtól a XVIII. századdal bezárólag. Ez utóbbi témában tartottam kongresszusi és egyéb külföldi előadásaimat. OTKA-témavezetőként is ehhez kapcsolódott munkám.

1995-ben – a nyugdíjba vonulásomat követő évben – Ipolyi Arnold-émlékéremmel tüntetett ki a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat.

Végül családomról szólnék néhány szót. 1958-ban mentem férjhez Szmodis Lóránthoz, aki ma aranydíj-

lomás mérnök. Ő minden ügyemben – abban is, hogy négy gyermek mellett aktív szakmai tevékenységet folytathattam – segítségemre volt. Mária leányom (1961) közgazdász, ügyvezető igazgató, Imre (1964) tanár szakot végzett grafikus, Jenő (1966) és István (1971) jogászok lettek. Jelenleg öt

unokám van, és remélhetőleg körük még bővülni fog.

Eszláry Eue

Almár Iván

csillagász (Budapest, 1932. április 21.)

Művész szülők gyermeke vagyok, őseim vagy rokonaim között természettudományokkal foglalkozó nem található. Apám Almár György festőművész és lakberendező, anyám Veszprémi Lili zongoraművész és zenepedagógus volt. A művészetek szeretetét tőlük örököltem és tanultam. Ennek ellenére gyerekkorom óta csillagásznak készültem, pályám egyenesen vezetett az ELTE matematika–fizika szakán keresztül az akadémiai Csillagvizsgáló Intézetbe még 1954-ben. Azóta kutatóként – tíz év megszakítással – ez a munkahelyem. Feleségem, dr. Illés Erzsébet ugyancsak csillagász, akivel 1959 óta élünk boldog házasságban, és akivel együtt is dolgozunk, főképp a

első léggör szerkezetének, sűrűségfluktuációinak kutatásában.

A kutatási téma megjelölése tulajdonképpen felvet egy kérdést: valóban csillagász lettem-e, vagyok-e egyáltalán? Akik cikkeimet és könyveimet olvasják, rádió- és tévészerpléseimet figyelemmel kísérik, azok számára világos, hogy noha foglalkozásomat csillagászként jelölöm, valójában évtizedek óta kizárólag űrkutatással foglalkozom. Az ötvenes évek közepe óta az asztronautika, a műholdak és űrszondák világa az, ami igazán érdekel – mind kutatóként, mind a kutatások szervezőjeként, mind ismeretterjesztőként. Arra vagyok büszke, hogy 1956-ban részt vettem az első, asztronautikával foglalkozó bizottság, majd egyesület megalapításában, nem sokkal később a mesterséges holdak megfigyelését végző magyar hálózat létrehozásában, később a Kozmikus Geodéziai Observatórium megalapításában, az első, űrkutatással foglalkozó egyetemi kurzusok megindításában, az *Űrhajózási lexikon* és más alapvető művek szerkesztésében stb. Űrkutatási munkásságomért lettem 1980-ban a fizikai tudományok doktora és címzetes egyetemi tanár, 1997-től az Űrkutatási Tudományos Tanács elnöke.

A rádióban 1946-ban szerepeltem először, első csillagászati előadásomat 1951-ben tartottam, első tudománynépszerűsítő cikkem 1952-ben jelent meg a Természettudományi Közlönyben. Az Élet és Tudományban évtizedekig rendszeresen megjelenő *Kozmikus Krónika* és számtalan más cikk és előadás szerzőjeként, valamint könyveimben is folyamatosan azt a meggyőződésemet

próbáltam terjeszteni, hogy mennyire fontos, hasznos, sőt jövőnk szempontjából alapvető jelentőségű a világűrben folyó űrkutató és űrhasznosítási tevékenység. Sajnos nem vagyok, nem lehetek biztos abban, hogy sikerült erről az olvasókat meggyőzőm. S egyre kevesebb az olyan fórum Magyarországon, ahol igénylik a tudományos ismereteket.

A csillagászat és az űrkutató is nemzetközi együttműködést kíván. Több nemzetközi szakmai szervezet mellett elsősorban a Kármán Tódor alapította Nemzetközi Asztronautikai Akadémia tagjaként és egyik vezetőjeként dolgozom különféle nemzetközi asztronautikai programokban, például az egységes terminológia és egy 16 nyelvű szótár létrehozásában. Kedvenc témám mégis a Földön kívüli civilizációk kutatása tudományos eszközökkel, az e kutatásokat koordináló SETI bizottság alelnöke voltam tizenöt éven keresztül.

Ez a négy ügy, a kutatás, a szervezés, az oktatás és az ismeretterjesztés foglalkoztat csaknem ötven éve. Lehet, hogy így a spektrum túl széles, valószínű, hogy egyetlen téma mélyebbre hatoló kutatásával nagyobb sikereket érhettem volna el, de ennél szélesebb az érdeklődésem, és a nagyfokú specializálódás soha nem elégített ki. Bár gyermekeink nem folytatják szép foglalkozásunkat, örömmel tölt el, hogy részben az egyetemen, részben a Magyar Asztronautikai Társaságban ma is rendszeresen találkozom olyan fiatalokkal, akik lelkesednek az űrkutatóért, és készek erre a nem könnyű pályára lépni.

Alvair Ivan

Hajdufy Miklós

rendező (Szombathely, 1932. április 25.)

Közel hetven év a százból – a XX. századból. De milyen hetven év! Kisgyermekkorban már folytonosan háborúról hallott az ember. És az a dolgok természete szerint be is következett. Nélkülözések, kibombázás. Egy félóra alatt üszkös gerendák maradtak a családi otthon helyén. Üldözések, bujkálás, ostrom. A felszabadulás pillanatnyi érzése, aztán... Félelem, megint félelem. Nemsokára újabb üldözések, és már elbújni sem lehetett. Kitelepí-

tés, munkaszolgálat. Ilyen csomaggal a hátamon indultam útnak az életbe. De a szerelem erős: mindegy, hogy mi, csak színház legyen. Így lettem díszletmunkás a Vígszínházban (akkor Néphadsereg Színház). Aztán vidék, ahol a Nemzeti legendás igazgatója, Németh Antal töltötte száműzetését mint beosztott rendező. Két évig voltam az asszisztense, és megtanított a szakmára. Később, elérve végre a főiskolát, ott már nem sok újat tudtak

mondani. Pályám során gyakran megkérdezték, honnan tudod így vezetni a színészt, ilyeneket kihozni belőlük, sokszor alig ismertekkel, kezdőkkel nagy alakítások ívét felrajzolni? Ez volt a Németh Antal-i iskola. Vagyis a rendezés lényege. Amikor még az adott darabot rendezte a rendező saját idegbaja helyett, és a közönségnek szólt a mű, nem a konkurenciának.

Televíziós pályafutásom során 76 ún. egész estés tévéjátékot rendeztem. Emlékezetem szerint ebből három nem volt siker. Munkáim jelentős része történelmi film volt. Először privát érdeklődésem fordított a múlt felé. De döbbenet érzékeltem, micsoda kirobbanó érdeklődés nyilvánult meg a közönség részéről. Olyan időben volt ez, mikor a hatalom biztató jelenről és gyönyörű jövőről szónokolt folytonosan. Irodalomban, filmgyártásban, iskolai oktatásban háttérbe szorították a történelmet, ami megmaradt, az hamisítás volt. Természetes volt tehát a kiéheztetett közönség reagálása. És minden központi akarat mellett vagy ellenére sem vállalta senki, hogy a történelmi tárgyú filmeket letiltsa a képernyőről.

Egy felettesem azért megrótt, hogy mindig főrendek szerepelnek a filmjeimben. Ezen változtatni kell – mondta. Sajnos – válaszoltam – azok csinálták a magyar történelmet. Miközben végül is elfogadták, hogy filmjeim históriánk egyes eseményeit dolgozzák fel, nem vették észre, mindegyikben arról beszélek, mindig azok voltak történel-

münk felelős, előrevivó alakjai, akiket erre képességük, képzettségük, neveltetésük alkalmassá tett. Széchenyi belerajzolt az eléje tett vázlatokba (pl. nagycenki kastély). A szocialista (kommunista) miniszter vagy megyei vezető hosszú tologatás, huzavona után azt mondta, majd a szakértők... Azok meg legtöbbször azt lesték, mit sugall a főnök. Születtek is „csodák” az élet minden területén.

Hallgatni, dolgozni, kis huncutságokkal adni és építeni. Történelmi filmjeim mindegyike jelenre fordítható parabola volt. Ettől volt igazi nagy siker. És milyen érdekes szeizmográf a közönség és vele kölcsönhatásban az alkotó is! A nyolcvanas években – amit ma puhuló diktatúra időszakának hívnak – vígjátékokat kezdtem csinálni. Felkutatva azokat a háború előtt írt színházi sikereket, melyeket a „kemény” időszakban polgári giccsként letiltottak. A siker, mert itt is kiéheztetés történt, óriási volt. És mint a történelmi filmek esetében, úttörő voltam a vígjátékokkal is. Hát ha szabad, akkor mi is sikert akarunk, mondták a kollegák. De őket nem Németh Antal tanította.

„Az élet szép, tenéked magyarázzam?” – írta Heltai Jenő. Minden keserűségével, rondaságával együtt is szép. Mert Élet.

Heltai Jenő

Hazai György

orientalista, turkológus (Budapest, 1932. április 30.)

Az egyetemhez az út a „Trefort”-ból vezetett. Az első alma mater tanáira csak őszinte hálával és szeretettel tudok visszagondolni. Páratlan emberfők voltak; kiváló útravalóval láttak el.

Az ELTE Bölcsészkarára 1950-ben kerültem. Ott néhány hét alatt eldől, hogy turkológus leszek. Tehát nem romantikus vonzalmak voltak az előzmények: a választást kiváló történész professzoraim sugallták.

A Török Tanszéken éveken át egyszemélyes évfolyamot alkotva voltam tanítványa a nemzetközi turkológia nagyjainak, Németh Gyulának és Fekete Lajosnak. A szak relációi Ligeti Lajoshoz is elvezettek. Tőlük a szakma reáliáin túl valóban mindent

meg lehetett tanulni, amire a tudományos pályán való induláshoz szükség volt.

Ugyanakkor Németh Gyula és Ligeti Lajos – páratlan tudósok – saját holdudvaruk megszervezésében nagyon nehéz emberek voltak. Az orientalisztika „működését” illetően nemkülönb. Más elképzelés elkerülhetetlenül összekülönbözéshez vezetett velük. Ez történt velem is. Tudós nagyságukat mutatja, hogy mindezt félre tudták tenni, amikor nagydoktori értekezéséről kellett döntenie; Ligeti Lajos pedig – Németh Gyula akkor már nem élt – tanítványai előtt ajánlott engem akadémiai tagságra.

A fiatal kutatói évek tapasztalataiból egy nagy elhatározás fakadt: a tudományban csinálj mindent úgy, mint a mesterek, az emberi közegben mindent másképpen.

A véletlen műve volt, hogy életutam igen korán a külföldhöz kapcsolódott. 1955–1956-ban – aspiráns koromban a szófiai egyetem meghívására turkológiát kellett előadnom ugyancsak népes diákseregnek. Ezt néhány év múlva a Humboldt Egyetemen és a Német Tudományos Akadémián való tevékenységem követte (1963–1982).

Ez utóbbi, pályafutásomat valóban meghatározó külföldi meghívás elfogadásának azonban már más okai is voltak.

Az aspirantúra elvégeztével egyre jobban éreztem, hogy „generációs kollégáim” még kibicként sem szeretnének látni az orientalisztika „kártyapartijában”. Így – bár akkor a lehetőségek igen limitáltak voltak – külföldi asztalok után kellett nézmem. Ott pedig azonnal jobb lapot osztottak nekem. A feltétel azonban az volt, hogy azzal – különösen egy idegennek – igen jól kellett játszani.

Ez pedig egy életen át a többre és jobbra való serkentő kihívást jelentett.

A német földön eltöltött húsz év után 1982-ben kerültem haza. Harmatta János, Köpeczi Béla és Ligeti Lajos ajánlására lettem Akadémiánk tagja; kevés később – egy főtitkári kezdeményezésre – az Akadémiai Kiadó főigazgatója (1984–1990).

A kilencvenes évek ismét külföldre szólítottak: 1992-ben az új alapítású Ciprusi Egyetem Turkológiai Intézetének lettem igazgatója. A görög–török ellentétek szigetén, a görög oldalon kellett megalapítanom a turkológiát. A munka nem volt könnyű, az Aphrodité szigetén töltött esztendők ezzel együtt felejthetetlenek.

Mi az évek mérlege?

Ami a tudományos publikációkat, funkciókat és elismeréseket illeti, ezekről itt ne szóljak – tájékoztatnak róluk az ismert kézikönyvek.

A turkológia munkában és eseményekben gazdag életutat jelentett számomra. A nemzetközi tudományszervezésben nem kevés rangos feladatom akadt. Ebből adódóan s vendégtanárként is bejárhattam a világot.

Őszintének kell lennem: voltaképpen köszönettel tatozom „generációs kollégáimnak”, hogy nem szívesen láttak itthon.

Az életút kronológiai kerete nem a mi választásunk. A századot, amelyben élnem adatott, igazán nem lehetett szeretni. Ami körülöttünk történt, azért a mi generációnk ugyancsak megfizetett. A század maga mégis kihívás volt minden gondolkodó ember számára. Számomra az ugyancsak „kalandos posztok” megtették ezt: nehéz közegekben kellett embernek, európai polgárnak maradnom.

Barátaim és kollégáim sugallják, hogy írjam meg memoárjaimat. Lenne mondanivalóm. Címet már találtam: *Ellenszélben – szélárnyékban*.

Áprilisban tölti be hetvenedik életévét:

1. **REYNOLDS, Debbie** amerikai színész (El Paso, Texas)
2. **FAVIER, Jean** francia történész (Párizs)
KARANCSI Sándor grafikusművész (Nagyszalonta, Románia)
3. **SATROV, Mihail Filippovics** orosz író (Moszkva)
4. **LUGAR, Richard Green** amerikai politikus (Indianapolis)
TÓTH József agrárközgazdász (Nagyecsed)
5. **IZZO, Lucio** olasz közgazdász (Róma)
6. **DEMJÉN László** jogász, labdarugó, sportíró (Nagyvárad, Románia)
MEZŐ Imre zeneszerző, zenei szerkesztő (Szeghalom)
SZEKERES György tanár, népművelő (Temesvár, Románia)
9. **ÁGAI Ágnes** író, költő, műfordító (Szeged)
10. **SARIF, Omar** egyiptomi filmszínész (Kairó)
11. **KOVÁCS Sándor** orvos (Kaszaháza)
RÉDEI Károly nyelvész (Nagykanizsa)
12. **NOZIERES, Philippe Pierre Gaston Francois** francia fizikus (Párizs)
15. **FÁBOS Gyula** tájépítész (Marcali)
16. **POLYÁK Imre** birkózó (Kecskemét)
17. **BRÜNDL Frigyes** bíró (Budapest)
SZÉPLAKI József könyvtáros, bibliográfus, fotóművész (Hatvan)
18. **BALLA Árpád** orvos (Brassó, Románia)
19. **BOTERO** kolumbiai festő, illusztrátor, szobrász (Medellín)
KARÁCSONYI Sándor orvos, sebész (Budapest)
20. **CSERHÁTI Endre** orvos, gyermekgyógyász (Budapest)
25. **JOVÁNOVICS Miklós** kritikus (Csepel)
JUHÁSZ Béla irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő (Gyöngyöshalmaj)
KORCSMÁROS Jenő színművész (Temesvár, Románia)
26. **LAI, Francis Albert** francia zeneszerző (Nizza)
SMITH, Michael kanadai biokémikus (Blackpool, Anglia)
27. **AIMÉE, Anouk** francia színész (Párizs)
FÜZES Endre etnográfus (Döbrököz)
ROTA, Gian-Carlo amerikai matematikus, filozófus (Vigevano, Olaszország)

Patay László

festő (Komárom, 1932. május 2.)

Hetven év. Szép, kerek szám.

Ha arra gondolok, hogy immár öt évvel túléltem Mesteremet, Szónyi Istvánt, aki szakmánk nagy öregje volt, a maga idejében megfellebbezhetetlen tekintély, idol, igazodási pont – nos, akkor én hol vagyok, mi vagyok? És mit akarok még?

Egyébként az utóbbi egy-két év látványosan figyelmeztetett az élet végességére: szívműtét, epeműtét, ritmuszavarok, rosszullétek... Feleségem aggódó arca, barátaim hátbaveregetős biztatásai – mindez még egy félkegyelmű figyelmét is arra az egy meghatározott, de előre nem látható

időpontra irányítaná, amikor is elkövetkezik a végső elszámolás pillanata.

Kortársaimhoz képest némileg kalandosabb volt a kamaszkorom, pusztán azon körülmény miatt, hogy bár ugyanott – a Csallóközben – laktunk, hirtelen más országba kerültünk a háború után. Így aztán, hogy a győri bencés gimnáziumban megkezdett tanulmányaimat folytatni tudjam, a határon át kellett szökdösnöm – vizsgázni. A Dunán úszva, csónakon, jégtáblákon bukdácsolva, majd hosszabb győri tartózkodás után vissza, hogy szüleimmel együtt legálisan áttelepülhessünk. Jellemző, hogy Komárom és Győr között három napot kellett marhavagonban töltenünk.

A kántortanító apa által meghatározott kispolgári létforma, mint tudjuk, ebben a korszakban nem volt preferált. Ennek ellenére elsőre fölvettem a Képzőművészeti Főiskolára, ahol is életem egyik legjobb döntése az volt, hogy fölvettem a murális képzést. Ez meghatározó volt egész pályámra.

Azt hiszem, hogy saját falképfestő tevékenységemen túl valószínűleg a legfontosabb küldetésem az volt, hogy legalább két tucat fiatal művészt bevezettem a falfestés technikájába, így ez a szép, de már-már haldokló szakma túlélése hosszú időre biztosított.

Ez a küldetéstudat döntött bennem akkor is, amikor Barcsay mester kiválasztott utódjának a művészeti anatómia katedráján, és büszke vagyok rá, hogy néhány évtizedre legalább meg tudtam őrizni tanítását, egy ellehetetlenülő követelményrendszerben.

Sorsom megadta, hogy az elmúlt évszázad magyar festői közül én festhettem a legtöbb falképet, főleg templomainkba. De munkahelyeim közt szerepel az Országház is. Képet is festettem eleget, talán többet is, mint szabad lett volna. De hát ez megélhetési kényszer volt, egyébként csak egyike azoknak a kényszerűségeknek, kompromisszumoknak, melyeknek kortársaimmal együtt kénytelenek voltunk megfelelni.

Ma már leginkább az foglalkoztat, hogy képes leszek-e még így, a vége felé, valami igazán jót csinálni?

Először még a Főiskolán nősültem meg. Egy rajztanár szakos növendéket, Ittész Máriát vettem feleségül. Három gyermekünk született, a két lány közti fiú sajnos csak félóra életet kapott. Tízéves házasság után, egy hirtelen jött leukémiában feleségem meghalt.

A gyászév elteltével feleségül vettem Holló Eszter színésznőt.

Saját első házasságából származó fiával együtt két lányomat felnevelte (hivatásáról már vagy 25 éve lemondott).

Eszter ma egyetlen társam. Szakmai segítőm. Hét unokám Nagyjija, két dedunokám Dédije.

Reménykedhetem, hogy a szaldó pozitív?

Paraj Liri

Kovács Dezső Ödön

műkritikus (Érsekcsanád, 1932. május 8.)

Hetven év – tízszeres kabalaszám. Születésben hetedíziglen benne vannak az ősök génjei.

A hétfejű sárkány, a hétmérföldes csizma, a hetet egy csapásra meséi után jött a hét csapás, benne a hét-éves háborúval és a hét szűk esztendővel.

Forradalommal és hétpróbás csirkefogók uralmával és nem tu-

dom, vége szakad-e a Heti Hetes képviselte kultúrcsóddal. A hétszentségit!

Bevallom, hogy ha visszatekintek, nem volt könnyű eljutnom a mostani hetvenkedésemig.

Rossz útravalót kaptam iparos és paraszti őseimtől, Lónyai utcai református gimnáziumi tanáraitól. Jellemzilárdságra, szuverén gondolkodásra, racionalitásra, hazafiasságra neveltek, és ez a kollaboránsokkal teli, pártfegyelemmel nyomorított kortársaim között a perifériára taszított.

Egyben meghatározta életpályámat is, melynek jellemzője lett a befelé fordulás, az elsősorban magadban bízál filozófia.

Széttördelt ország széttördelt társadalmában mindig kellett ügyeletes bűnbakok, és én leginkább ezek között voltam. Egy berzenkedésem alkalmával író barátom megjegyezte, hogy „Te egy

magyar Don Quijote vagy!” Mire azt feleltem, szívesen lennék Don Quijote, de nem kapok útlevelet a szélmalomokhoz. Igen...

A szigorú öncenzúrázás időszakában nemcsak írni, de beszélni is elfelejtettünk, mert nem a gondolat jelben, beszédben való megjelenítése, hanem a még megtűrhető fogalmazásé lett a vezérlő szerep.

A pótcselekvések bő tárházában természetes volt, hogy a sebész, a jogász, a közigazdász vasárnap segéd-

munkásként építette víkendházát, és hétfőn fáradtan, remegő kézzel gyakorolta választott hivatását. De még mindig szerencsésebb volt annál, aki alkoholba fojtotta tehetetlenségét, sé-

Sváby Lajos portréja
Kovács Dezsőről

relmeit. A forradalomban részt vevők – köztük én is –, eleve pályamódosításra, pótcselekvésre voltak kényszerítve.

Még mielőtt bárki – ki olvassa e sorokat – azt gondolná, hogy ezek egy fáradt, pesszimista öregember siránkozásai, megnyugtatom, nem az.

Csak egy tapasztalatátadás, hogy milyen könnyen deformálódhat minden. Mindig optimista voltam, mert hittem a természetben. A jégverés után a megszaggatott fák újra élednek. A lávafolyam kihűltével a friss vegetáció birtokba veszi a holdbéli tájat. Jön, mert jönnie kell egy új generációnak, mely meg tud békülni egymással, önmagával. Hogy mit tartok életem legnagyobb eredményének? Horgászás közben nyugodtan a vízbe nézhettem, sohasem zavarodott fel.

Szabó Marianne

textilművész (Budapest, május 15.)

Vallomás helyett a kölcsönvett szakmai összefoglalóra bízom hiteles pályarajzomat.

1950–55: MIF, mesterei: Jets György, Szervánszky Jenő és Rozs Endre. 1959-ben volt első önálló bemutatkozása (Hübner Arankával és Szenes Zsuzsával) a Műcsarnokban. 1968-tól a Prizma 13 csoport tagja. 1974: 3. Fal- és Tértextil B. II. díj, Szombathely; 1975: Munkácsy-díj. A főiskola után évekig nyomott és kézzel festett textilanyagot, függönyöket készített. Anyagait a grafika uralta, az erős kontúrok és a színes foltok játéka jellemzi montázszerű kompozícióit. Monotípiá eljárással nyomott anyagainak motívumai emberi figurák, növények, madarak, különféle termések voltak. A 60-as évek közepén új technikák segít-

Bábuk (papír)

ségével új irányba fordult: a kötés, horgolás, hímzés hagyományos technikájával, és sok évszázadon át alkalmazott ötleteivel kötetlenebb és felszabadultabb formálás- és gondolkodásmódot érvényesített a megszokott textilmunkákban. 1968-ban a *Textil-Falikép* című kiállításon törekvéseiknek köszönhetően vált nyilvánvalóvá a magyar textilműfaj megújulása – ennek a gyorsan felvirágzó textilmozgalomnak egyik meghatározó alakja volt. 1968-ban egyéni kiállítást rendezett a Csók galériában. Kezdetben még párhuzamos úton haladt a többiekkel, de a hetvenes évek elején a sík textilektől továbblépett a térkompozíciók felé. Első nagyszabású műve a *Pad* (1972). Az életnagyságú nőalak és a közvetlen környezetét alkotó fülke megformálása a textilműfaj adottságait és lehetőségeit követi, de az alak mégsem csak dekoratív jelenség; a térben plasztikai igényvel jelenik meg. A kompozícióban használt anyagok – juta, filc – a következő években is a legfontosabb anyagai. Filcből készült, falra akasztható munkái is plasztikusak, lényegében domborítással, hímzéssel és más technikákkal alakított textilreliefek (*Szírén*, 1972; *Három angyal*, 1976). 1974-ben az IKM-ben bemutatott *Történet (Életút)* című kompozíciója textilplasztikai törekvéseinek nagyszabású összefoglalása volt. A 24 méter hosszú, spirális háttérből és életnagyságú alakokból álló mű egy nő életének stációit idézte fel a születéstől a halálig. Az alakok plasztikus megformálása az alkalmazott anyagok és technikák sokféleségével, valamint az előre megformált és az improvizált részek játékával párosult. A néző – belépve a kompozíció terére – maga is részévé vált annak. A hetvenes évek második felében kisméretű plasztikus textiltárgyakat készített, majd a perui inka textilek hatására titokzatos pszeudokultikus tárgyakat. A nyolcvanas évek elejétől munkásságában a textilt a papírmasé váltja fel, 1988-ban készül el *nyolc*, az egrri Flóra szálló éttermében elhelyezett, életnagyságú, magyar és török vitézeket ábrázoló papírszobra. Ezután már alig szerepel kiállításokon; műtermébe visszavonulva dolgozik.

Szabi Marianne

Tari Márta

rajztanár, restaurátor (Csongrád, 1932. május 19.)

Szüleim mindkét ágon tősgyökeres csongrádiak, a szülőföldhöz való erős kötődéssel.

Édesapám fogorvos, amatőr régész, helytörténész, néprajzkutató. Élete során mindent önzetlenül városáért tett. Élete végén Pro Urbe Díjjal tisztelték meg. Halála után róla

neveztek el az általa felfejlesztett múzeumot. Édesanyám latin–görög–történelem tanár, doktori disszertációját Csongrád történetéről írta.

Szüleim olyan nevelésben részesítettek, melyben az értékrend belső értékeken alapul. Nem prédikálásokkal tették ezt: példájukkal élték elénk az életet. Hosszú pórázra engedtek két öcsémrel együtt. Tehették, a család megtartó ereje, biztonsága olyan erős volt. Így már kora gyerekkorunktól együtt éltünk a tiszai tájjal. A vakációkban keresztbe-kasba úsztuk a folyót, ladikkal árterületeken a kesernyész illatú füzesek közt kalandoztunk.

Ezek az emlékek belénk épülve egész életre elég alapozást, tartást adtak ahhoz, hogy segítség legyen a későbbi viszontagságok, hátrányok megélésében.

Édesapám méltatlan megpróbáltatásai, melyek fiatal éveimre estek, mindhármunk életére, tanulmányaink akadálytalan folytatására kihatottak. Már gyerekkoromban éreztem, hogy vizuális kifejeződést keresnek gondolataira, és olyan pályát kell választanom, ahol ebben képezhetem magam. Amikor felvettek a Képzőművészeti Főiskolára, szüleim egyáltalán

nem örültek. Féltettek – szeretetből – a művészpályától. Legyek inkább tanár, mint édesanyám, ezt kívánták. Szót fogadtam: a festő szak mellé a rajztanári szakot is felvettem, sőt restaurátor is lettem.

Főiskolai éveim végén férjhez mentem.

Három gyerekem született.

Valóban a tanári pályán telt el az életem. Ezt hivatásnak éreztem, és teljes odaadással tettem a dolgom. – A három gyerek nevelése, az egyszerre több helyen való tanítás, a sokszoros helytállás mellett teljesen le kellett fojtanom magamban a váagnak még a gondolatát is, hogy valamit alkossak. Életem nehezítette a nem sikerült, két évtized után végleg zátonyra futott házasság. Ennek ellenére mindhárom gyermekem tanult, diplomát szerzett – ezt nagyon fontosnak tartottam, hogy elérjék.

Nyugdíjas éveimben óvónőképzőbe hívtak tanítani. Itt sok ötlettel gyarapíthattam a leendő óvónők motiválását. Olyan foglalkozási kereteket találtam ki, amelynek hasznát tovább tudják adni az óvodásoknak. Itt vetődött fel a mézes tésztaival mint plasztikai anyaggal való formázás ötlete is. Tanítványaim sikerélménye, öröme visszahatott rám. Magam is művelni kezdtem több értő kollégám biztatására ezt a rendhagyó műfajt. Kialakítottam ebben egy egészen egyéni stílust. A reliefeket képként felkasíroztam. Így lett mézesképeimből kiállítás elsőként az Angelika galériájában, és

követte a kiállítások hossza sorozata. A hollókői bemutató azt vonta maga után, hogy ott mindig van kiállításom. Prágába, többfelé külföldre is elkerültek kollektióim. Televíziós bemutatók, a kompozícióim poszternapárnak való felhasználása már több éve megismerhetővé teszi, amit csinálók.

A hosszú évek során lefajtott indítatások kimeríthetetlenül törnek fel. Kezem gyorsan, intuitív tudja követni érzéseimet, gondolataimat. Így elevednek képi álmokká a gyermekkor emlékei: a csongrádi kedves barokk

templom, ahol annyit elbáméskodtam. (Meztelen angyalkáinak picikóromban, télen babaruhát vittem, hogy ne fázzanak...) Témáim a népköltészet, irodalmi illusztrációk, mesék és az angyali világ.

Most az NKA pályázatának sikereként Ady Endre *Kis, karácsonyi énekét* illusztrálom. Ez a gyermeki lelkületű, népi mondóka-ritmusú, hitvallásszerű Ady vers nagyon az én karácsonyillatú mézeseimbe kívánkozik.

Hetvenedik évemhez közeledve, visszatekintve úgy gondolom: így volt jó az élet, ahogy megadatott. Ami rossz, nehéz volt, az is javamra válhatott. Most, az út vége felé a mézeskalács megédesíti a napjaimat, s talán másoknak is derűt ad. Törvényszerű, hogy a felhők mögül kisüt a nap...

Tari Mente

H. Tóth Imre

nyelvész (Karcag, 1932. május 21.)

Elemi és középiskolai tanulmányaimat szülővárosomban végeztem. 1950–54 között a Szegedi Egyetem Bölcsészettudományi Karán folytattam tanulmányaimat, ahol orosz szakos középiskolai tanári képesítést nyertem. 1955-ben megnősültem. Feleségem Mile Ilona logopédus. Két lányunk van: Ilona (1956) és Márta (1964).

Bár nem készültem szláv nyelv tanárnak, egyetemi tanulmányaim ideje alatt olyan kiváló tanáraim voltak, mint dr. Balezky Emil, Pataki Szilveszter és Sz. A. Martjánova, akik megked-

veltették velem a szláv nyelvészetet, pontosabban az óbolgár (ószláv) nyelvet, illetve az orosz nyelvtörténetet.

Egyetemi tanulmányaim befejeztével orosz nyelvtanárként működtem, de magánúton szlavisztikai ismereteimet is bővítettem.

1961 tavaszán felvettek levelező aspirantúrára. Aspiránsvezetőm Kniezsa István akadémikus lett. 1961. szeptember 15-től a Szegedi Egyetem oktatója lettem. Jelenleg is itt dolgozom. Bölcsészdoktori disszertációm *A múzeumi-evangélium paleográfiai leírása* című alatt Kniezsa Istvánnál és Balezky Emilnél védtem (1964). Kandidátusi értekezésem megvédésére a *Pszkovi krónikák főnévragozási rendszere* címmel került sor (1967).

Az egyetemen a Bevezetés a szláv nyelvtudományba, Ószláv (óbolgár) nyelvtan, Orosz nyelvtörténet, A nyelvtudomány története című főkollégiumot adtam elő és szemináriumokat vezettem.

1985-ben védtem meg akadémiai doktori értekezésemet, amelynek tárgya az óbolgár (ószláv) nyelv korai orosz szerkesztése volt.

1986-ban a JATE orosz tanszékének professzora lettem. Részt vettem a tanszék Szláv Intézetébe való átszervezésében, amelynek három évig vezetője voltam. Kollégáim közül sikerült egy kutatócsoportot létrehoznom, amelynek tagjai a cirill betűs szláv nyelvmlékek feldolgozásával foglalkoznak.

Kutatási területem fokozatosan bővült: az óbolgár (ószláv) nyelv orosz redakciója tanulmányozása mellett figyelmem előterébe kerültek a Cirill és Metód életével, tevékenységével kapcsolatos problémák, a korai szláv–magyar kulturális és nyelvi érintkezések kérdései, a közép-bolgár nyelvmlékek, illetve a bolgár nyelvtörténet tanulmányozása.

J. J. J. J. J.

Csanády János

költő, szerkesztő, dramaturg (Lajoskomárom, 1932. május 26.)

Hálám jeléül

(családomnak)

A III. évezred kezdetére (melyet legnagyobb meglepetésemre szerencsém volt megélni) – elfogyott az élettörténetem. Az életem talán még nem. Gelléri Andor Endre párhuzamával: megírnám önérzet mellett az öntudatom történetét. Azok viszont már meg vannak írva a verseimben.

Mit mondhatnék? Üdvözlétemet küldöm a Túlélőknek!

Csanády János

Májusban tölti be hetvenedik életévét:

- LI Lan-csing** kínai politikus (Csengcsi-ang, Csiangszu tartomány)
1. **BORSODI László** tanár, szerkesztő (Csíkszereda, Románia)
HALÁSZ László színész (Józsa)
 2. **NAGY F. András** fizikus (Budapest)
 3. **BRUCK Edit** író, műfordító (Tiszakarád)
CZELNAI Rudolf meteorológus (Miskolc)
 4. **GEDŐ András** filozófus (Budapest)
KOLTAYNÉ GYARMATI Borbála fizikus (Nagyrabé)
 5. **BERKI Viola** festő (Kiakunhalas)
ERMLER, Mark Fridrihovics orosz karmester (Leningrád – ma Szentpétervár)
 6. **BOLVÁRI Antal** vízilabdázó, edző (Kaposvár)
 7. **CONTAMINE, Philippe** francia történész (Metz)
 8. **GRULICH, Václav** cseh politikus (Suchdolé)
 10. **CSORBA Géza** művészettörténész (Lőrinci)
 11. **TLÁSZ, Musztafa Abdel-Káder el-** szíriai politikus (Rasztan)
 12. **BOYTHA Györgyné** jogász (Budapest)
NÉMETH Pálné textiltervező (Szekszárd)
 14. **BERNÁTH VARGA Balázs** ügyvéd (Királyhegyes)
 15. **BITAY Ödön** szerkesztő, közíró, közgazdász, RMDSZ-tisztségviselő (Nagyenyed, Románia)
CSAVALIT, Jongcsajjut thaiföldi politikus, tábornok (Nonthaburi tartomány)
 16. **CZIGÁNY Sebestyén** villamosmérnök (Hosszúvölgy)
SCHANDA János fizikus (Budapest)
 17. **BÓNIS Ferenc** zenetörténész (Miskolc)
 - VLK, Miloslav** cseh egyházi vezető (Líšnice)
 19. **CSABAI Károly** honvédtiszt (Dráva-sztára)
ÉRY Kinga antropológus (Budapest)
 20. **BÉRCES Tibor** kémikus (Németbóly)
UNWIN, Peter William brit diplomata (Middlesbrough)
 21. **WOHMANN, Gabriele** német író, költő (Darmstadt)
 23. **LYONS, John, Sir** brit nyelvész (Manchester)
POZSGAI Lajos mérnök (Budapest)
 24. **IGLÓI Zoltán** újságíró (Tolnanémedi)
WESKER, Arnold brit drámaíró, rendező (Stepney, London)
 25. **BÓDÁS János** gépészmérnök (Szombathely)
DÁVID László lelkipásztor, művészet-történész (Árapatak, Románia)
 26. **VERBA, Sidney** amerikai társadalomkutató, politológus (Brooklyn, New York)
 27. **ERDÉLYI Tibor** koreográfus, népi iparművész (Csenger)
HEGYI Imre karnagy, újságíró, riporter (Ózd)
SZABÓ Endre szakszervezeti vezető (Celldömölk)
 29. **EHRlich, Paul Ralph** amerikai biológus (Philadelphia)
FILEP György talajkémikus (Császló)
KÉKES Ede orvos, kardiológus (Budapest)
 30. **RICHARD, Lord** brit politikus (Cardiff)

Bálint Tibor

regényíró, elbeszélő (Kolozsvár, 1932. június 12.)

Ha lehunyom a szemem és a szülőföldemre gondolkodom, a külvárosokra és a belvárosi utcákra, a Házsongárdra meg a hóstáti negyedre, az Írisz-telepre és a Csillag-hegyre, a Kálvária-templomra és a Rabok kertjére, gyöngéd képek vonulnak tova előttem, mint tavaszi félálomban, és ilyenkor látom igazán, mi mindenre is emlékszem: érzem, hogy a leheletem tejszagú, hogy zsenge bordáim szinte ropognak a friss levegőn, és járáshoz alig szoktatott talpam külön-külön csiklandozza valamennyi homokszem, miközben leereszkedem valami homályos patakmederbe, a hatalmas és méregzöld keserűlapik közé, ahonnan hűvös iszapszag csap fel, és egy lila fazék sejlik elő a borzongatóan titokzatos kerti bokor alól...

A szülőföld lebegő teknő a bodzabokrok árnyékolt malomárok vizén, és boldog sejtés, hogy az ismeretlen kanyarok, sötét hídaljak, zöld bolgárkertek paradicsom- és mentaillatú partjai után egyszer kijutok a végtelen kék tengerre...

A szülőföld három szem sárga szilva egy fekete sírkőlapon, és gyerekes meggyőződés, hogy miközben a kövön átmelegedett gyümölcsöt majszolgom, dédnagyapáink emlékéből táplálkozom, akikhez lenyúlik a szilvafa gyökere...

A szülőföld hársillatú szorongás, egy kép, amely fölidézi, hogy ott kuporgok a Farkas utcai vén fa lombjai között, és miközben óvatosan szedegetem a virágot, nehogy a járdán tovakocogó gyalogjárók észrevegyenek és fölhívják rám a rendőr figyelmét, egy szépen berendezett szoba homályát kémlelem, amelyben fiatal pár ölelkezik...

A szülőföld egy apró hal, amelyet a lezárt malomárok pangó vizéből halásztam ki édesanyám szakadt selyemharisnyájával, hogy aztán kannába téve átnyargaljak vele a városon, mintha meg volnék győződve, hogy a halacska hasában gyémántdarab rejtőzik...

A szülőföld gyertyafényes viskóból kiszüremelő fohász, egy asszony suttogó hangja, aki kilenc keddi böjtöt fogadott, csak hogy előkerüljön a sárga foltos macskája...

A szülőföld érces és édes harangszó, amely az aranyló galuskákat ringatja a vasárnapi húslevesben...

A szülőföld a katonazenekar felfújt képű trombitása, akinek ringatózó lépkedése közben a hátába lehel a nagydobot vonszoló póniló...

A szülőföld az a hely, ahol legtitkosabb és leggyötrőbb vágyam volt, hogy magamban lehessen napokig egy Chifor nevű tulajdonos szódavíztöltő-telepén, és kedvemre leihassam magam a sasszájú üvegekből felszökő életelixírral...

A szülőföld óriása pitonkagomba, amelynek tetejéről látni lehet a kék párában derengő kedves várost...

A szülőföld a szőke Szamos, amely egy tébolyodott pillanatában úgy rohant alá a Gyalui-havasok felől a városba, hogy a kunyhóban, amelyet elragadott, még félénken pislogott a petróleumlámpa...

A szülőföld az ősi református kollégium, amelynek ablakában sápadtan izzó arccal könyököl Apáczai Csere János...

A szülőföld Mátyás király csizmája, amelybe oly félénk kíváncsisággal pillantottam, akár egy vulkán kráterébe...

A szülőföld nedves tornyok csillogása, eső utáni napsütés, kaporillat és Brassai Sámuel papírbillentőzött zongorájának halk akkordjai...

A szülőföld az a város, ahol egyszer én is harangoztam, a Szent Mihály-templom tornyában csimpaszkodva a súlyos kötélbe, miközben a diadaltól kiáltozni, a félelemtől pedig jajgatni szerettem volna, hiszen néha úgy éreztem, hogy a harang fölkap és kiröppenek a fenti keskeny ablakon, ahol a galambok közlekednek; a harangozó azonban némán és szigorúan állt mellett, mintha biztatna: húzzad csak, fiam, húzzad, hiszen a te városodnak harangozol estére, és úgy is illenék, hogy minden itt lakó egyszer harangozzék bennen a toronyban!

És azóta a szülőföld számomra halk, de folyamatos harangszó, amely a napfényt ringatja és az aranyló galuskákat a vasárnapi húslevesben, és a galambokat lebegteti a magasban, és a port Mátyás csizmái körül, és elmélyíti a ráncokat Apáczai arcán, de egy kis mosolyt is megrezzent rajta, és hintáztatja a Szamos szőke hajjait és a hársfák lombját és az emlékeket, és az eperszínű fényképeket a falon, nagyanyám és nagyapám arcát. És a szívemet, hogy erősödjék benne a bizalom: jó volt itt élni, ebben a városban, ha olykor a szorongató idő körbefogta is, hogy vádaskodón meggyűlöltesse velünk őt: vajon a köveidet megehetik-e a bennrekedt éhezettek? – nevetett az arcába.

Én azonban e percekben leszegtem a fejem, és a földre néztem, hogy ne lássam városom zavarát; de nem vágytam el se Párizsba, se Londonban, vagy Rómába, hiszen szülőt nem választhat magának az ember. Ami pedig a többi: tudtam, hogy még a sírköveken is találok majd két-három szem szilvát vagy körtét, mert Kolozsvár szeszélyes lakói még a Házsongárdot is teleültették gyümölcsfákkal!

Bálint Hóber

Szabó Éva

újságíró, szerkesztő (Hódmezővásárhely, 1932. június 13.)

Tartok tőle, hogy unalmas leszek: én szeretem az életemet. Valószínűleg annak köszönhetem, hogy örömképes embernek születtem. Nem méreteztem túl a vágyaimat. Felismertem a lehetőségeim és a képességeim határait. A ráadásért ma is hálás vagyok. Mert az is volt. A világot kapja az ember, de a világ érzetét maga teremti. A maga hasonlóságára. Igaz, ezért az egyensúlyért meg kellett dolgozni. No és ehhez a bölcsességhez meg kellett öregedni...

Gyerekkoromat egy vidéki városból, Hódmezővásárhelytől és nagyapám kertjétől kaptam, amikor 1932. június 13-án megszülettem. Hozzá a máig tartó történelmet is. Nekem örültek abban a kicsi házban, ahol felsírtam. Én meg úgy vettem tudomásul, hogy beleszülettem egy történelembe, egy kultúrába, egy anyanyelvbe, mint szellemi genetikus adottságot. Később sem volt gondom vele. Én itt és most kaptam a feladataimat, nekem itt és most kellett számot adnom. Mindig. Ma is. Az a valamikori kert szimbólum lett azóta. Én ott ismertem meg a szabadságot. Fáktól, virágoktól, madaraktól tanultam. Ezért nem lehetett soha elvenni tőlem igazán. A kötelességet és helytállást három gyereket nevelő anyám mellett ismertem meg. Az emberi kéz találékonyságát és intelligenciáját cipész apám panglija mellett fedeztem fel. Türelmemre a föld, magvetésre földdel dolgozó

nagyapám tanított. A repülőgép nem ejtett ámulatba, szitakötők voltak a barátaim. Az atombombára az én kis gyerekvilágomban nem volt magyarázat...

Arra, hogy innen letről is lehetnek felfelé vivő utak, hogy kicsi ablakokból is lehet messzire látni, az iskolában jöttem rá. A Malom utcai elemi iskolában, ahol Biczó Jolánka tanító néni fogta

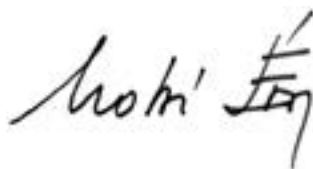
a kezem, a Református Leánygimnáziumban – mire érettségizem, Tanítónőképző –, ahol dr. Almássy György tanár úrtól a *Hajnali részegség* képességét és az *Esti kérdés* nyugtalanságát kaptam. Hát persze hogy tanítani akartam, hogy író-, költőféle akartam lenni. Így és ezért iratkoztam be a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára Szegeden, ahol magyar nyelv- és irodalomtanárként kaptam diplomát 1955-ben. Ott is volt néhány „renitens” professzorom – Halász Előd, Mészöly Gedeon, Koltay-Kasztner Jenő –, aki füttyült a sematizmus igénytelenségére, nem vált szellemi alattvalóvá. Mert ezt is meg lehetett tenni. És akinek füle volt a hallásra, az észrevette a minőségi és morális különbséget...

Két évig tanítottam ugyan volt iskolámban, de sem tanár, sem író nem lehettem egyelőre. 1957-ben hat évre szóló szilenciumra ítélték a forradalom alatti magatartásom miatt. Én nem voltam hős, nem álltam barikádon. Nem vagyok alkalmas az ilyesmire. Ez már gimnazista koromban kiderült. Én, mi-

közben lelkesítették a francia forradalom eszméi, megsirattam a lefejezett marquis-kat és marquise-eket. Ösztönösen gyanakodtam az orosz frontra induló katonavonatok lelkesedésére a második világháború idején. Nekem nagyon fájt volna az Auschwitzba induló vonatok némasága, ha elér hozzám, de félek, hogy felnőttként is csak morális eszközeim lettek volna. Ez nem érdem, de talán magyarázat. Morális és érzelmi volt a forradalomhoz való viszonyom is 1956-ban. Magatartás, amellyel tartoztam önmagamnak, mint annak a generációnak a tagja, amelynek hitéből nemcsak hidakat építettek az ostrom után, hanem Recskeket is. Kötelet is fontak, ha úgy hozta a politikai szükség. Talán azért kaptam mikrofont a kezembe – közel negyven éve a Magyar Rádióban –, mert az én eszközőm a szó. Nem keveset érő, ha emberi és tisztessége van...

Megtanultam a rádiót mint mesterséget, de számomra máig szolgálat maradt. Szerkesztek, műsort vezetek, riportokat készítetek, voltam dramaturg, írhattam, szerkeszthettem

könyveket. Nagyszerű emberekkel, tehetséges gyerekekkel találkozhattam. Sokat tanultam, és még többet kaptam tőlük. Nekik köszönöm, hogy a helyemre kerültem: tanár maradtam, egy kicsit íróvá is lettem, egy szóban kimondva: rádiós. Mégis reménytelenül „múlt századi” maradtam. Megannyi tudományos és technikai csoda ellenében, nekem emberi élményeim adták a legtöbbet. Az, hogy gyerekeim, unokáim, barátaim vannak. Az, hogy hallhattam Richtert és Casalt muzsikálni. Az, hogy láttam Róna Viktort és Orosz Adélt táncolni. Tímár Józsefet és Bulla Elmát a színpadon. Az, hogy mikrofon mellett ülhettem Mátyás Ivánnal és Nagy Lászlóval, Tokody Ilonával és Gregor Józseffel. Az, hogy kortárs lehettem, és hogy: „... mégiscsak egy nagy ismeretlen Úrnak / vendége voltam”.

Kuklay Antal

író, katolikus plébános (Csepel, 1932. június 13.)

Pataki kisdiákként gyakran gondoltam, hogy milyen jó lett volna száz évvel korábban, a hősi korban élni. Látni Széchenyit, hallani Petőfit és Kossuthot. Nem sejtettem, hogy alig egy évtized múlva én is tanúja leszek, hogy – Pilinszky szép szavaival – „a tények mögé száműzött Isten időről-időre átvérzi a történelem szövetét”.

A Központi Szemináriumban az őszi lelkigyakorlat csöndjét egyszer csak felverte a fegyverropogás. Másnap hallottuk, hogy ledöntötték a Sztálin-szobrot. Harmadnap pedig kispaptársammal a Madách téri SZTK-rendelőbe menet láttuk a téren a holttestekkel megrakott teherautókat s a járókelők arcán a döbbenetet és az iszonyatot. Aztán megéltük, hogy a világ leghatalmasabb

hadserege a pesti utcákon a pesti srácoktól elszenvedte a hadászat történetének legcsúfosabb vereségét. Az Üllői úton leomlott házfalak között kiégett harcokosikat és katonák ellapított holttesteit kerülgetve igyekeztünk a kórházakba. És ott találkoztunk csodálatos fiatalokkal, akik szétlőtt kézzel éjszaka kiszöktek a kórházból, hogy társaiknak segítsenek őrséget állni, plakátot ragasztani. Diáklányokkal, akik golyózáporban szedték össze a sebesülteket. Orvosokkal és ápolónőkkel, akik napokon át alvás nélkül álltak a műtőasztalok mellett. Élelmiszer- és gyógyszerraktárrá átalakított tantermeinkből hordoztuk szét a Máltai Szeretetszolgálat küldeményeit. Láttuk az utcákon az érintetlen betört kirakatokat, az őrizetlen adománygyűjtő nyitott ládákat és a tereken a frissen hantolt sírokat. A tények mögé száműzött Isten átvérezte a történelem szövetét.

Fél év múlva a Fő utcai börtönben, aztán a Markóban, a Gyűjtőben és Márianosztrán, majd a '63-as amnesztia után Sárospatakon és '73 óta itt a körömi plébánia csendjében sokat töprengtem, hogy kié volt '56? Milyen eszme hevítette és milyen érzés dobogtatta azonos ritmusban milliók szívét? Azt hiszem, '56 két kulcsszava az autonómia és a szolidaritás: az önrendelkezés eszméje és a testvériség szelleme.

1956 az emberi személy lázadása volt a dialektikus és a történelmi materializmus brosúráiba csomagolt önkényuralom ellen. A lenini elv ellen, mely szerint erkölcsös mindaz, ami a szocializmus győzelméhez vezet, s ennek gyakorlati értelmezése ellen, mely szerint erkölcsös mindaz, amit a kommunista párt mindenható főtitkára elhatároz. Aki elé reszketve léptek legbizalmasabb emberei is, mert tudták, hogy egyetlen szavával bárkit, bármikor, bármiért megfoszthat az életétől. Ezt a bálványt, a gulagok istenét döntötte le október 23-án Budapest népe.

1956 a család autonómiájának lázadása volt a kollektívizmus falansztere ellen. A személyiségünket formáló és kiteljesítő családi életé, melyet az íróasztal mellett gyártott ideológia feudális csökevényként akart eltörölni, hogy a gyermekek és felnőttek, a férfiak és nők érzelmi életének központja a permanens forradalom eszméje által hevített mozgalom legyen.

1956 az autonóm polgári közösségek lázadása volt a párt hatalmi monopóliuma ellen, amely gyanakvó szemmel figyelt és számolt fel minden baráti társaságot, egyesülést és egyházat mint a szocializmus megdöntésére irányuló potenciális szervezkedést.

És 1956 a szuverenitásától megfosztott nemzet lázadása volt az ideiglenesnek nevezett végérvényes megszállás ellen. Az élet minden területét irányító szovjet tanácsadók arroganciája ellen, akik jól ismerték Sztálin ítéletét a Kárpát-medencébe betekosodott idegen testről: a magyar kérdés vagonkérdés.

1956-ban Dávid legyőzte Góliátot. Egy világhódító ideológia és egy világhatalomra törő nagyhatalom halálos sebet kapott. A szalonbolsi írók, művészek és filozófusok többé nem mentegethették magukat Lukács György minden aljasságra és embertelenségre felmentést adó paradigmájával, hogy a legrosszabb szocializmus is jobb, mint a legjobb kapitalizmus. A felbomló testről többé már nem lehetett eltüntetni a hullafoltokat.

1956 novemberében a pesti házak falán megjelent a felírás: Reszkess, Szarov, jönnek az óvodások! Az óvodások eljöttek és kutatják a titkos levéltárak lassan megnyíló szekrényeit, vonják le a vészidőszak tanulságait, és dolgoznak

az emberi személy, a család, a polgári közösségek és a kis népek autonómiáját tiszteletben tartó társadalom és világregnd megteremtésén. Lehet, hogy munkájuk gyümölcsét csak unokáik fogják élvezni. De – ahogy Patakon tanultuk – In rebus magnis et velle sat est. Nagy dolgokat akarni is elég. Mert csak az álmaink válhatnak valóra.

Az éjjel azt álmodtam, hogy október 23-át az ENSZ az autonómia világnapjává nyilvánította.

Kukuly István

Kiszely István

antropológus (Budapest, 1932. június 14.)

Jómódú középosztálybeli nemesi családból származom. Minden akkor megadható nevelést megkaptam; német-francia fräuleint és egyházi (bencés) tanítást. Anyám lengyel származású (Nehrebeczky), apám felvidéki magyar. Először zongora-orgona tanszakot végeztem a Zeneakadé-

mánián, aztán teológiát a bencés szerzeteseknél, majd biológia-földrajz szakot a Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen; ehhez hozzávettem a kínai szakot, majd tanulmányaimat orvosi egyetemi ismeretekkel egészítettem ki. '56-ban – mivel mentőkocsiban lőszert szállítottam – az oroszok halálra ítélték, majd kétéves kényszerszünet után tanulmányaimat folytathattam.

Az életbe Bartucz Lajos antropológus professzor indított útnak; nála volt ugyancsak gyakornok feleségem, Hankó Ildikó, akivel együtt menesztettek az embertani intézetből megindokolva azzal, hogy „nem vagyunk alkalmasak a szocialista ifjúság nevelésére”. Ekkor a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézetébe kerültem, ahol kutatási területem a csontkémia,

a csontszerológia és a csontpatológia volt – e területen jelentős nemzetközi sikereket értem el; beindítottam a stockholmi és a szardíniai csontkémiai laboratóriumokat. Bartucz Lajos hagyatékaként megírtam *A Föld népei* című munka öt kötetét; ahonnan nem volt anyagom, oda sze-

mélyesen elmentem. Így bejártam a nagyvilágot. Soha magyar ösztöndíjat nem kaptam, mert azt mondták, „a Kiszelyt úggyis meghívják és fizetik”. Jelentős nemzetközi hírre tettem szert: 13 külföldi intézetnek és kutatóhelynek lettem rendes tagja, külföldi útjaim alkalmával mindenütt tanítottam és előadásokat tartottam. Az itthon politikai okoknál fogva el nem fogadott kandidátusi értekezésem Oxfordban adták ki, ezért megkaptam a szakma legnívósabb évi nagydíját. Az Egyesült Államokban a Berkely Egyetemen negyedmagammal egy kutatóintézetet hoztam létre, ezért, első európaiként, megkaptam az Egyesült Államok Einstein Akadémiájának évi bronzérmét. Az 1969-ben Magyarországon több kiadást megért *Sírok, csontok, emberek*

című kötetemért kétszer kaptam Magyarországon írói nívódíjat.

Miután Kína nyitott a világ felé, az elsők között kaptam belső kínai útlevelet arra a területre, ahonnan 1915-ben minden európaiat kizártak. Eljutottam a kínaiak által 1915-ben elfoglalt Hszincsiang, Kanszu és Ordos tartományokba, ahol egyedülálló magyar őstörténeti anyag hullott a kezembe; erről itthon nem hallgathattam. Ez időtől fogva egyre többet foglalkoztam a magyarság eredetével, őstörténetével, amit a hazai monarchista-kommunista történészek nem néztek jó szemmel. Sikerült a magyar őstörténet legkeletibb gyökereit megtalálnom; erről előbb az Egyesült Államokban és Németországban, majd Magyarországon számos könyvben és előadásban számoltam be. Néhány kollégámmal együtt igen sokat harcoltam a dogmatikus beidegződések, a Magyar Tudományos Akadémia hivatalos álláspontja ellen; 35 évi munkám nem volt hiábavaló, hiszen 2001-ben sikerült a genetikusoknak bebizonyítaniuk, hogy a magyarságnak genetikailag semmi köze sincs a finnugorokhoz.

Bartucz Lajos professzor megtanított az agnoszkálás – történeti csontok azonosítása – mesterségére. E munkámat itthon a székesfehérvári királysírok azonosításával kezdtem, de ezt kivették kezemből, hiszen magyar múlttudatra itthon azokban az időkben nem volt szükség. Ezután a Nádori-kripta, a Batthyányiak, Alexandra Pavlovna, a mohácsi csatatér halottainak, Szent Erzsébetnek, Gertrudis királynénak stb. azonosítását végeztem el, bár az 1970-es és az 1980-as években inkább külföldön dolgoztam: feleségemmel együtt kettőnkre bízta a babenbergi Melkben eltemetett királyok, a firenzei Mediciek, a francia királyok és sok más neves személyek azonosítási munkáját.

Azonosításra kértek fel Petőfi Sándornak feltételezett barguzini sírjához is, ahol két amerikai és egy szentpétervári kollégámmal vettem részt. Mivel nem tudtam szakmai meggyőződésem ellen vallani – hiszen a barguzini 7-es számú sírban valóban Petőfi Sándor csontvázát találtuk meg –, ezt a magyar hatóságok politikai okokból ellenezték, ezért 27 évi otllétem után el kellett hagynom a Magyar Tudományos Akadémiát, és a „Petőfi-ügy” miatt Magyarországon elvesztettem szakmai és emberi tisztességemet. 1989 óta négy évet dolgoztam az MTV külpolitikai főszerkesztőségén, voltam Budavár képviselője és jelenleg az Agrárszakoktatási Intézetben a magyar népfőiskolák újrászervezése az én feladatomban.

1971 óta tanítok az egyetememen. Nehéz lenne felsorolni az öt világrész egyetemeit, ahol tanítottam A Föld népei, Csontkémia és A magyarság őstörténete című tárgyakat. Kisebb-nagyobb megszakításokkal 26 évig tanítottam a budapesti ELTE-n, hosszú időn át a Külkereskedelmi Főiskolán, de oktatásom legfontosabb helye a Gödöllői Agrártudományi – ma Szent István – Egyetem Környezet- és Tájgazdálkodási Intézete, ahol országunk jövődöbeli agrárértelmiségét oktatom és nevelem.

Ha előlről kezdhethetném életemet, mindent ugyanúgy tennék, mint ahogyan azt tettem. Boldog ember vagyok: ellenségeim nincsenek, feleségem harcostársam is, nem lakásom, hanem budavári otthonom van. Semmilyen párthoz nem tartozom: magyar és keresztény ember vagyok. Három módon élek tovább: csodálatos utódokban, tízezernyi tanítványban és könyveimben.

Orosz János

festő, szobrász (Újpest, 1932. június 16.)

A Napút kedves olvasóinak egy 1966-os katalógusszövegemet ajánlom figyelmébe, amelyet ma is időszerűnek érzek:

„Az Olaszországban készült munkáimból rendeztem ezt a kiállítást. Akik napfényes tájakat vagy varázslatos tengerszínű képeket várnak, csalódottan távoznak. Nem festettem a klasszikus örökség szentélyeit, sem a fölējük magasodó felhőkarcolókat. Pedig első élményeim: rácsodálkozás a tengernyi fényre, Róma alkonyodó egére, mely olyan lila, mintha a világ valamennyi bíbornokának mennyei ruhatára volna. Nápoly, Firenze, Rimini, Velence, Milánó és a sziklából született ősi városok. Aztán az üvegpalaták, remek autótutak és a technika új csodái. Száguldás – amit a futuristák kiáltoztak először világgá; és élni-élni könnyen-kedvesen a ragyogó napfényben.

A káprázat néhány hónap alatt megrepedezett. Kezdtém érezni: a modern világ lenyűgöző technikai csodái az emberiség gondjait csak átmenetileg oldják meg. A technika amennyit ad, annyit el is vesz az embertől, véréből, idegrendszeréből táplálkozik. A napfényes Itáliában győződtem meg igazán arról, hogy nemcsak a háborúk pusztítják az embereket, hanem a gépesített világ láthatatlan katasztrófái is: az autószerencsétlenségektől a szerelem furfangosan reklámozható édességén át az atomfélelemig.

Ha ez így van, akkor a szabadság és öröm lehetősége nem a dolgokban van, hanem magában az emberben, a szerelem megőrzésében, a barátságban, az egymáshoz közeledők tisztaságában és egyszerűségében.

A művész hivatása pedig nem az, hogy ötletbravúrokkal ábrázolja az adott állapotokat, hanem hogy segítsen megszüntetni az ember kiszolgáltatottságát a saját maga által létrehozott elgépiesedő világban; hogy gondolkozásra ösztönözze az embereket századunk bölcsebb elrendezésére.”

2002 augusztusában az Ernst Múzeumban lesz látható *Sorozatok* című kiállításom.

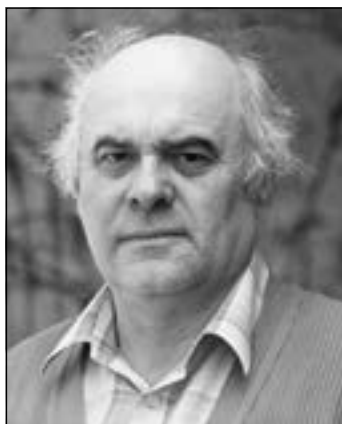
Elveszett Paradicsom

János Orosz

Deim Pál

festő, szobrász, grafikus (Szentendre, 1932. június 29.)

Valamit kellene írnom, mert hogy hetvenéves lettem és kapacitáltak. Két gépelt oldalban hetven évet. Azt észrevettem, hogy az eleje, az életem kezdete nagyon lassan múlt, majd egyre gyorsabbá vált a tempó. Ma már fájdalmasan sebes. Eleinte mindenre volt idő (sok idő). Ma már csak kapkodás van. Megijed-

tem? Hova lett a semmittevés szépsége? Különösen a gyermekkor csodás világa, a patak az én mikrovilágom. A patak tele élőlényvel (akkor), halak, békák, siklók, vízipatkányok, bogarak és természetesen mi, gyerekek. Gátépítés, fürdés, halászás, kis vízimalom építés, mert a nagyokat elvitte a fejlődés. Nagypám is molnár volt. Ausztriából nőszült ide, a patakparti malomba. Így neki köszönhetem a patakparti élményeket. Itt kezdtem rajzolni, festeni. Kedvenc „témám” a konyhai falvédők voltak, szépen le tudtam rajzolni. Dicsérték is nagyon. Lakásunkban volt egy kecskés kép. Zsírkrétával készítette egy inasgyerek. Az volt a kedvenc képem, de igazából legnagyobb hatással rám az újévi naptáron levő kép volt, amit minden évben a kéményseprő hozott. Havas tájban egy kis házikó állt. A ház előtt egy patak folyt el, amiből egy őzike készülődött inni, és mindez valami kristálycukorral megszórvva csodálatos szikrázó havas tájat varázsolt a lelkem elé. De azután jöttek a rossz emberek, és azt mondták, hogy ez giccs! Ez ízléstelen! Ez? Nézze, milyen szépen látszik a havon

az ablakból kiszűrődő sárga fény!

Az örömfestészet lassan elmúlt, és kezdődött a komoly „szomorú” festészet. Azért időnként felidézem gyermekkorom emlékeit, elsősorban karácsonykor, a csingilingis, kristálycukros, habcsókos csodavilággal. Gyermekeim és unokáim szemében

láttam, látom viszont azt a belső, csillagszórós fényt, ami lelkemben, bennem is lehetett hajnalok hajnalán.

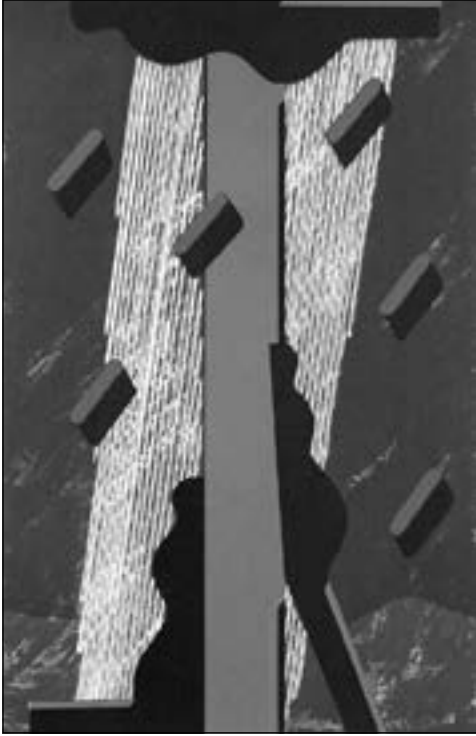
Vágyakozás a belső „ragyogás” után, talán ez az élet hajtóereje. A művészet az ehhez vezető út. Felvilantani valamit az áhítatból, a végtelen csend birodalmából. Száz vagy ezer évek távlatából is felfogható az üzenet, de csak a művészet által. Az egyiptomi végtelenbe néző szobrok, a görög istenszobrok, Mozart, Bach, Leonardo, Michelangelo, Picasso, Van Gogh, Csontváry, Bartók alkotásai stb. stb. Népek, nemzetek csak akkor nőnek naggyá, ha kultúrával átítatódhatnak, mert különben az emberben csak az állat él.

A politika időnként birtokba veszi a művészetet, de ezeken a politikai akaratokon is átsüt a valódi művészet, a tehetség ereje.

Sok pénzt a kultúrába, és a kultúra bőségesen visszaadja a ráfordított anyagiakat. A szellem az erősebb, érdemes vele társulni.

A szemek ragyogása, az örömteli munka visz előre.

Elfogyott a kiszabott sorszám. Így az apró résztörténetekre már nem

Golgota III.
(litográfia)

jutott betű, pedig úgy kezdtem, de az okoskodás félrevette a tollamat. Még annyit, az életem Szentendrén kezdődött és ma is itt sántikál.

Még tíz sort kell írnom. Megígértem! Szép az élet, ha nem is mindig. Önmagamba gabalyodtam, ebből már nincs kiút. De azért nem olyan szomorú a helyzet. Gyermekeim, unokáim, szóval a család, úgy együtt ébren tartanak, és mellettük talán egy-két képecske is születik az örök emlékezet reményében.

Művésznek lenni könnyű, de a művészt kibírni már nem. Csomó közhelyet elpuffogtattam. Kített a hetven sor. Nem fért bele az életem. De egy jó gondolat sem. Bocs!

Dein Pi

Júniusban tölti be hetvenedik életévét:

1. **BONDOR Antal** erdőmérnök (Kiskunfélegyháza)
3. **SOMOGYI László** építészmérnök (Székesfehérvár)
4. **DELI István** pedagógus (Fácánkert)
KOVÁCS István külkereskedő (Párizs, Franciaország)
7. **KAPOLYI László** bányamérnök, közgazdász (Újpest)
KLÓSZ Viktor tanár (Marosvásárhely, Románia)
KRISÁR Miklós kulturális vezető (Budapest)
SZENTGÁLI Lajos atléta (Budapest)
8. **BREUER János** zenetörténész, zenekritikus (Budapest)
KŐVÁRI Zoltán tanár, műkedvelő fotográfus, közösségsszervező (Kénos, Románia)
RÓZSA Mária tankönyvszerkesztő (Marosvásárhely, Románia)
9. **TUBOLY Sándor** állatorvos (Hercegfalva)
10. **BIRÓ Katalin** pedagógus (Gyulaháza)
11. **FEHÉR István** kémikus (Budapest)
12. **SOLYMOSSY Ferenc** biológus (Szolnok)
14. **ECHEVARRIA RODRÍGUEZ, Javier** spanyol egyházi vezető (Madrid)
- KAPELLER Károly** mezőgazdász (Bátya)
15. **FAINSILBER, Adrien** francia építész, várostervező (Le Nouvion)
16. **KALÓ Flórián** színész, színműíró (Budapest)
18. **EHRlich Éva** közgazdász (Budapest)
HERSCHBACH, Dudley Robert amerikai kémikus (San José, California)
19. **DAWSON, John Barry** brit geológus
20. **ÖYMEN, Altan** török politikus, újságíró
23. **BUTTERWECK, Hans Jürgen** holland villamosmérnök (Gevelsberg)
24. **KORONDI Margit** tornász (Celje, Jugoszlávia – ma Szlovénia)
25. **PÁLYI István** sejtbiológus (Mezőtúr)
27. **MOFFO, Anna** amerikai operaénekes, szoprán (Wayne, Pennsylvania)
ORLÓCI László ökológus (Esztergom)
28. **BORHIDI Attila** botanikus (Budapest)
KOVÁCS Piroska tanár, népművelő (Máréfalva, Románia)
SZALAY Tibor kémikus (Debrecen)
30. **MONGO Beti** kameruni író, tanár (Mbalmayo)

Kisari Balla György

térképész (Kisar, 1932. július 1.)

Tisza-parti Szülőfalum nevét írói névként vettem fel. Gyermekkoromban a határban körbetekintve tíz falu templomtornyát tudtam összeszámolni: Gulács, Tivadar, Tarpa, Szatmárcseke, Magyar, Kömörő, Penyige, Fehérgyarmat, Nábrád, Panyola. Földművelő őseim között református papok is voltak. Boldizsár nagyapám az egyházközség kurátoraként sokat tett a falu fejlődéséért. Könyvtárában szívtam magamba a tudományt. Apám, Balla Bálint az első világháborúban Lemberg alatt golyót kapott a lábába, minden időjárás-változáskor sántikált. Négyéves frontszolgálatát versben örököltte meg.

Kisar református elemi népiskolájában tanítóim szülőföldem, a szép Tiszahát, a magyar haza szeretetére neveltek. Kiváló földijeim, a csekei

Kölcsey Ferenc és a csécsei Móricz Zsigmond írásai nagy hatással voltak rám. Már kisiskolás koromban elhatároztam, hogy a magyar történelmet és földrajzt fogom kutatni. 1952–1958 között Budapesten, az Eötvös Loránd Tudományegyetemen földrajz–földtan–történelem szakosként tanári diplomát szereztem.

Rövid tanári működés után a Kartográfiai Vállalatnál térképész lettem. 1958–1980 között számos térképet szerkesztettem, ezek között a legjelentősebbek: *Magyarország Nemzeti Atlasza*, *Európa Autóatlasza*, *Középiskolai Történelmi Atlasz*, iskolai történelmi falitérképek. 1967-ben a Hadtörténeti Intézet térképtárosaként országunk huszonötezer régi térképét ismertem meg. Háromévi munkával kategorizáltuk ezt az értékes anyagot. Itt készítettem el doktori disszertációm *Magyarország történelmének térképi ábrázolása* címmel.

A XX. század nyolcvanas éveiben a magyar térképészet vezetői elhatározták a magyar térképészet történetének megírását. Kogutowicz Manó (1851–1908) életművének felkutatását bízták rám. Feleségemmel, Havasi Gizella kartográfussal megtaláltuk a család származási helyét, Wojnicz városkát a lengyel Galíciában, a szülőházat a morvaországi Seelowitzban (Židlochovice), s további dokumentumokat szereztünk a magyar nyelvű térképészet megalapítójának bécsi, soproni és budapesti működéséről. Az 1990-es évek elején még 542 Kogutowicz-térkép volt található Magyarországon. 1995-ben adtam ki magánkiadásban Kogutowicz Manó térképei című könyvemet ezer példányban. Ez a könyv, amely 2001-re elfogyott, alapműnek számít. Ugyanis olyan földrajzi mutatóval és címléírással rendelkezik, amely a vonatkozó térkép tárolási helyét és keresőszámát is feltünteti. Sokat segített az USA-ban élő unoka, Kogutowicz Manuela, akinek meghívására 1986-ban harminc napot utaztam az Államokban. Első könyvem hasznából utaztam 1996-ban Ausztráliába, ahol nagy kartográfusunk dédunokáit, Helga Nilsent (Sydney), Charles Nilsent és Olaf Nil-

sent (Melbourne) is felkerestem. Nevük nehéz angol kiejtése miatt Kogutowicz Károly professzor norvég származású anyósának, Nilsennek nevét vették fel. Nilsen Helga biztatott, hogy könyvem angol nyelven is ki kell adni. Magánkiadásban, saját pénzemen jelent meg 1997-ben *Manó Kogutowicz the great Hungarian cartographer* című könyvem ötszáz számozott példányban, amely a magyar nyelvű kiadás javított, bővített kiadása.

Török kori kéziratok térképeink hazánk viharos történelme következtében Európa különböző gyűjteményeibe kerültek. Az elmúlt negyven év során Karlsruheban (1971, 1979, 1997), Münchenben (1971), Stockholmban (1975), Isztambulban (1976), Párizsban (1979), Stuttgartban (1997) kutattam. Svédországi kutatásaim eredményeként adtam ki 1996-ban *Törökkori várrajzok Stockholmban* című könyvem ezer példányban. Ez a mű 122 vár és erősség rajzának másolatát tartalmazza. Többségük magyar vonatkozású. A mai napig vitatott kérdés, hogyan kerültek a színes mappák a svéd király levéltárába.

Stuttgarti kutatásaim eredményeként adtam ki kétnyelvű (magyar–német) könyvem *Száz várrajz Württembergben* címmel, ötszáz számozott példányban. Az összes térképi szöveget közlöm magyar és német nyelven. A térképek a korabeli hadtörténet fontos forrásai. 1999-ben adtam ki az *Egy kartográfus barangolásai* című könyvem ötszáz példányban. Az ebben olvasható 140 tanulmányom felöleli a megelőző negyvenkét év utazásait, kutatásait. A könyv újdonsága, hogy a magyar könyvészetben először méretarányonként minden katonai térképből egy-egy részlet bemutatásra kerül. Ezek korábban titkosak voltak.

1968 óta kutatom a Karlsruheban őrzött 407 magyar vonatkozású, török kori, kéziratok térképet. Megszereztem az összes filmet, a németek díjtalan publikálást engedélyeztek. Megírtam a könyvet (696 oldal) 423 térképes, A/4-es nagyságú másolattal. Alapítványi támogatást kaptam a nyolcszáz példányos kiadásra: *Karlsruhei térképek a török háborúk korából*. Ez is kétnyelvű lesz, a teljes térképi tartalom közlésével.

Boldog ember vagyok. Hetvenedik évembe lépve elmondhatom, megvalósítottam gyermekkori álmomat, beutaztam a fél világot Los Angeles-től Sydney-ig, megírtam hosszú életem, kutatásaim történetét. Ez az új világ úgy hozta, hogy a népszerű tudományos könyvek írójának három funkciót kell vállalnia: meg kell írni a könyvet, saját pénzén ki kell adnia, és végül el kell adnia. Nem azért, hogy ebből anyagi haszna legyen, hanem mert így jön össze a pénz a következő könyv nyomdaköltségére. Könyveim sikeresek, Stockholm, Koppenhága, Hannover, Bécs, Oxford, Cambridge gyűjteményei is a megrendelőim közé tartoznak. Magyarország százhusz városában vásároltak tőlem. Kárpátalján és Erdélyben ajándékba adom.

Eljutottam „az Értől az Óceánig”.

Misari Balla György

Kisszebeni Marcell

belsőépítész (Sátoraljaújhely, 1932. július 7.)

Értelmiségi családból származom. Ez nem mindenben jelentett előnyt számomra. A második világháború elszakított hazámtól. Életcélom a család és a hivatás volt, sőt a hivatást mai napig gyakorlom – a kiegyensúlyozott családi élet mellett.

Mint kezdő szakember, 1956-ban a pusztulást követő helyreállításokban hamar

önálló munkákhoz jutottam. A zene, az irodalom, a képző- és iparművészet, sőt a szakterületet érintő jog egyaránt érdekelt.

Azt hiszem, a mi generációnk igen változó életkörülményeket hagy maga mögött.

Kiváló tanítómestereimnek köszönhetem, hogy sikerült a szakmai követelményeknek megfelelni. Számos cél áll előttem, kérdés, a hátralévő időmből mire telik.

Nős vagyok, két gyermekem van. 1951-ben érettségiztem a Kecskeméti Katona József Gimnáziumban, majd 1956-ban a Magyar Iparművészeti Főiskolán szereztem diplomát. 1956–1975-ig tervező, osztályvezető, majd műteremvezető voltam a Kereskedelmi Tervező Vállalatnál. 1975–1980-ig belsőépítész csoportvezető a Pannónia Szálloda és Vendéglátóipari Vállalatnál, párhuzamosan a Bútoripari Fejlesztési Intézet tervezési csoportjának vezetője voltam. 1980–87-ig tervezési csoportvezető, főépítész a Dél-Budai Vendéglátó Vállalatnál, majd 1987–1990-ig tervező a Kereskedelmi építő

és Szolgáltató Vállalatnál. 1990–1992-ig vezető manager a Praxis Kft.-nél, 1992-től szabadalkotó művész, művészeti főállalkozó, tervező, szervező, kivitelező művész, kiállító művész.

1956-tól napjainkig a Művészeti Alap, majd a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének tagjaként szerzői jogi szak-

értő, az első kuratórium tagja. Átmenetileg a Vigadó Galéria vezetője voltam mint kuratóriumi biztos. Számos művészpoltikai beadványt készítettem.

A Szerzői Jogvédő Hivatal megalakulása óta szerzői jogi szakértő vagyok, a 69213. sz. szabadalom tulajdonosa. „A” osztályú belsőépítészeti szakági és komplex épülettervező vagyok 1973-tól, 1975-től kereskedelemfejlesztési és szervezési szakértő.

1959-től napjainkig a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségének vagyok a tagja (a hetvenes években szakosztálytitkár); 1956-tól a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapjának tagja, 1992-től a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének tagja (1992–1995 között kurátor). 1956-tól jelenleg is a Képzőművészek, Iparművészek és Művészeti Dolgozók Szakszervezetének tagja, a MAG tagja vagyok.

Jelentősebb munkáim: a kereskedelemfejlesztés és -tervezés terén: új kereskedelmi formák elterjesztése

(az önkiszolgáló kereskedelem hazai elterjesztése); kereskedelmi épülettervezés terén: üzletházak, áruházak, számos üzlethelyiség felújítási és átalakítási munkái; középületek tervezése terén: Szófiai Magyar Intézet, Bolgár Kulturális Intézet, Budapest Postabank fiókintézete, AIR India Légitársaság irodái, LOT, Lufthansa, Alitalia, SAS légitársaságok irodái, a Közterületfenntartó Vállalat székházának felújítása, Erzsébet irodaház, ügyfélforgalmi irodák; kiállítás terén: hazai szakkiállítások 1958-tól folya-

Campona design

matosan, számtalan hazai cég bemutatója tavaszi, őszi BNV-ken, hazai, nemzetközi és külföldi szakkiállítások (NDK, Szovjetunió, Jugoszlávia, Kuba stb.). Fentiekhez kapcsolódóan kiállítási típusinstallációk kifejlesztése folyamatosan a mai napig. A Vadászati Világkiállítás indiai és természetvédelmi pavilonjai, díszítések és térdíszítések. Egyéni kiállítás: a legutolsó 1998 szeptemberében a Budatétényi Galériában volt, majd 2001-ben Budafokon és Kiskunlacházán.

Művészeti fővállalkozó vagyok, melynek keretében egy évtizede saját tervezéseimnek művészeti kivitelezését is ellátom.

Köszerepléseim: Szakmai kiállítási rendezvények Budapesten, Varsóban, Berlinben; FATE rendezvények, szakelőadások, kiállítási megnyitók, a Vigadó Galéria vezetése. Bérbeadási és értékesítési programokban vettem részt: Bp. V. Szép u. 5. és Bp. Dohány u. 5., Hédervári-kastély bérbeadása.

Sulyok Vince

költő, műfordító (Ménfő, 1932. július 7.)

Rossz időpontot választottam a megszületésre, már amennyiben ezt egyáltalán választani lehet: a legnagyobb dologidőre esik, amikor a mienkéhez hasonló középbirtokos parasztcsaládokban minden dolgos kézre égető a szükség kertben és mezőn egyaránt. A Ménfőn eltöltött gyerekkor világa és élményei meghatározó erővel hatottak egész életemre, rányomva bélyegüket mind írásaimra, mind gondolkodásomra. Könyvekbe szerelmes édesanyámtól örököltem az írott szó iránti igen korai érdeklődésemet: már az elemi megkezdése előtt írtam-olvastam.

A tanítónak nem volt nehéz rábeszélnie szüleimet taníttatásomra. A gimnáziumot 1944 őszén kezdtem a győri bencéseknél, az egyházi iskolák államosítása után a Révai Miklós gimnáziumban került sor érettségimre 1952-ben.

Jeles bizonyítvánnyal ugyan tovább tanulhattam, de oda vettek fel, ahova nem is jelentkeztem: az Eötvös Loránd Tudományegyetem Jogtudományi Karára. Jelesen lerakott vizsgáim ellenére egy év után mégis elzárták előlem a további tanulást, mondván: „kulákgyanúsak” a szüleim. Egy évi gyári munka és a Nagy Imre fellépése nyomán megennyhült politikai légkör azonban újból lehetővé tette számomra a tanulást, ezúttal orosz–magyar szakosként a budapesti, majd ennek megszűnte után az egri tanárképző főiskolán. Ekkoriban már jelentek meg írásaim, főképpen versek, s viszonylagos „ismertségem” folytán választottak be a főiskolai MEFESZ vezetőségébe 1956-ban. A forradalom kirobbanásakor tagja lettem a városvédelmi bizottságnak Egerben, mely mindvégig a helyi forradalmi események irányítója volt. A főiskolások képviselőként beválasztottak Eger Városa Forradalmi Tanácsába, másnap pedig Heves Megye Forradalmi Tanácsába, ahol aztán nyomban kineveztek a megye napilapjának, a Népujságnak a főszerkesztőjévé. Az 1956-os forradalom napjai épp oly meghatározó erővel hatottak rám, mint gyerekkorom paraszti világa.

November 13-án az időközben Egerbe is visszatért szovjet csapatok parancsnoka azonnali hatállyal kiutasított a városból. Ekkor vonatokra kapaszkodva szüleim házába tértem vissza, Ménfőcsanakra. Falunkon is, meg a szomszédos Győrön át is tízezrével vonultak a menekültek a közeli osztrák határ felé, de én nem tartottam velük, mert úgy éreztem: minden a szülőházmhoz köt. 1957-ben, január vége táján, hivatalos levélben értesítettek arról, hogy kizártak az ország összes egyeteméről és főiskolájáról. Készültek arra, hogy „felelősségre” vonjanak. Február 6-án délelőtt virágnyelven írt táviratot küldött egy jóakaróm, hogy a hatóságok letartóztatásomra készülnek. Azonnal elhagytam szüleim házat, ahol alig két órával később már meg is jelent értem a belügyminisztériumi gépkocsi. Szinte csodába illően (de amiért a valóságban

súlyos ezreket is le kellett tennem megmentőm markába) sikerült február 7-én éjjel Jugoszláviába átjutnom, ahol öt menekülttáborban öt hónapot töltöttem, nagyrészt internáltsággal föléró körülmények között. Norvégiába július 5-én jöhettem tovább, ebbe a „hűvös, tiszta világba”, ahol politikai menekültjog várt rám. Az Oslói Egyetemen 1963 decemberében fejeztem be tanulmányaimat a candidatus philologiae cím megszerzésével. Rögtön az oslói Egyetemi Könyvtár tudományos munkatársa, majd főmunkatársa, később pedig főkönyvtárosa lettem, s onnan mentem nyugdíjba is 35 évi szolgálat után.

Találkozásom az északi világgal, megismerkedésem a nyugati demokratikus életelvekkel életem harmadik meghatározó élménye lett. Időközben folyton írtam, 1962 tájáról egyre többet norvégul is. Magyarul írt munkáim nyugati magyar folyóiratokban, illetve kiadóknál, a norvégul írottak pedig skandináv (elsősorban norvég) lapokban és kiadóknál jelentek meg. Az ezekben az évtizedekben keletkezett verseim java 1997-ben *Fényörvény életünk* címmel jelent meg a budapesti Széphalom Könyvműhely kiadásában. Egyfajta szellemi közvetítő hídként norvég kiadóknál tíz kötetben adtam ki modern magyar írókat (hadd említsem csak Illyés Gyulát, József Attilát, Weöres Sándort, Pilinszky Jánost, Kányádi Sándort és Csoóri Sándort, valamint a XX. századi magyar lírát Ady Endrétől Nagy Lászlóig bemutatató fordításköteteimet), míg a norvég irodalom magyarországi megismertetésére eddig öt kötet kiadására nyílt alkalmam, a nagyszámú folyóiratközlés mellett.

Személy szerint én ezeknél is fontosabbnak tartom 1994-ben Oslóban megjelent, norvégul írt hatszáz oldalas könyvem a magyar történelemről és művelődésről: *Az Ungarns historie og kultur* az első skandináv nyelven írt beható elemzés hazánkról; több északi egyetemen kötelező, illetve ajánlott könyv lett történészek és nyelvészek-irodalmárok számára. De a nemzet idegenbe szakadt napszámosaként hozzávetőlegesen nyolcszáz magyar tárgyú szócikket is írtam: a *Norvég nagylexikonba* (*Store Norske Leksikon*), amelynél a „magyar anyag” megbízott szerkesztője vagyok 1978 óta. Ilyeténképpen nem csupán lélekben nem, de irodalmi tevékenységemben sem szakadtam soha el szülőhazámtól – amit távolról se mindig írnak a javamra. S furcsa módon főképpen Magyarországon nem!

Sulyok Vince

Banner Zoltán

művészettörténész, költő, előadóművész (Szatmárnémeti, 1932. július 12.)

Egyszer csak úgy éreztem – a háborút még el sem felejtettük – a negyvenes évek végén, Szatmáron, tizenhét éves lehettem, hogy Mindennek jöttem, hogy ezt (az akkori) világot csak valamiféle összművészettel lehet megváltani, s mert akkor már évek óta írtam, a családban állandóan szólt a zene, a művészetekről pedig rengeteget olvastam

(meg bejáratos voltam egy nagy szecessziós-expresszionista mesterhez, Papp Aurélhoz), kiszemeltem magamnak az operaszínpadot: ott fogom az irodalom, a színház, a zene, a képzőművészet olyan új műformáját létrehozni, amely értelmezi és felvillanyozza a századot. Aztán két év múlva, 1951-ben csupán a kolozsvári Zeneakadémia kapujáig jutottam – hiszen még szolmizálni sem tudtam –, szomorú szívvel választottam ezért „csupán” a bölcsészetet a Bolyai Tudományegyetemen – de innen kezdve új játékba kezdtem: megfordítottam a folyamatot, s az összművészeti álmot elemeire bontottam. Előbb a művészettörténetbe merültem (1953-ban meg is jelent első művészeti írásom, 1956-ban megírtam az első monográfiát, Papp Aurélról, ez azonban nem jelenhetett meg, hanem majd csak 1970-ben *Máttis-Teutsch Jánosom*, először persze az is csak román fordításban, hiszen hol élünk?!), de minél mélyebbre ástam magam a tudományban, annál jobban vágya-

koztam a művészet felé. 1964-ben pódiumot ácsoltam magamnak, ahonnan a XX. századi erdélyi magyar költészetet akartam világgá mondani. A pódium képzeletbeli volt (hangszerfából képzeltem el, hogy tökéletes legyen a szövegek akusztikája) de a poros, fűtetlen falusi kultúrházak, az iskolai dísztermek, a Kolozsvári Rádió hangversenyterme,

a fenyőkúti Petőfi-estem gyertya- és petróleumlámpa-világítása vagy a marosvásárhelyi Színiakadémia és a sepsiszentgyörgyi színház színpada stb., s a tíz önálló estem meg a közel ezer fellépés valódiak; viszont a költő, akit a szatmári „tizenhét évesek” fasorában felejtettem 1951-ben, láthatatlanul és rangrejtve benne munkált minden műfajomban, minden „félrecsúszott nyakkendőmben”, s a hetvenes évek végén formát követelt magának: *Ólomharangot* (1981). Az én személyes intermediális művészetem tervét beletaposták az ötvenes-hatvanas évek sarába (mostanság minden nap újra felfedezik lehetőségeit szerte a világban), de egy megint csak képzeletbeli kilátótoronyban, a valóságos Utunk-szerkesztőség (1946–1989) művészeti rovatának az asztalánál összekutyultam az erdélyi magyar képzőművészet, zene, színház, TV-rádió, előadó-művészet stb. conceptjét, s harminc éven át hetenként adtam közre egy magára hagyott nemzetrészfelfenntartásának a receptjeit; az in-

termedialitást nem alkotóként, hanem tanúként gyakoroltam. A tanú felelősége súlyosabb a bírónál, hiszen a tanúvallomások visznek mind közelebb az igazsághoz – érdeme azonban kisebb vagy nincsen. Perbe kellene fognom az Időt, amiért magával sodorta, maga alá temette tanúságom szereplőit, helyszíneit és értelmét – de ki lenne az én tanúm ebben a perben? Ki vállalhatná az én tanúságomat: könyveim, előadóestjeim, tanulmányaim, tanításaim, szerkesztéseim, kiállítási megnyitóim stb. hitelesítését? Van-e hitele annak, amit megcáfolt a történelem, s csak én tudom, hogy mégis: IGAZ?! Igaz, mint az az ég, mely évezredek óta Kolozsvár fölött ragyog. Igaz, mint a fellegek, amelyek évszázadok óta mindig visszatérnek – s mint a Szamos, amely két városom között nem állt meg s nem tért el ellenkező irányba egyszer sem ezer év alatt; amúgy a második hetven évben is azt tenném, amit az elsőben – de szebben –, és hétszer hetven év alatt is. Mert nincs izgalmasabb, mint a

végtelenségig hinni önmagadban – persze ha lett volna erőm lemondani intézményesülesemről, s egyetlen úton menni, maradni, esetleg mind magasabb köröket járva, talán nem mutogatnának egymásra rajtam át: igen, Ő a legjobb előadóművész a művészettörténészek között; a költők között a legjobb művészettörténész; az előadóművészek között a legjobb költő... Tulajdonképpen minden ami volt, van és lesz: *edzés az öröklétre* (ha nem tettem volna meg / akkor sem tudná senkisé / hogy több vagy kevesebb a tett / mint a halál amely a tette sem / retten vissza tőlem aki nem tehetem / hogy visszariadjak s ne lépjek / újra és újra a körbe ahonnan / hiába dobok mind messzibb körökbe / a súlyzó mindegyre közelebb / hullik le hozzám mígnem eltalál //.)

Kalmár Tibor

rendező (Budapest, 1932. július 16.)

A korabeli híradások szerint, abban a bizonyos 1932-es évben:

- A főváros ínségakciója során tüzelőanyaggal is ellátja Budapest szegényeit.
- Európát meghódította a rumba. Bemutatja: a Jimmy görlok és a Happy Boy's jazz-band.
- A m. kir. Állami Pénzverde állandóan dolgozik a folyton elkallódó kétfilléresek pótlásán.
- Miss Magyarország: Lampel Ica.

Mellesleg, július 16-án én is megszülettem. Gyerekkoromban rém büszke voltam arra, hogy az egész város – hatalmas neonbetűkkel – az én nevemmel van tele. Természetesen a Tibi csokit reklámozták. Anyám 1944-ben, március 19-i születésnapjára, a német bevonulást kapta „ajándékul”. A fasizmus minden diszkriminációját családunk is megtapasztalta (csillagos ház, védett ház, gettó).

A felszabadulás után húgomat elkísértem a Lakner bácsi gyerekszínháza által meghirdetett felvételre, ám én is ott ragadtam. Legjelentősebb „alakításom” Geréb volt, a *Pál utcai fiúk*ban. Majd néhányunkat a gyerekszínházból beválogattak a *Valahol Európában* című filmhez. Jómagam a „Tudja a rosseb” szöveget mondtam el nagy drámai beleérzéssel, de meglepetésemre ezzel a benyögéssel kacajt váltottam ki a film bemutatóján. Már akkor megtapasztaltam, hogy humorizálni csak komolyan lehet. Az amatőr évek után: felvettek a Színház- és Filmművészeti Főiskola rendezői tanszakára. Gellért Endre, a Nemzeti Színház legendás főrendezője vett fel, azzal a szöveggel, hogy „Magában van valami!” Szavai még mindig a fülemben csengenek, s azóta is keresem – több-kevesebb sikerrel – azt a bizonyos *valamit*. Főiskolai éveim alatt segédkeztem a Nemzeti Színházban Marton Endre mellett – Krencsey Marianne osztálytársammal közösen – Urbán Ernő *Uborkafa* című szatírjának előkészítésében. Diplomamunkám a Kecskeméti Katona József Színházba szólított, ahol Móricz Zsigmond *Pacsirtaszó* című színművét kellett megrendeznem. Nehéz kihívás volt egy magamfajta pesti fiatalember számára egy tőlem teljesen távoli paraszti miliőben játszódó darabot színpadra állítani. Még szerencse, hogy az „átkosban”, a szokásos falujárások alkalmával láttam néhány igazi parasztembert. Színjeles bizonyítványom és jól sikerült államvizsgám eredményeként Major Tamás szerződést ajánlott a Nemzeti Színházba, amit én nagy örömmel fogadtam, már csak azért is, hogy mint újdonsült vőlegénynek, ne kelljen az akkoriban kötelező színházi gyakorlatra vidéki száműzetésbe mennem. De a minisztérium káderosztálya közbeszólt, mivel az akkori debreceni igazgatónak, Téri Árpádnak pont én kellettem. De akkor már annyira beleéltem magam a fővárosi státusba, hogy inkább a „kultúrforradalom” akkori legnagyobb színházi bázisát, a pesti telephellyel rendelkező Állami Faluszínházat (később Déryné Színház) választottam. Erre egyik „illetékes elvtárs” sem mondhatott nemet.

1954–1960 között dolgoztam a Déryné Színházban, ami remek iskola volt, mert minden műfajba belekóstolhattam. (Szívesen gondolok vissza az *Ármány és Szerelem*, *Az aranyember*, a *Tündérlaki lányok* és a *Leányvásár* rendezéseimre.)

1960-ban Fejér István szerződtetett a Vidám Színpadhoz. Felváltva rendeztem a Vidámban és annak egykori kamaraszínházában, a Kis Színpadon. Első munkám a *Mindent egy helyen* című kabaréműsor volt, amelyet Darvas Szilárd konferálta, s amelynek műsorán Kellér Dezső klasszikus tréfája is szerepelt: *A Papa helyezkedik*. Több mint ötven vígjátékot és kabarét rendeztem.

Színházon kívül nemcsak szárazföldön tevékenykedtem, hanem jégen, vízben és levegőben. Ez alatt jég- és vízi revüket, valamint a Népstadionban évenként az általam rendezett SZÚR (színész-újságíró rangadó) műsorokat kell érteni. Van néhány találmányom is, például a Telefonviccmondó, amit a világon elsőként én honosítottam meg hazánkban. Ez a szolgáltatás még napjainkban is működik. Ezenkívül én alapítottam a Pesti Vicc című hetilapot, aminek főszerkesztője is voltam. Az újság a Postabank sajtóportfóliójának leépítése nyomán elhalálozott. Élt közel öt évet (1995–1999).

Rádiós és televíziós munkáim meghaladják a százat. A nyolcvanas években csaknem minden televíziós szilveszteri műsort én vittem képernyőre (*Színházi-buli*, *Déryné útrakél*, *Szerencse-kerekecske*, *Kárpótoljuk egymást*,

Szuper házaspár-baj, Elvonókúra). Kellér Dezsővel is sok műsort készítettem: *Rendkívüli Színészmúzeum, Jubileumi leltár, Néha, néha visszatérek*. S még valami! Ha valakit érdekelne, fennállásom óta kaptam egy Jászai-díjat, egy Pro Arte kitüntetést és egy Magyar Köztársasági Érdemérem kiskeresztjét.

A közelmúlt *Kulcs* című tévésorozata, napjainkban a *Slábertévé* rendezése fűződik a nevemhez. 2001 tavaszán a Vidám Színpadon az ötvenéves jubileumi kabarét rendeztem, *Ezt is túléljük* címen Verebes István konferálásával. Jelenleg ugyanott főrendező vagyok. Mint látható, vén fejfel még elég sokat dolgozom, hála istennek, egészséges vagyok, szemüveg nélkül olvasok, és fogaim is épek! Negyvenöt éve vagyok házas. Feleségem, aki egykoron szubrett volt, jelenleg a Piri kalapszalonn tervezője és tulajdonosa, fiam, Péter szintén rendező, unokám, Ida hatéves, és hála istennek, nem akar színésznő lenni.

Albert Zsuzsa

költő, irodalmi szerkesztő (Budapest, 1932. július 23.)

Okos és szép, ám szegény felmenőim voltak. Korán meghaltak többnyire, akinek köszönhetem, hogy valamennyire teljesítettem azt a tervet, amely belőlük énbelém kódolódott, édesanyám, ma is friss és fiatal, hosszú életű lett. Most már én is annak számítok, holott még sok évre lenne szükségem, hogy ezt a „valamennyire” jelzőt szűkebbre szoríthassam.

Az áldott emlékű pesterzsébeti leánygimnáziumban érettségiztem, s az ELTE magyar-történelem szakára iratkoztam, magyar szakos diplomát szereztem.

Nem kívántam az egyetemen maradni, irodalomtörténész, irodalomesztéta helyett lettem irodalmi szerkesztő a Magyar Rádióban, azaz értő közvetítője a magyar irodalomnak, a legrégebbektől a legújabbakig. Szerencsés voltam, hogy az irodalom és

irodalomtudomány élő klasszikusaival dolgozhattam, valamint kiváló színészekkel és rendezőkkel. A nyelvészet, a néprajz érdeklődésemnek megfelelően egészítette ki munkámat, amit mindig szolgálatnak tekintettem. Olyan munkatársakat választhattam magamnak, akik egyben mes-

tereim és segítő társaim is voltak. Az a generáció, amelyhez tartoztam, maradandó alkotások sorát készítette, ebben a korban bontakozott ki a rádióművészet, amely annak ellenére született, hogy ezer tiltás kötötte meg művelői kezét. Első könyvem a *Miért szép?* Ebben verselemző műsoraimat adták ki. Elsősorban költők írták, leginkább az elnyomottak közül valók. Iskolai segédkönyv lett, utána mások még összeállítottak néhány hasonlót. Egyik legkorábbi műsorom egy Zrínyi-évfordulóra készült, ezt hallgatva

írta meg Kodály a *Zrínyi szózatát*. Évekig vágtam és ezzel komponáltam mások végtelen riportjait, leminősítés volt, de ezzel is sokat tanultam, mint általában második egyetemem volt az a szellemi közeg, amelyet választhattam magamnak. Nem lettem irodalomtörténész, de volt több he-tes régi magyar sorozat a Rádióban, amelyben többek között Balassi Szép magyar komédiája eredeti régi nyel-ven hangzott el, s ugyancsak legszebb széphistóriáink rádióváltozatai, volt *A magyar költészet századai*, eligazító bevezetőkkel, a bevezetőket én írtam, és a verseket legjobb színészeink mondták el: ezeket is használták iskolákban. Volt ugyanez a prózáról és a magyar nyelvről (megírására másokat kértem fel). Eleinte alig volt mikrofon a kezemben, de *A magyar költészet századai* bevezetései megtanítottak rádióra írni és mikrofon előtt beszélni, a *Beszélgetés egy versről* új formát teremtett, egy-egy költővel, esztétával együtt kerestük a versek titkait benne. A *Hanggalbum* sorozatban kedves íróim felvételeit úgy válogattam, hogy portrék kerekedtek belőle, s aztán némelyikből hanglez, mint amely Németh László felvételeiből készült. Azok az írók, akik a szüleim nemzedékéhez tartoztak, kezdtek elhullani mellőlem, s aztán egyre többen, a fiatalabbak közül is. Nagyon hiányoztak nekem és nekünk... A rádió alkalmas arra, hogy felidézzen, megörökítsen. Elkezdtem a *Legenda...* című műsort, amelyben anekdotákat mesélünk már eltávozott író barátainkról – felidézzük

alakját, műveit, a kort, amelyben élt, inkább több, mint egy beszélgetéssel, néha a néprajzi gyűjtéshez hasonló utánjárással, gyűjtéssel. Sok felkészülés, sokórai vágás, kompozíciós munka nyomán születik meg szubjektív, érdekes és igaz története a közelmúlt irodalmának. Egy-egy író barátai, művének ismerői vállalkoznak ilyenkor valami szellemidézés-félére. Eddig három könyv látott belőle napvilágot.

Ezekon kívül sok ezer nem látványos közvetítő szerep jutott nekem, régi és mai írók művei, a néprajz és nyelvészet művelői és a hallgatók között. Szeretettel és szívesen csináltam.

Ügyeltem azonban, hogy az egyetemen elkezdett aktív munkát sose cseréljem fel a pusztá közvetítő szerepével, mindig írtam, kezdetben kritikákat, majd egyre inkább a gyerekkoromban elkezdett, majd abbahagyott költészet felé fordultam. Megjelent verseim mennyisége meg sem közelíti elhangzott műsoraim számát, de ezek csak hozzám tartoznak, csak engem fejeznek ki. Talán. Mert ezt is azok az eszmék és azok a mesterek színezik, akik egyéb munkáimat is. Négy vékony kötet és a vers, remélem, míg élek, segít tovább élni.

Író felesége vagyok, Albert Gábor évfolyamtársam volt és maradt máig, fiunk kutató-mérnök, lányunk biológus, akik eddig két-két unokával örvendeztettek meg bennünket.

Albert Zanna

Soós Katalin

történész (Mindszent, 1932. július 27.)

Apám Soós Ádám tisztviselő, Anyám Joszt Katalin háztartásbeli, majd tisztviselő volt.

Szerető családi körben nőttem fel; szüleim anyagi helyzetükhöz képest mindent megadtak: nekünk, gyerekeknek, nekem és két testvéremnek, Ádámnak és Andrásnak. Családi állapotom: elvált. Házasságomból egy gyermek született: dr. Gulya Károly.

Főleg anyám hatásának s a megváltozott politikai viszonyoknak tulajdonítom, hogy a középiskola után tovább tanulhattam.

Tanulmányok: József Attila Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, középiskolai tanár (történelem) 1954 (summa cum laude); József Attila Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, univ. Dr. (1960) (summa cum laude); Magyar Tudományos Akadémia, a történettudomány kandidátusa

(1973); Magyar Tudományos Akadémia, a történettudomány doktora (1992).

Betöltött állások: 1996–1998 egyetemi tanár, Új- és Legújabbkori Magyar Történelmi Tanszék, 1993–1996 tanszékvezető egyetemi tanár, Új- és Legújabbkori Magyar Történelmi Tanszék, JATE, 1993–1998 egyetemi tanár, Új- és Legújabbkori Magyar Történelmi Tanszék, 1974–1993 tudományos főmunkatárs, Új- és Legújabbkori Magyar Történelmi Tanszék, 1969–1974 tudományos munkatárs, Új- és Legújabbkori Magyar Történelmi Tanszék, 1960–1969 egyetemi adjunktus, Történelmi Tanszék, 1954–1960 egyetemi tanársegéd, Történelmi Tanszék.

Oktatás: Magyarország története a XIX–XX. században; Az Osztrák–Magyar Monarchia története, Magyar–Osztrák kapcsolatok története.

Tudományos kutatás, kutatási tervek: Magyarország és Ausztria története 1918 után, a két ország külügyi kapcsolatainak története, az osztrák szociáldemokrácia története a két világháború között, Magyarország és Ausztria külügyi kapcsolatainak története 1945 után, 1956 és Ausztria, Osztrák és magyar legitimisták 1938–1945.

Ösztöndíjak, tanulmányutak: 1975–2000: 14 hónap, Collegium Hungaricum ösztöndíj (Bécs), 1992: 1 hónap, Europa Institut (Budapest) – Ost- und Südosteuropa Institut (Bécs), 1991: 1 hónap, Bundesministerium für Unterricht (Bécs).

Meghívott előadó nemzetközi konferenciákon: 1996: Collegium Hungaricum, Wien, 1975–1993: Internationale Tagung der Historiker der Arbeiterbewegung, Linz, Ausztria (számos alkalommal), 1991: SPÖ, Bund der Freiheitskämpfer, Bruck and der Mur), 1991: Magyar–Osztrák Bilaterális Szimpózium, Sopron, 1990: Osteuropa Institut, Bécs, 1989: Internat. Tagung der Historiker der Arbeiterbewegung – Dr. Karl Renner Institut, Steyr, 1988: Salzburgi Egyetem, 1987: Volkshochschule Bécs.

Tagság tudományos társaságokban: 1976– Internationale Tagung der Historiker der Arbeiterbewegung, Austria, Linz. 1991– Magyar–Osztrák Történeész Vegyesbizottság (Budapest), Magyar Történelmi Társulat.

Tudományos publikációk: 5 könyv több mint 30 tud. tanulmány.

Könyvek: 1. *A Nyugat-Magyarországi kérdés (1918–1919)*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962. p. 67., 2. *Burgenland az európai politikában (1918–1921)*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971. p. 193. 3. *Wallisch Kálmán. Egy baloldali szociáldemokrata munkásvezér élete és kora*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983. p. 263., 4. *Koloman Wallisch. Eine politische Biographie. Idaterialen zur Arbeiterbewegung*. Nr. 57. Hrsg. Rudolf G. Ardelt und Helmuth Konrad. Ludwig Boltzman Institut für Geschichte der Arbeiterbewegung, Universität Graz/Universität Linz. Europaverlag Wien–Zürich, 1990. p. 270. 5. *1956 és Ausztria*. Szeged, 1999. p. 147.

Díjak: Victor Adler Állami Díj, Ausztria (1984); Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung, Magyar Felsőoktatásért emléklapok (MKM, 1996), Pedagógus Szolgálatért emlékérem (MKM, 1998).

1998-ban 44 év szolgálat után saját kérésre nyugdíjba mentem. Tudományos kutatás mentén próbálok még tevékenykedni, tartom a kapcsolatot Ausztriával, a még mindig gyönyörű Béccsel.

Minden tanáromtól tanultam valamit, s nekik ezért köszönettel tartozom: Név szerint Tóth Emma tanítónőnek, aki írni, olvasni megtanított; Ormos Mária akadémikusnak és prof. dr. Mérei Gyulának, akik javaslatot tettek egyetemen való elhelyezésemre. Prof. dr. Diószegi István kollégám mindig készségesen ellátott jó tanácsokkal; prof. dr. Helmuth Konrad (Graz) pedig kiadta egyik könyvem Ausztriában, németül. Köszönet érte.

Soós Katalin

Veszprémi Imre

szobrász (Balatonszabadi, 1932. július 29.)

Nagy víz mellett, zombékok közt megbúvó kis faluban születtem. Éltem pusztán, tanyák, tornyok, kunhalmok távlatában, ahol a vicinális sziluettje rajzolódott az esti égbe. Láttam a munkát, ahogy az ember birkózott a földdel, a géppel. Dolgoztam a város emberi embertelenségében.

Szik, szél, víz, tikkadás, örökkévalóság, végletek, meghatározatlan távolságok és terek, magány, keménység, szorongás, egyedüllét, küzdelem.

Helytállni, jelt adni. Formák, jelkövek.

Az embert kerestem, s aztán magamat, s ma jelt adok – vagyok.

Szobraim, azt hiszem, hívebben tükrözik ezt, mint a szavak, amelyekkel lehet játszani. Jó szavakkal illetni a rosszat, rossz szavakkal a jót. A kövekkel nem lehet játszani, nincs helye a mellébeszélésnek, azt mutatják, amik, saját valóságukat. Vagy elfogadod, vagy nem. Vagy megérted, vagy nem. Vagy szereted, vagy nem.

„A szó lassú és csak tudati... A jel félreérthetetlen, és nem kell elképzelni a valóságát, mert maga a valóság. Sűrítettsége nem enged teret semmiféle bomlasztó feltevésnek... A jel néma, de csak abból a szelíd okból, mert maga a valóság, és nincs szükség arra, hogy megfoghatóvá tegyük.” Thomas Mann szavai világosak. Mit mondhatok ezek után én a szobraimról.

Közel száz tonna megfaragott kővel a háta mögött az ember már nem

deklarálja a művészet értelmét, ha ezt már korábban sem tette.

Művészetemet évtizedeken keresztül barátaim, kik értékelik műveimet, olykor kritikusaim próbálták körülírni, szavakba foglalni:

„Szobraiban van valami folyton születő... Sajátos expresszív monumentális felfogása minden plasztikáját

egyetlen nagy család tagjává teszi.” (Solymár István.)

1993-ban egy németországi kiállításomról megjelent cikk részlete:

„Veszprémi az elvonatkoztatás mesterének bizonyul, az emberi testet a lényegre vezeti vissza, anélkül, hogy az elembertelenedés veszélyébe kerülne...” (Rheinische Post).

„Nem követ divatos irányzatokat, vésőjét nem »izmusok« irányítják, a kő önmagát adó, tömör erejét hangsúlyozza, ahogyan azt az ősi kultúrák tették, több ezer évvel ezelőtt élő elődeink köcsodákat teremtő köerejével. A kő formája, színe, keménysége törvény, ezt kell alakítani a mondanivalóhoz, de csak annyira, hogy az mindig sűrített, egyszerű képlet maradjon, s a kő ne veszítse el belső törvényeit.” „A végletekig leegyszerűsítés híve, ami a szobrászatban szinte a legnehezebb.” (Kiss Sándor szobrászművész.)

Egy kedves elmarasztalom az első kiállításomról így írt:

„Ma már az átlagos műveltségű kiállítás-látogató is tudja, mit kezdjen egy madárkövel. Tudja, hogy a folklór és a régi hiedelem-világ ihlette Bartók

zenéjét... s e barbár jelképvilág, az ilyen ősi szimbólumok a »tisztá források« szépségét, romlatlanságát mutatják meg a mai társadalomnak... Az a szikla ott a Múcsarnokban jelképes fogódzó a művészet megidézésére. Valóban kultikus kő.

Valami azonban nincs rendben magával a kultusszal... A művészetcsinálás... szándékának kissé gazdátlan, a közönségtől is gyakran magára hagyott sorsát szimbolizálja a Madárkő és talán azt, hogy a folklór felidézése ma már ugyanúgy magán viselheti az akadémizmus jegyeit, mint minden olyan produktum, ami a művészettörténet nagyjainak árnyékában születik.” (Élet és Irodalom, Pernecky Géza, 1970). Azóta keresem ezt az árnyékot, mert mindig a napon dolgozom, keresem, hogy kicsit megpihenhessek.

Hitvallásomat leghívebben Epikuros szavai tükrözik: „Sohasem törekedtem arra, hogy a tömeg előtt tetszést arassak: ami nekik tetszett, ahhoz én nem értettem, amit pedig én tudtam, messze volt az ő látókörüktől.”

Első kiállításom után 25 évvel így írtak itthon: „Puritán, szinte a kíméletlenségig tömör, a lényegig sűrített jelleg lecsupaszított szobrain mélyen érző humánus, az emberi lét csodálata érződik.” Franciaországban pedig ezt írta a kritikus: „Ki kell hangsúlyozni a hasonlatosságot Bartók zeneművészete és Veszprémi kifejezési módja között: nem figuratív, nem absztrakt, a modernség kifejezése az antik mitológia bölcsőjében.” (Sud-Ouest, Bordeaux, 1992).

„A különböző kövek szerelemesként portugál és carrarai márványban, ónixban, vörös márványban, mészkőben, dolomitban valósítja ősi formákat felelevenítő, ám mindig a mához szóló, letisztult formavilágú, ám mindig emócióval is teli plasztikáit. Jár-

va Európa művésztelepeit, Veszprémi egyben a magyar művészet követévé is vált, hiszen nagyméretű munkái sok országban hirdetik szobrászata eredetiségét, értékeit.” (Demokrata, Feledy Balázs, 2000).

Gulag-emlékmű (Budapest, Honvéd tér)

E kaleidoszkópot Örkény István baráti szavaival zárom, ő értette meg igazából műveimet, művészetemet: „Mint a pionírok a szűzföldeket, úgy veszik birtokukba ezek a szobrok alaktalanul lebbenő álmainkat. Nem a létezőt oldják fel, nem is a semmiből teremtenek létezőt, hanem a formátlanságból formálnak ember-formátumút – ismeretlenül is ismerőst.”

Júliusban tölti be hetvenedik életévét:

1. **DUFFEY, Joseph Daniel** amerikai köztisztviselő (Huntington, Nyugat-Virginia)
2. **ENGLÄNDER Tibor** pszichológus (Tokaj)
5. **HORN Gyula** politikus (Budapest)
6. **HERTZBERGER, Herman** holland építész (Amszterdam)
TOLNAI Tibor kirakatrendező, díszletfestő, festőművész (Nagyvárad, Románia)
7. **ZAWINUL, Joe** amerikai dzsessz-zongorista, szintetizátoros, zeneszerző (Bécs, Ausztria)
8. **STEFÁN Mihály** kohómérnök (Bódvaszilas)
TAKÁCS Imre közgazdász, tanár (Sátoraljaújhely)
WALDEN, (Alastair) Brian brit újságíró
WEINGART Ferenc villamosmérnök (Kispest)
9. **BALOGH Ágoston** táncművész (Budapest)
10. **BECKER, Jürgen** német író, költő, kritikus (Köln)
11. **KÁRPÁTI János** zenetörténész (Budapest)
MANEN, Hans van holland táncművész, koreográfus, balettmester (Nieuwer Amstel)
12. **MARGITAI Ági** színész (Budapest)
17. **KILAR, Wojciech** lengyel zeneszerző (Lwów – ma Lviv, Ukrajna)
18. **JEVTUSENKO, Jevgenyij Alekszandrovics** orosz költő, író (Zima, Irkutszki terület)
- KERTÉSZ Ákos** író (Budapest)
19. **KERESZTES Szilárd** egyházi vezető (Nyíracsad)
20. **GERE Mara** dramaturg (Budapest)
IKLÓDI László mezőgazdász (Gyulaháza)
KOZMA Elza újságíró, szerkesztő (Kolozsvár, Románia)
SCHILY, Otto német politikus (Bocsum)
22. **FROLOV, Konsztantyin Vasziljevics** orosz gépészmérnök
MONOS József festőművész (Sárkeszi)
23. **KAHLICH Endre** sporttörténész (Budapest)
26. **RUSSELL-JOHNSTON, Lord** brit politikus (Edinburgh)
SZÉKELY Ferenc színművész, dramaturg (Udvarfalva, Románia)
29. **KELEMEN Miklós** fotóművész (Újvidék, Jugoszlávia)
VARGA Lajos pedagógus (Pétterréve, Jugoszlávia)
31. **SEARLE, John** amerikai filozófus (Denver)
VIRÁG István orvos, gyermekgyógyász (Kecskemét)

Gecse Gusztáv

filozófus (Budapest, 1932. augusztus 5.)

Negyven éve vagyok a vallástörténet kutatója és tanára. Eközben világosan megfogalmazódott bennem, hogy a vallás gyökere az ember szellemi természetében jelölhető meg. Az ember szellemiségéből fakad az igazság keresése és a boldogság utáni törekvése. Az igazságot és a boldogságot vagy a hit vagy pedig a tudás közvetíti az ember számára.

A nyugati keresztény gondolkodás egészen a XIII. századig e tekintetben az „augusztinianizmus” hatása alatt állt. Ágoston, aki édesanyja példáján azt tapasztalta, hogy – miközben a műveltek gyakran romlottak és boldogtalanok – az

egyszerű és tanulatlan ember a hit révén eljuthat a boldog és szép életre, kiemelkedő szerepet juttatott gondolatrendszerében a hitnek. Ágostont ugyanis még nem érdekli az, hogy mire képes az ész és mire a hit, pusztán arra buzdít, hogy az ember a hit tartalmát igyekezzék az ész segítségével minél tökéletesebben megközelíteni. Vagyis Ágoston a hit és tudás körét nem határolja el egymástól, egyszerűen az igazságot (Istent) kutatja a keresztény életből kiindulva, amelynek egyaránt tényezője a hit és a tudás is.

Az Ágoston nyomdokain haladó teológusok ebből adódóan magától értetődő módon felhasználták spekulációikban a racionális gondolkodás eredményeit, anélkül, hogy gondot fordítottak volna annak szisztematikus kifejtésére.

A XIII. században azonban a helyzet megváltozott. Aquinói Szent Tamás (1225–1274) kijelölte a tudás autonóm területét anélkül, hogy megszüntette volna a kinyilatkoztatott bölcsesség, a hit vezető szerepét. Tamás abból indul ki, hogy bár az igazság egy – amelynek foglalatja Isten –, ám birtokbavételének útja kettős: történhet az értelem útján vagy a hit révén. Ebből a megfontolásból az következik, hogy a hit és a tudás között végső fokon semmiféle ellentmondás nem lehetséges. Isten a hit révén nem közölhet olyat, ami ellentmondana az észnek, amely az Istenből való egyfajta részesedés. Ha valami képtelenség az ész szerint, akkor önmagában is képtelenség, és így Isten számára is az. De nemcsak a hit nem tartalmaz az észnek ellentmondót, hanem az ész sem állíthat fel a hittel ellentétes helytálló argumentumokat.

A hitnek és az észnek mint az igazság két egymással összhangban levő forrásának két tudomány felel meg: az ész igazságaival a filozófia, a hit igazságaival pedig a teológia foglalkozik. Szent Tamás rendszerében tehát elkülönült egymástól, de egyben harmóniába is került egymással a hit és a tudás, a filozófia és a teológia. Ez a megoldás az egyház számára megbízhatónak bizonyult, de hosszú időn keresztül kielégítette a skolasztikusok legnagyobb többségét is.

Az 1940-es évektől kezdődőleg a skolasztikus teológiával szemben egyre szaporodtak a fenntartások, majd létrejött Franciaországban az „új teológia”, amely azáltal, hogy jelentősen eltért a hagyományos teológiától, rámutatott a

teológiai pluralizmus lehetőségére. Az „új teológia” sem adja fel a hit és a tudás elvi összhangjáról kifejtett hagyományos nézeteket. De amint a tudást a filozófia és a szaktudományok közvetítik, úgy a hit igazságait a teológia tudománya adja elő. Így tehát nem a hit és a tudás, hanem a filozófia mint tudomány és a teológia mint tudomány áll szemben egymással. Ily módon ha a filozófia a saját kritériumai szerint valamely tanításról bebizonyítja annak igaz voltát, akkor az igaz, még abban az esetben is, ha a teológia másként vélekedik. De ezzel egyben felhívja a teológia figyelmét arra, hogy értelmezze újra tanítását, mert egészen biztosan nem jól adja elő a hitet.

A mai filozófusok és teológusok egy időre félretették a hit és tudás összeegyeztethetőségének a problémáját, és inkább azt kezdték vizsgálni, hogy egyáltalán van-e valamilyen értelme („hasznossága”) a hitnek. Hogy ad-e valami olyat a hit az embernek, amire szüksége van és amit más módon nem érhet el.

A kérdésre adott hagyományos (katolikus) válasz az, hogy a hit az örök életet nyújtja az embernek. Csakhogy ez a nézet elfogadhatatlan a ma kereszténye, illetve katolikus számára. Ahogy Ratzinger megfogalmazta: „Nem vagyunk képesek, nem vagyunk hajlandók többé úgy gondolni, hogy szomszédunk... örökre elkárhozik, csak azért, mert nem katolikus.” De ebből egy súlyos probléma is adódik: „Ha annyi más út is vezet az égbe és az üdvösségre, miért kívánják meg tőlünk, hogy napról napra hordjuk az egyházi dogmák és az egyházi erkölcs egész terhét.” Ratzinger nem egyedülálló megoldása szerint a hit értelme a következő: „Hagyjuk magunkat kiszakítani a csak önmagáért élő ember egoizmusából, és beállunk az egymásért élés nagy alapirányába.” Mindezt azért teheti a hívő, mert csak a hit révén képes önmaga és a világ helyes értelmezésére. „Ha pusztán az emberi szellem léteznék, a kozmosz mozgása végül is csak tragikus futás lenne az ürességbe.” Ebben a keresztény örök példát lát Krisztusban, aki kiüresítette és föláldozta magát a világ életéért.

Gene Ganta

Vata Emil

díszlettervező (Hódmezővásárhely, 1932. augusztus 8.)

A 90. zsoltár összefoglaló címe: *Az élet mulandóságának tanulsága*. „A mi esztendeinknek napjai hetven esztendő, vagy ha feljebb, nyolcvan esztendő, és nagyobb részük nyomorúság és fáradtság, amely gyorsan tovatűnik, mintha repülnék.” (10. vers, Károli-fordítás) A számvetést, ha

kedvez az én Uram, be is fejezhetem.

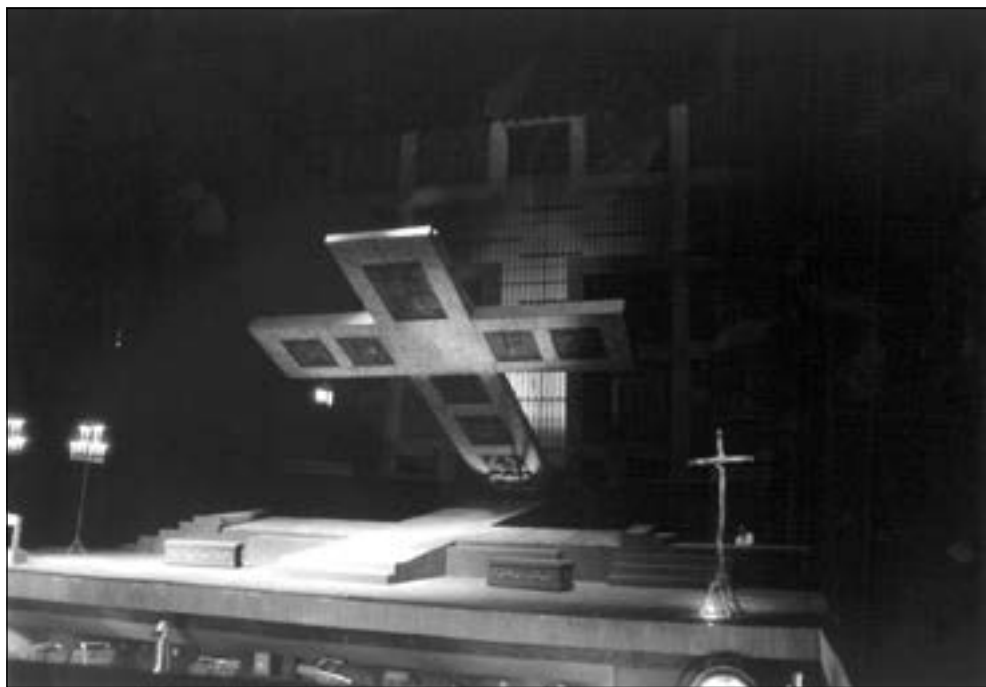
Szeretett szülővárosomban, Hódmezővásárhelyen drága szüleim, szegénységük ellenére a Református Bethlen Gábor Gimnáziumba írtattak. Az egyházi iskolából állami lett, Németh László irodalom helyett egészségtant taníthatott,

órái így is felejthetetlenek. Rajztanárom, Kiss Imre beajánlotta képeimet a háború utáni első hódmezővásárhelyi képzőművészeti kiállításra, ahol többek közt jelen voltak Kohán György, Endre Béla és Tornyai János képei.

A Képzőművészeti Főiskolára felvételiztem, politikai kérdésen csúsztam el. A zsűri tagja volt az Iparművészeti Főiskola igazgatója, Schubert Ernő, aki rajzaim alapján átvett az ő iskolájába, és ott az akkor alakult színpad főtanszakra végeztem 1955-ben. Oláh Gusztáv és Varga Mátyás kiváló művésztanáraimtól tanultam, a rajzot és a festészetet Vén Emiltől. Ezek az évek szakmailag örömteliek, de lelkiileg terhesek. A koncepciók perék ideje volt ez a főiskolán is. A zarnokság szülte félelem elszigetelt minden egyéni kérdést és véleményt. A fájó kérdésre, miért születtem e mulandó világba, Isten adott választ,

mikor megkeresett bátor, hívő iskolatársaimon keresztül. „Ne félj, mert megváltottalak, neveden hívtalak, enyém vagy.” (Ézsaiás: 43.1)

Pályámat a Pécsi Nemzeti Színházban kezdtem, s rövid kitérővel itt is fejeztem be. Kivételes élményt jelentett számomra, valamennyi Illyés-darabot én tervezhettem, s a személyes kapcsolat által véleménye megerősítette munkámba vetett hitemben. *Tiszták* (1969), *Orfeusz a felvilágban* (1975), *Testvérek* (1972), Tamási Áron: *Ősvigasztalás* (1966), Sárospataki István: *Táncpestis* (1976), Strauss: *Bécsi vér* (1988), Puccini: *Bohémélet* (1993), Shakespeare: *Macbeth* (1960), III. Richard (1964), Sosztakovics: *Kisvárosi Lady Macbeth* (1964), Janáček: *Jenufa* (1966), Handel: *Julius Caesar* (1967), Shakespeare: *Rózsák háborúja* (1967). Néhány cím a huszonegy balettdíszletem közül: *Bányászballa-*

Verdi: Don Carlos
(Győri Nemzeti Színház, rendező: Bor József)

da (1961), *Pókháló* (1962), *A veronai szerelmesek mártírúma* (1969), *Rómeó és Júlia* (1991).

Az új színház felépülése előtti évben, 1978-ban meghívtak a Győri Kisfaludy Színházba vezető tervezőnek. Pályám legszebb évei közé tartozik, sok megvalósult tervezői álmommal. A színházavató Illyés-darabtól (*Fáklialáng*) kezdve az első operabemutató (Ránki: *Holdbéli csónakos*) mellett számos operát, operettet és prózai darabot tervezhettem. Donizetti: *Don Pasquale* (1979), Verdi: *Rigoletto* (1982), Bizet: *Carmen* (1986), Rossini: *A sevillai borbély* (1981), Shakespeare: *Vízkereszt vagy amit akarok* (1982), Shakespeare: *Szentivánéji álom* (1984), Verdi: *A trubadur* (1985), Verdi: *Don Carlos* (1988), Erkel: *Bánk bán* (1998), Verdi: *Aida* (1999). Ez a válogatás a közel háromszáz bemutatóm közül került ki.

A sok terveznivaló mellett az első szerelmem, a festészet is helyet kapott életemben. 1988-ban mutatkozhattam be a Pécsi Képcsarnokban, amit számos hazai és külföldi kiállítás követett. Önálló kiállítások: 1977 Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 1978 Hódmezővásárhely, 1993 Pécs, Műhely Galéria, 1993 Toulon (Franciaország), 1994 Nancy (Franciaország), 1995 Pécs, Műhely Galéria, 1995 Pécs, Civil Közösségek Háza, 1996, '97 Szol-

nok, 1998 Veszprém, 2000 Pécsi Kisgaléria, 2001 Pécs, Műtár Galéria.

Fontosabb csoportos kiállítások: 1971 Párizs, Dízlet Világkiállítás Musee D' art Moderne de la Ville; Prága, Szcenikai Világkiállítás, 1974 Miskolc, I. Országos Dízlet- és Jelmeztrennáló, 1975 Prága, Szcenikai Világkiállítás, 1978 Tokió, Dízlet- és Jelmez Világkiállítás, 1987 Rio de Janeiro, 1993 Budapest, Művészbarátok Egyesülete.

Díjak: 1967 Jászai-díj, 1971 Munka Érdemrend Ezüst fokozata, 1980 Pécs Megyei Város Művészeti díja, 1980 Győr-Sopron Megye Művészeti díja, 1987 ABD Arany Paletta díja, Rio de Janeiro.

Dízletterveimet és festményeimet hazai és külföldi gyűjtők vásárolták, közgyűjteményben az Országos Széchényi Könyvtárban a színháztörténeti osztályon ötvenkét dízlettervem van.

Minden sikerért és sikertelenségért Istennek adok hálát. Hálát adok a feleségemért és négy gyermekemért, akikben hiszem, hogy a művészet iránti fogékonyságnál többet adott Isten, mivel már művelik.

Bilek István

sakkozó, újságíró (Budapest, 1932. augusztus 11.)

Sz.: Bilek István, Mágó Jolán; nős: 1978, Baksa Judit. 1963, 1965, 1970 magyar bajnok, 254-szeres válogatott, tizenkétszeres olimpikon (kilencszer játékos, háromszor kapitány-szekundáns) 1970, 1972 az ezüstérmes, 1966 a bronzérmes csapat tagja, 1961, 1965, 1970, 1973 az európa-bajnoki ezüst és bronzérmes csapat tagja; 1979–1982 szövetségi kapitány; háromszor a világ bajnoki zóna- és zónaközi verseny résztvevője.

Irodalom: *Győzelmünk a Sakkolimpián* (1979), *Versenyfutás az Aranyérmekért* (1982) *Örökös Sakkban* (1987), *Barcza Gedeon élete és játszmái* (1989), *Örökös Sakkban II.* (1992), *Magyar Sakk-történet IV.* (1996) *Örökös Sakkban III.* (1998)

Sakkrovatok: 1974–82 Volán, 1983–98 Vasas, 1981–93 Pesti Hírlap, 1994–95 Esti Hírlap, Sportissimo 1998–2001 Napi Magyarország– Magyar Nemzet

Helyzeti előnyben-hátrányban tekintek vissza a múlt évszázadra, de alapjában véve nem sokban kell új harcállást fölvennem: biológiai órám és az idő változatlanul ketyeg, időzavarom állandó. És hogy az elmúlt ötven-hatvan évben rohanva-elakadva hogyan éltem meg a magyar sorsot egy sajátos pálya vonzásában, ugyancsak „képletes időzavarban” – megpróbálom utó-rajzolni.

A Ferencvárosban nőttem fel: a Gát utca, a Liliom utca, a Jázmin utca, a Viola utca, majd a Vaskapu utca a fő állomások, kis lakásokban, komfort nélkül, szegényes körülmények között, ahogyan erről *Örökös sakkban* (1987) című könyvemben írtam, a Bilek család viszontagságairól. Mégis, színjeles elemi bizonyítvánnyal bejuthattam az ország egyik legjobb gimnáziumába, s szüleim áldozatvállalásának köszönhetően egész életemre elegendő muníciót gyűjthettem egészen addig, amíg 1948-ban a budapesti bencés gimnáziumot nem államosították. Tanárainkat méltatlan eljárással eltávolították, s a politikai bűnözők kategóriájába sorolták őket: sorsu(n)kat a „fordulat éve” meghatározta, talán életü(n)k végéig. Csodálatos emberek voltak: osztályfőnökünk, Emőd úr (dr. Brunner Emőd) embersége, humora és polihisztorikus műveltsége sokunknak volt példakép; arczdüléseit is figyeltük, osztályoztuk. Karizmatikus egyéniség volt, mint ahogyan a többiek is, akikre ugyanolyan szeretettel emlékezem: Horváth Kandid igazgatónkra, Nagy Juliánra, Nádasy Alfonzra, Simonyi Kunóra... Bizony, mellszobraik helyét keresem a régi épület termeiben (Baross utca 62.), ahol 1944 májusában Germanus Gyula és hitvese tartott előadásokat az iszlámról, s ha jól emlékszem, egy ideig plakát hirdette a nem egészen nyilvános előadásokat. E falak között értettem meg, hogy mit jelent az emberi tisztesség, a humanizmus, a kultúra, az európai műveltség.

A váltás, az alkalmazkodás a sport irányába taszított (Anglia: Shakespeare, Oxford ábránd maradt), és rövidesen, már 1950-ben Budapest Gyors-sakkbajnokságán labdarúgó-sakkozóként hirtelen harmadik lettem, s nyilvánvalóvá vált, hogy tehetségem van e téren, talán még többre is vihetem, mint a labdarúgásban. Mindenesetre a Szabad Nép sportrovatójában felkiáltójellel írták le a nevemet, ami akkor valamiféle sportkitüntetéssel ért fel: felfedeztek, s egyszerre felnőttek érezhettem magamat, hiszen világklasszis játzókat győztem le: Benkót, dr. Vajdát, Flóriánt...

Rövidesen mesterjelölt lettem, közben az ifjúsági bajnokságon első-második, s a nagy célt, a magyar sakkmesteri címet is megszereztem Salgótarjánban, 1952-ben. Indulásnak igazán nagyszerű volt, ámbár a labdarúgásról végleg le kellett mondanom: sakkozás, rajz- és nyelvtanulás, valamint gyakornoki állásom mellett igencsak az éjszakai órákra szorult vissza a magyar és a világirodalom olvasása. Jókai, Krúdy, Márai, Arany, Petőfi, Vörösmarty, Ady, Kosztolányi, Babits nem hagytak cserben ezekben a kritikus időkben sem, s mind a mai napig örömmel beszélgetek velük éjszakánként főleg, s – az anyanyelv csodájaként – élvezem évente legalább kétszer *A helység kalapácsa* üdítő humorát, de boldoggá tesz az is, ha csak fölpillantok könyvespolcomra, ahol kedvenceim kínálják zsenialitásuk gyümölcsseit. Egyébként is: jó társaságban vannak, mert Verocchio, Michelangelo, Rodin, Gauguin alkotásai is a közelben vannak, sajnos csak reprodukciókban...hiába, ahogyan főntebb kezdtem, az időzavar és a biológiai óra mellett, még a főníciaiak balfogása is sújt egész életemben, mármint az a hihetetlen melléfogásuk, hogy feltalálták azt, ami azóta sincs senkinek. (Krúdy szerint havi négyszáz pengő extra hiányzik minden szellemi foglalkozásúnak Magyarországon... Szerintem azonban Gyula mester szerény volt: 1500 P. igen, talán ennyi elegendő lett volna, havonként.)

Néhány év alatt aztán professzionista szintre fejlődtem: 1954-ben már válogatott játékos voltam s az olimpiai keret tagja. Igaz, csak 1958-ban jutottam szóhoz, már nemzetközi mesterként (1956) de ettől kezdve a magyar sakk-kultúra prominens képviselőjének számíthattam magamat. Némi túlzással sakk-magánegyetemi tanár fokozatban, nemzetközi nagymester, szakíró-újságíró-történész-mesteredző, tizenkétszeres olimpikon (játékos és szövetségi kapitányi, szekundánsi minőségben) számtalan kitüntetés és elismerő oklevél birtokosa.

Egyik-másik papirosra még büszke is lehetek; az MTV nívódíjára (1976), a MÚOSZ plakettjére (1978 és 1980) vagy a Maróczy-díjra (1994), mindazonáltal mulatságos, hogy mind ez ideig nem kaptam meg a magyar mesteri (1952), a nemzetközi mesteri (1957) és nemzetközi nagymesteri (1962) oklevelet, valamint az 1978-as olimpiai aranyérem megígért másolatát. Némi elégtétel, hogy 1978-ban a Fehér Ház díszfogadásán Kádár János, a protokollt felrúgva, az egybegyűlt ünneplők sorfala mellett elhaladva, óriási meglepetésre megállt előttem, és mindkét kezével megszorítva a kezemet ezt mondta: „Köszönöm.”

Szüleim, családom és a magam büszkeségére megmaradtam egész életemben magyarnak, s hogy ki és miért méltányolja majd teljesítményeimet: játékosként, szakvezetőként, szakíróként, a szakma népszerűsítő újságírójaként – esetleges és időszakos dolog lehet. Úgy hiszem, hogy tisztességgel álltam helyt a múlt század egyáltalában nem egyértelmű káoszában, egy olyan pályán, amelynek társadalmi értéke máig vitatott. Valóban, mi is a sakk: sport, tudo-

mány, művészet vagy egyszerűen csak játék?! És miért politikai kurzus vagy kultúra függvénye, hogy a sakkozást is lehet művészi szinten űzni, gyakorolni éppúgy, mint bármely más szellemi foglalkozást?

E tekintetben az új évezred már jelez érdemi változást: az ISM kezdeményezésére a parlament 2001-ben hivatalosan is elismerte olimpiai eredményeinket (különösképpen az 1965–1995 közötti időszak világraszóló sikereit), és a többi sportághoz hasonló, megnyugtató anyagi helyzetbe hozta a sakkozás múlt századbeli sikereinek kiharcolóit.

Az elmúlt 25 évben a magyar sakk-kultúra képviselőjeként a televízióban, sakkrovatokban, szakkönyvekben, szimultánokban, előadásokban igyekeztem a hagyományok tiszteletében fogant meggyőződésemet társadalmunk számára érdekessé, elfogadhatóvá tenni. Íróként, szerkesztőként a Buenos Aires-i és a máltai olimpia, az *Örökös Sakkban I-III.*, *Barcza Gedeon élete és játszmái*, valamint a *Magyar sakk történet III-IV.* kötete jegyzi sakkirodalmi tevékenységemet.

2000-ben Pakson olimpiai emlékparkot avattak a magyar sakkolimpikonok tiszteletére, jelezvén, hogy a sakkvilágban elfoglalt helyünket száznál több arany-, ezüst-, bronzérmünk hitelesíti. Jó érzés, hogy ezekből néhányat én is a magaménak tudhatok.

Elköszönőben föl is pillantok rájuk a számítógép mellől, miközben Kosztolányi sorai jutnak az eszembe: „... szép, vidám vad áldomás volt, köszönöm.” Én is mindent, s remélem, sikerül néhány koccintásnyi sakkirományt majd még, a jövőben is...

Biccu Jovan

Kákósy László

egyiptológus (Budapest, 1932. augusztus 15.)

Ósbudai vagyok, azon kevesek egyike, akiknek Kis-Sváb-hegyi lakcíme születésüktől hetvenéves korukig nem változott. Pályám elindulását a szülői ház történelmi műveiben bővelkedő könyvtára mellett az Érseki Katolikus Gimnázium (az államosítás után Rákóczi Gimnázium) human légköre is döntően meghatározta. Történelemtanáraim mellett – mint Hegyi Károly, Bolyó László és Takács tanár

úr – Lukács Zsófia latin tanárnőnek vagyok különösen hálás, aki Lucretiusról íratott velem dolgozatot. Eme kis munka kapcsán, melyben Ovidius történeteszemléletével hasonlítottam össze Lucrétius tankölteményét, éreztem meg először a filozofálás sajátos ízét.

Egyiptomhoz az egyetem régész szakán keresztül vezetett az út. Wessetzky Vilmos-tól a szakmai precizitást, az egyipto-

mi nyelv és írás szépségeit tanultam meg, Dobrovits Aladárnál a színes fantázia csapongását csodáltam. A méltatlanul mellőzött Dávid Antal assziriológus a sémi nyelvek világába és Mezopotámia kultúrájába vezetett be. A Szépművészeti Múzeumban töltött gyakornoki és aspiránsi évek után – ahol Szilágyi János György irányítása szeretettette meg velem a szövegek után a kultúra tárgyi emlékeit – 1958-tól életem az Eötvös Loránd Tudományegyetemhez kapcsolódott, és a folyamatos oktató munkát csak a hosszabb-rövidebb külföldi tartózkodások szakították meg.

Ha összeadom az ösztöndíjakat, ásatási idényeket, több évet töltöttem Egyiptomban, ami a tudományos érdeklődésen túl is sajátos bensőséges kapcsolathoz vezetett az országgal, érdekes emberek barátságával ajándékozott meg. Ahmed Kadry miniszterhelyettes vezetésem alatt szerzett kandidátusi fokozatot Budapesten. A vele folytatott beszélgetések – erősen filozofikus alkat volt – a mai értelmiségiek politikai, világnézeti, vallási vívódásaiba engedtek bepillantást. Az arab apától, angol anyától származó Nabil Szwelim tengerésztsziból lett kiváló egyiptológussá, piramisok felfedezőjévé. A magyar egyiptológia sikere, hogy az ő szakmai pályája is Budapesthez kapcsolódott. Különleges élmény volt az idős angol hölgygel, Umm Szétivel (ezt a nevet a helyi fellahoktól kapta) létrejött ismeretség, aki szilárdan hitte, hogy egy hajdani egyiptomi papnő reinkarnációja, és éveket töltött egy kis parasztházban az abydoszi templom tövében, ahol – mint mondta – valaha szolgálatot teljesített. Bármelyik hivatásos régésznél alaposabban ismerte Abydosz régi emlékeit. Csodás történeteit, melyeket esténként mesélt, becses emlékként őrzöm.

Sok ásatási munkásunkkal is közvetlen, mondhatni baráti viszony alakult ki, meghívnak minket házukba, ismerjük egész családjukat, a falusi életforma sajátosságait.

Arra törekedtem, hogy a nagyon is gyakorlatias, józan mai életforma mélyén továbbélő misztikus atmoszférából is megragadjak valamit. Egyik cikkemet egy látszólag semmitmondó, de rám mély hatást gyakorló élmény ihlette. Amikor 1964-ben núbiai ásatásunkról jöttünk visszafelé hajóval, a fedélzet korlátján ülve néztem a Nílust, benne a lemenő nap képét. Valószínűtlenül óriásinak, valahogyan irracionálisnak tűnt számomra a víztükroön fodrozódó korong. Kétoldalt csak a kopár, érintetlen sivatag látszott, emlékeimben Nubia templomainak sora. Ekkor értettem meg villanásszerűen, miért tekintették a régiek szentséges országnak ezt a földet. Ásatás közben vagy esténként sikerült egyszer-egyszer valamelyik falusi otthonban megszólaltatni a munkásokot, akik szellemekről (dzsinnekről, afritokról) meséltek különös történiákat, egyikük megmutatta féltve őrzött amulettjét is, melyen Salamon pecsétje (pentagramma) volt látható.

Részt vettem az 1964-es núbiai ásatáson, mely Castiglione László vezetése alatt tárt fel egy núbiai kora középkori települést, majd 1983-tól a luxori nyugati parton vezettem egy II. Ramszesz korabeli hatalmas sír feltárását, melynek Amon fő jószágkormányzója, Dzsehutimesz volt a tulajdonosa. Jelenleg is kutatók ennek a sírnak a környékén, és nagy örömmel szolgál, hogy ma már hat magyar régészeti misszió dolgozik Egyiptom területén.

Írtam összefoglaló munkát a fáraókról, leginkább azonban a szellemi élet kevésbé kutatott területei vonzóttak. Szakmai ars poeticámnak

Vörösmarty szavait – „Nincs kedvem, sem időm mindennapi dolgokat írni” – választottam. Írtam a csillagok vállalási szerepéről, sok kiadatlan mágikus szöveget publikáltam a világ különböző múzeumaiból, és néhány évig barangoltam a gnoszticizmus és a hermetizmus homályos útvesztőiben is. Nagy vonzerőt gyakorolt rám az idő mitológiája, vallásfilozófiai, ontológiai értelmezése, és részletesen foglalkoztam Egyiptom és a görög-római antikvitás egymásra gyakorolt hatásával.

Egyiptomi irodalmi alkotások átültetésében, feleségemmel, Grigássy Éva író-műfordítóval folytatott közös munkánktól várok további eredményeket.

Az oktatás, az ismeretek továbbadása akkor jelentett valódi örömet, ha nemcsak vizsgafejeledek, hanem tudományos teljesítmény formájában kaptam visszajelzést arról, hogy sikerült valamit adnom, érdeklődést keltenem. A jó munka örömeivel láttam egyesek felemelkedését az egyetemi katedra magasságáig.

Én is belépek tehát a hetvenesek klubjába. Most már csak azt kívánhatom, hogy a következő dekádkluboknak is tagja lehessenek.

Kékes László

Bihari Sándor

költő (Kisgyőr, 1932. augusztus 17.)

Egymást diktáló versek

(mondják az életem)

Részletek

*A szonett olyan mint az élet,
mely a fogamzás pillanatával indul
még láthatatlanul s már az első sorával
megszületik; növeszti magát és növekszik
egész a tizennegyedik sorig. Közben bölcsen
gazdálkodik önmagával, hogy lehessen,
beleférjen a tizennégy sorba, amiért és
amivel lennie kell meglegyen; figyelve
folyton előlről előre és közben hátra még;
nagy feszültségben és izgalomban, mert
meg kell történnie a versnek, akár
az életnek, azzal, hogy elér az utolsó
sorig, abonnan visszanezhet végül,
mint a boldog ember teljes önmagára.*

Már a betűk ismeretében, az írást
gyakoroltuk tintával, tollal az első
osztályban. Én görcsös ujjakkal, feszülten.
A nyelvem is a szájam sarkában. S már
pattantam is föl: Tanító úr! Az én
tollam kotyog! Vagyis írás közben mozog
a tollszárban – akartam mondani, de
elvécttem a nagy igyekezetben.
Kisgyőrben a kotlósra is azt mondják,
hogy kotyog mikor eszik, eteti a csibéit.
Kitört a nevetés az osztályban köröttem.
Hallom most írás közben, amíg az
életem szedegetem össze a versben.
Kotyog a tollam; kikotyogja az életem.

Anyám bátyja, Lengyel István nekem
keresztapám, rendhagyó volt a családban;
kovácssegéd vizsgájára működő kis
gőzgépet készített; én vertem szét kölyökkoromban.
Lefestette a Lillafüredi Palotaszállót
két oldalról is; majd a menyasszonyát is,
aki hegedűművész volt. Aztán hegedűt
készített és ő maga is hegedült. Mint
munkás fiát keresték felszabadulásakor,
mondván, hogy most az ő ideje jött el,
de mire megszállás lett a felszabadulásból,
meghalt. Aztán rám maradt az idő,
melyben kísértette a művészet a családot;
gondoltam erre később, már mikor írtam.

Csak úgy ráléptem a régi gyalogútra
megint s mentem pár száz métert, ahol
az ifjúságom átgyalogoltam a fák közt,
szelíd vadak közt; versekről álmodoztam,
mint a lányokról. Az első lépések után
hirtelen vadászles, puskafészkek jelent meg
fölöttem az ágakon, egyik a másik után;
a döbbenettől megakadt a gondolatom és
a lábam is. Visszafordultam, mert mintha
egy kivégző osztag felé mennék, úgy
éreztem magam. A levegő megtelt gyalázattal.
Most nem tudom, hogy az ember a fáról
azért jött le, hogy fegyvert vegyen
magához és visszamásszon? Vagy miért?

Szerkesztettem verseket, a másokéit;
és hogy szerettem a munkám! Akár
kertészkedni a kertben. Küldték vagy
hozták a verseket a költők; volt aki
az elsőt, volt aki az utolsót.
A szívem összeszorul, ha rájuk gondolok.
Azokra akik költők lettek és azokra
akik élnek a versben s élni fognak.
Megrendülve gondolok azokra, akik
verse által él s megmarad az ország,
túl a kivágott erdőkön, a kiáradt és
kiszáradt folyókon, a gyűlő szemétdombokon,
a ferde arcú politikákon. A szellem
csatornáit átjárják velük az életünk.

A pillanatban, melyben megláttalak először,
a női szépség és az emberi értelem együttes
sugárzása lettél. Lenyűgözött és nem tudtam,
nem akartam szabadulni tőle. Féltem, nem lehetek
annyi, hogy magadat add érte cserébe. S adtad.
Kívántam, olyan legyek, hogy ne bánjad soha meg.
Ehelyett hamar meg kellett köszönnöm neked
magamban, hogy élek. Mint fiatal asszony a halál
elől hordoztál át a városon és keserűen.
Aztán úgy jártál az agy- és idegsebészet
intenzív osztályára akár randevúra. Végül
az arcod és a hangod volt az első, amit a világból
abban a villámló ragyogásban visszakaptam
az utcán, a januári fagyos mentőautóban.

A ház, amelyben verseim írom, egykor
pártház volt, abova gyakran hívtak,
hogy mit, miért csinálok; csinálni remélek;
a ház most múzeum, ez a vendégszobája,
ahol lakom, tünődöm a dolgok mikéntjén; az
ablakrácsban, mint kalitkában, madaraival
az Avas. Írok, hogy megtalálják a dolgok
helyüket a versemben, mint a világban;
s ők is, akik bemocskoltak egy eszmét és
szellemét ebben a házban, mely otthonommá,
műbelyemmé változott át. Versemben erkölcs
a történetek tanulsága. Mossa az ember dolgait
az idő és felragyogtatja, akkor is, ha van,
aki épp a mocskát szívja táplálékul magába.

A Bükk északkeleti részén, a Nagykómásza
 oldalában, a gyalogúton a fák közt
 éveken át gyalogoltam, szinte naponként
 egy fa mellett, melynek kérgébe keresztet
 vésték emlékül, hogy két ember itt ment az úton;
 az egyik meghalt s a másik fölébe véste
 a fába a keresztet. Megnéztem mindig, megvan-e?
 Arra kellett gondolnom aki véste s arra aki meghalt.
 Miért halt meg s hova temették, nem tudom.
 A keresztén kívül volt-e egymáshoz közük, azt se.
 Csak a kereszt nőtt, kérgesedett amíg mellette
 jártam el másfél órás gyaloglással a gimnáziumba,
 hajnalonként és délutánonként. Talán azért, hogy
 ezt a verset megírjam; most kérdem: Áll-e még a fa?

Bükk. Szent

Fülöp Lajos

nyelvész, etnográfus (Karácsond, 1932. aug. 19.)

Gyöngyös

Ez a város az én világom:
 múltam, jelenem – ifjúságom.
 Küzdelmeim és örökségem:
 jelenem, jövőm – öregségem.

Házai közt kőszálok olykor
 – már minden követ ismerek –,
 hangulatos utcáit járom,
 s rám köszönnek az emberek.

Kicsi köz... Itt apám búcsúzott,
 anyámra meg a gond szakadt –,
 és egy kopott ruhás fiúcska
 dédelgette a vágycat.

Ez gimnázium... Alma Mater...
 Emberformáló otthonom:
 a soba meg nem elégedés
 útjára vonzó vonzalom.

Tűnt időben rajzik az emlék...
 (Nyitott-lebullott sok virág.)
 Vad háború, bányatott évek –,
 s hittük, eljön egy jobb világ.

Kéklő hegyek ölelnek körül,
 tölgyerdők őrző sátora,
 szőlősoros, bortermő lejtők –,
 versíró kedvem mámorá.

Ez a város az én világom:
 múltam, jelenem – ifjúságom.
 Küzdelmeim és örökségem:
 jelenem, jövőm – öregségem.

Fülöp Lajos

Feuer Mária

zenei író, zenekritikus (Budapest, 1932. augusztus 20.)

Milyen egyszerű lenne a válasz a Szerkesztőség megtisztelő felkérésére, ha a 70 év – 70 sort matematikai logika szerint rendezhetné az emlékezet. Vagy nem is lenne olyan egyszerű? Augusztus 20-án születtem, s egy darabig azt hittem, minden ember születésnapján fellobogózzák a várost. Egy-kétéves koromból csak a szülői ház melegségének homályos érzését őrzöm. Aztán az elemi iskola védettsége ötlük fel: a skót református egyház iskolája arról volt híres, hogy szigorúan demokratikus keretek között működött: reggelente mindenkinek el kellett skandálni a *Csonka Magyarország nem ország*-ot, de utána következett egy-egy protestáns zsoltár, a *S' má Jiszráél*, majd a *Miatyánk*. Hogy különbség lenne felekezetek között, ezt még az ünnepekből sem tudhattuk meg. Tizenkét éves voltam, amikor a

németek megszállták az országot – apám még 1944. március 18-án este is azt mondta: ez nem lehetséges... Néhány hét múlva elvitték, akkor láttam utoljára.

1950-ben érettségiztem a Varga Katalin leánygimnáziumban, ahol a hithű kommunista igazgatónő bizony nem kedvelte az osztályidegeneket. Azóta viszem a Mária keresztnévet, mert az anyakönyvben bejegyzett Marianna szerinte „olyan polgári” volt.

Hatévesen kezdtem zongorát tanulni. Egészen az érettségiig azt hittem, ezt a pályát fogom választani. Fiatal, nemrég végzett, ambiciózus tanárnőm szolfézsra, összhangzattanra is tanított, kezembe adta a zenetörténet irodalmának legfontosabb munkáit, de rányitotta szemem a művészetek akkoriban tiltott irányzataira is. Ő vezetett be Grexa Gyula híres lemezdelutánjaira, ahol tiltott Wagner-zenét lehetett hallgatni, vele ismertem meg ugyancsak lemezről az egyházi zene mesterműveit. Ami eltervezett zongorista pályámat illeti – ma már azt mondom, szerencsére –, túltaktikáztuk magunkat. Polgári személynek minősítettven attól tartottunk, nem vesznek fel a tanszakra, ezért karvezetőképzőre felvételiztem. Simán kirúgtak, mondván, nem feleltem meg a követelményeknek. Sírva fakadtam, hiszen sokkal többet tudtam a megkívántnál, s a *Zongoraábécé* darabjai helyett Bach *Prelúdium és fűgát* és Mozart-szonátát játszottam. Az a Mihály András sajnált meg, akit a Párt rettegett szürke eminenciásának tartottak. Utánam jött a folyosóra, s azt mondta: meg kell értenie, hogy a Zeneakadémiának rossz a szociális összetétele, mert a hangszeres tanszakokra csak azok kerülhetnek, akik polgári nevelésben részesültek. Ez az egyetlen tanszak, ahová előképzettség nélküli munkásfiatalokat felvehetünk.

Ma már hálás vagyok a sorsnak, mert egészen bizonyosan nem álltam volna meg a helyem a pódiumon, a Pedagógiai Főiskolán meg, ahol a magyar irodalom és nyelv szakot is választottam az énektanárképzés mellé, évfolyamelső

lehettem. Tanárain szerettek, és jó szerencsém nem hagyott el. Az évfolyam KISZ-titkára nem jeleskedett a tanulmányokban, de rendes fiú volt. Hallgatólagos egyezséget kötöttünk: együtt mentünk szigorlatozni; a gondolkozási idő alatt én felvázoltam az ő tételét, a magaméra fejből feleltem, ellenszolgálatként ő nem jellemezett „rossz kádernek”.

Így hát azon vettem észre magam, hogy a Népművelési Minisztérium hírhedt főosztályvezetője előtt ülök. Káderezésem utólag nézve mulatságos volt. Az egyik kérdés az 1954-es zenei plénum számomra kedves zeneszerzőjét firtatta. Fel sem fogtam, milyen hibás választ adok, amikor Szabó Ferenc helyett Bárdos Lajos nevét említettem. A második kérdésnél kedvenc költőmet kellett megnevezni, s én habozás nélkül József Attilát választottam. Mire a kérdés: az elvtársnő nem olvasta Révay elvtárs tanulmányát arról, hogy Petőfi Sándor a legnagyobb magyar költő? Kötelező olvasmányunk volt, válaszoltam, de azt tetszett kérdezni, ki a *kedvencem*? Ekkor már észre kellett vennem Csillag elvtárs – mert vele ültem szemben – szemüvegének hideg villanását: szubjektív idealizmus, mondta megvetően, de szükségünk van magára, majd itt megneveljük. Mondhatom, keserves nevelés volt. El kellett túrnóm, amint a zenei főosztály dolgozói – egyetlen, később barátnőmmé lett egykori Kadosa-növendék meg közvetlen főnököm, Vitányi Iván kivételével – gúnyosan és kórusban – nem tudom finomabban fogalmazni – röhögnek, amikor leplezetlenül rajongok Bartók zenéjéért. Egyetlen fénysugár ragyogta be a minisztériumban töltött három évet: a szakmai tekintélyével még Csillag elvtárs mellett is tiszteletet kiváltó Ujfalussy József jóindulata, sőt barátsága. Ő talán nem is emlékszik rá – én, míg élek, nem felejttem el azokat a félórákat, amelyeket párnázott szobájának falai között négykezes zongorázással töltöttünk, mert neki is szüksége volt felüdülésre.

Az 1956-os forradalom utáni tisztogatás idejére elvesztettem patrónusaimat: Ujfalussy még korábban elhagyta a minisztériumot, s akkor már a Zeneakadémián tanított. Közvetlen főnökömet, Vitányit Petőfi-körös tevékenységéért rúgták ki, engem csak úgy, polgári mivoltomért. Másfél év munkanélküliség után az 1958-ban induló Muzsika című folyóirat slapaja lehettem. A párttagságot sikerült megúsznom, „polgárként” nem agitáltak, később, ahogy a számlétrán előre haladtam, azzal érvelhettem, hogy az ilyen lépést pályakezdőként kellett volna megtennem.

A szerkesztőségi tevékenység kezdetben nem lelkesített, s még munkáját megszállottan végző grafikus férjem ösztönzése is lepergett rólam. De a helyzet gyökeresen megváltozott, amikor 1970-ben a lap megbízott, majd főszerkesztője lettem. A felelőséghez tettvágy társult, s bár függtem a kor politikai-társadalmi légkörétől, fokozatosan egyre színvonalasabb munkatársi gárdával dolgozhattam. Talán elmondhatom: a lap tükre lett annak az évről évre változó zenei világnak, amelyben készült. A rendszerváltás új kihívást hozott: talpon kellett maradni. Most már nem egyszerűen a szakmának kellett megfelelni, hanem megteremteni a lap létalapját is. Eleinte gyűlöltem a koldulást; lassan megtanultam, hogy a menedzselés nem alamiznaszerzés, a kudarc szükséges velejárója a kéregetésnek, viszont az eredmény sikerélményt szerzett, a sikerélmény kreativitásra sarkallt. Természetesen mindenekelőtt jó lapot kellett előállítani, s hogy a Muzsika színvonala évről évre javult, azt közvetlen

munkatársaimnak köszönhetem, s annak az örömteli ténynek, hogy fokozatosan magunkhoz tudtuk vonzani a zenészsakma legkitűnőbb szakembereit.

Minthogy a nyolcvanas évek végén elkezdődött az addig egyetlen hangversenyrendező intézmény, a Filharmónia monopolhelyzetének megroppanása, létrehoztam a Koncert Kalendáriumnak elnevezett kiadványt, amely naptárszerűen gyűjtötte össze valamennyi budapesti hangverseny valamennyi adatát. Kezdetben csak a Muzsika olvasóinak akartam kedvezni, s még nem sejtettem, hogy a kiadvány évek múlva nélkülözhetetlen segédeszköze lesz a hangversenyrendezésnek, mert a hallgatónak teljes körű tájékoztatást nyújt, a rendezők számára meg reklámot teremt, s hogy az ezredfordulón már nem lesz olyan hangverseny, amely ne akarna hasábjain szerepelni. Azt sem tudtam, hogy a Muzsika létét fogja segíteni a nagy példányszámú kiadvány hirdetései bevétele.

A Muzsika 45 éves születésnapja egybeesik az én hetvenedikemmel. Mégsem tanultam meg tisztes öregnek érezni magam: ha dolgozom, ha újabb és újabb célokat tudok magam elé tűzni, és ha fiatal, odaadó munkatársaim segítségével sikerül is ezeket elérni, úgy vélem, közéjük tartozom.

Ferenc Kéri

Örkényi Éva

színész (Törökszentmiklós, 1932. augusztus 27.)

Szülővárosomról nem sok emlékem maradt, mert már egyéves koromban felköltöztünk Budapestre. Édesapám sok mindenmel megpróbálkozott, hogy családját eltartsa, míg végül sikerült egy bankban tisztviselői álláshoz jutnia. Színészi és írói ambíciói is voltak, amiket gyermekeiben próbált megvalósítani. Így már hároméves koromban Róma bácsi gyermekszínházában volt az első fellépésem, ami olyan sikeresnek bizonyult, hogy rögtön Ragály Elemér gyermektársulatánál kaptam „babaprimadonna” minőségben szerződést. Nagyon sokat utaztunk, a vidéki városokban is tartottunk előadásokat,

na és persze tanulni, próbálni is kellett.

Ötévesen Lakner bácsi társulatához kerültem egy komoly szerződéssel, amelyben nemcsak az előadások száma volt meghatározva, de énekelni, táncolni tanítást és a sajtó és filmi menedzselésem is benne foglaltatott. Sajnos a zsidótörvény betiltatta Lakner működését, így kerültem Siliga Ferenc gyermektársulatához, majd

amikor már jól tudtam olvasni, a Magyar Rádió Kilián Zoltán által vezetett gyermektársulatával is felléptem. Mindez sok elfoglaltságot jelentett, és apám úgy döntött, hogy magántanulóként folytassam tanulmányaimat,

legnagyobb bánatomra, mert nagyon szerettem iskolába járni. Közben már a Vígszínházban és a Madách Színházban is szerepeltem kisebb-nagyobb gyermekszerepekben, így alkalmam volt a nagy sztárokkal egy levegőt szívni. Bulla Elma, Benkő Gyula, Muráti Lili, Orsolya Erzszi, Mihályi Ernő, Somlay Artúr sok szeretettel tanítgatnak és foglalkoztak velem.

Az is apám döntésére született, hogy korengedéllyel felvételiztem előbb a Színészegyesület iskolájába, majd annak megszüntetése után a Színművészeti Főiskolára vettek át, és itt kaptam diplomát 1950-ben. De már 1948-tól az akkor megalakult Úttörő Színházban játszottam mint főiskolás, osztálytársnómmal és barátnómmal, Békés Itálával együtt, olyan nagyszerű művészek irányításával és rendezésével, mint Fábry Zoltán és Horvai István. Egy-két év után azonban meguntam az örökös gyerek szerepeket, végre felnőtté akartam válni, és ezért leszerződtem a Debreceni Csokonai Színházhoz, ahol életem és pályám legszebb öt évét töltöttem jobbnál jobb szerepek és színészek társaságában, Téri Árpád igazgatásával.

Itt teljesült a vágyam, hogy végre klasszikusokban is kipróbálhassam magam: Shakespeare, Molière, Schiller, Beaumarchais hősnőit játszhattam. Kiváló művészek voltak a partnereim, mint Békés Rita, Simor Erzszi, Márkus László, Mensáros László, Soós Imre, Solthy Bertalan, Latinovits Zoltán – hogy csak egy párat említsek. A sok kitűnő rendező is hozzájárult a nagyszerű előadások létrehozásához, mint Vámos László, Lendvai Ferenc, Berényi Gábor.

Debrecenben mentem férjhez, és itt született a kislányom.

1957-ben Téri Budapestre szerződésével felbomlott a társulat, én

Tennessee Williams: Üvegfigurák
(Gobbi Hilda partnereként)

is visszajöttem a fővárosba, a József Attila Színházhoz szerződtem. Fialat színház volt még akkor, alig kétéves működéssel. Az épület is csak lassan, évek folyamán vált igazi színházzá Fodor Imre igazgatásával, aki nagyszerű érzékkel megválasztott műsorpolitikával tudott egy sikeres és népszerű színházat megteremteni a peremvárosban. Klasszikus és zenés vígjáték egyaránt szerepelt a műsoron, és ez a sokoldalúság tette sikeressé, vonzóvá a közönség körében.

Több mint harminc évig voltam a színház tagja, és innen mentem nyugdíjba 1987-ben, de kapcsolatom a színházzal most sem szűnt meg.

Sok szerepet játszottam, nehéz kiválasztani a legkedvesebbet, de talán Tennessee Williams: *Üvegfigurák* című darabjában Laura figurája volt a legkedvesebb és erre az előadásra gondolok vissza a legszívesebben.

A színházi munkán kívül sokat dolgoztam a Rádióban is: *Szabó család*, *Kíváncsiak klubja*, no meg a gyerekek kedvence, a *Szírusz kapitány* nagyon népszerű adások voltak. Játszottam a Televízióban, filmeztem, szinkronizáltam, csak visszagondolni is sok, mennyi mindenben szerepeltem 67 év alatt, hiszen ennyi ideje vagyok a

pályán. Majd egyszer, ha lesz időm és kedvem, no meg lesz, aki kíváncsi rá, elmesélem bővebben élményeimet. Most csak ennyire futotta a hetven sor korlátaiba szorítva.

Önkényi Éva

Dr. Tarján Lászlóné dr. Tajnafői Anna

környezetvédelmi szaktanácsadó (Lenti, 1932. augusztus 27.)

Pályarajzom az objektív harmadik személyben:

Sokgyermekes családból származik. Szülei Tajnafői József erdőmérnök és Keserű Anna tanítónő. Négy fiútestvére közül valamennyien mérnökök. 1938–1990-ig Kaposvárott élt családjával.

1950-ben érettségizett a kaposvári Leánygimnáziumban. 1950–1955 között a Soproni Erdészeti Egyetem hallgatója. Az erdőmérnöki diploma megszerzése után – édesapja nyomdokait követve – a Somogyi Erdőgazdasághoz kerül. Két év megszakítással itt dolgozik húsz évig: erdőművelési, erdőtelepítési, tájrendezési

munkakörökben. Munkája nyomán új erdőtelepítések, parkerdők, arborétumok gazdagítják Somogyországot. 1956-ban a Vállalati Munkástanács tagja, ezért 1957-ben eltávolították az erdőgazdaságtól.

Két évig a Somogy megyei Földmérő Munkaközösség tagjaként dolgozik. 1957-ben köt házasságot Dr. Tarján László kórházi főorvossal, házasságukból két leánygyermek született: Katalin (mérnök, az Országgyűlés Mezőgazdasági bizottságának főtanácsosa) és Zsuzsa (reumatológus szakorvos, a Budai Irgalmasrendi Kórházban). Két leány- és két fiúunokája van.

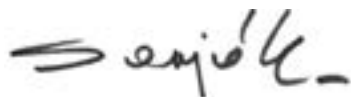
1977–1979-ig az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal természetvédelmi felügyelője Somogy megyében. Ezen idő alatt szerezte meg a környezetvédelmi szakmérnöki képesítést (kitűnő eredménnyel). 1982-ben doktori minősítést nyert a Soproni Erdészeti és Faipari Egyetemen. 1979–1988-ig a Somogy Megyei Tanács környezet- és természetvédelmi titkára. Nevéhez fűződik az 1976. évi első környezetvédelmi törvény végrehajtásának megszervezése Somogy megyében. Ugyanezen időszakban – társadalmi munkában – a Kaposvár Városszépítő Egyesület elnökeként tevékenykedett. 1988–1990-ig a Dél-Somogyi Fagazdasági Társulás vezetője. 1990–1994-ig a Somogy megyei 2 sz. választókerzet országgyűlési képviselője. Az Antall-Boros kormány környezetvédelmi államtitkára volt.

Ezen időszak alatt készültek el a Környezetvédelmi- és Területfejlesztési Minisztériumban az 1995. évi környezetvédelmi törvény és a nemzeti környezetvédelmi program szakmai anyagai.

Nyugdíjba vonulása után a Környezetvédelmi Minisztériumban szaktanácsadóként, 2000-tól pedig a Balaton Fejlesztési Tanácsnál környezetvédelmi szakértőként tevékenykedik. 1994 óta a Nemzetközi Zöld Kereszt Magyarország Szervezetének elnöke.

Publikációi: *A Dél-Balaton és környéke* (1986); *Somogy megye természeti értékei* (1989); *A Zselic* (2001).

Kitüntetések: Pro Urbe (Kaposvár), Munka Érdemrend Ezüst fokozata, Széchenyi Emlékérem, „Az emberi környezetért” kitüntetés.

Augusztusban tölti be hetvenedik életévét:

1. **CLARKSON, Thomas William** amerikai orvos (Balckburn, Nagy-Britannia)
NAGY Károly jogász (Mezőberény)
2. **O'TOOLE, Peter Seamus** ír színész (Connemara, Galway)
STAVENHAGEN, Rodolfo mexikói szociológus (Frankfurt am Main, Németország)
TÖLG István agrármérnök, halbiológus (Budapest)
3. **BOÓR János** újságíró, filozófus (Budapest)
4. **BARLAI Katalin** csillagász (Budapest)
ZSÁMBOKI Lajos mérnök, gazdasági mérnök (Kunszentmiklós)
5. **FEDOSZEJEV, Vlagyimir Ivanovics** orosz karmester (Leningrád – ma Szentpétervár)
6. **HODGKIN, Howard, Sir** brit festő
9. **BARCZA Lajos** kémikus (Dorog)
10. **DAM, Kenneth W.** amerikai jogász (Marysville, Kansas)
PÁRAL, Vladimír cseh író (Prága)
11. **ARRABAL, Fernando** spanyol író (Melilla, Marokkó)
12. **HUGHES, Leslie Ernest** ausztrál orvos, sebész (Parramatta, Új-Dél-Wales)
13. **FARKAS CS. Magda** pszichológus, kutató (Nagyenyed, Románia)
15. **ANTAL Ilona** grafikus (Budapest)
BREUER, Eli kémikus (Szombathely)
NAGY Sándor orvos (Kecskemét)
SZABÓ László Károly színművész (Kolozsvár, Románia)
16. **GETTO József** építész (Lapáncsa)
17. **KOCSIS Mihály** vegyész-mérnök, korróziós szakmérnök (Csongrád)
17. **NAIPPAUL, Vidiadhar Surajprasad, Sir** brit író (Trinidad)
18. **MONTAGNIER, Luc** francia gyógyszerkutató (Chabris)
20. **AKSZJONOV, Vaszilij Pavlovics** orosz író (Kazany)
PACSA László tanár (Székeskút, Románia)
27. **KULCSÁR István** újságíró (Budapest)
28. **HATOS Gyula** pedagógus (Szombathely)
ROZSOS István orvos, sebész (Nagykanizsa)
31. **BÉRES Lajos** gépészmérnök, hegesztő szakmérnök (Gyula)

Fekete György

belsőépítész (Zalaegerszeg, 1932. szeptember 28.)

Indul a film

- Csapó! – Zalaegerszeg, 1932, Jánka-hegy,
- születés a református parókia sarokszobájában, megelőzve és követve egy-egy fiútestvért, az udvaron templom épül, szemközt a Kálvária kapuja-kerítése, oldalt az öregtemető,
- menekülés – mekkora ostobaság – a háború elől, az otthon elvesztése, talajfogás a kicsinyke szabolcsi Tornyospálcán, magtár az udvaron, almaszüret és Vilma nevű kanca az istállóban, apám prédikál és nagy naivan politizál, a naplemente Rákosit aranyozza,
- iskola Csurgón, majd Budapesten az Iparművészeti Főiskolán, vörös diploma, ahogy illik, pályakezdés, megismételhetetlen szakmai mélyvizek,
- de előtte még – mellékesen – 1956, vérfoltos rádióostrom, nemzetőrség, menekülés, börtön, bujkálás a lipótmezei bolondok között; lapítás, hallgatások (a szocializmus azoknak kibírható, akik képesek belül is kívül élni benne...), rejtett emberi kapcsolatok; tenger civil munka, egyesület, szövetség, kiállítási csoport, pályasikerek, szakmai szimpóziumok, cikkírás, verselés, televíziós lakáskultúra-sorozatok, bátorítások és megfélemlítések párban, kiállítástervezés ürügyén 130 magyar pavilon, 35 országban, katonakönyv-bevonás, puha diktatúra, cifrabojt-lét a Népköztársaság ostorán,
- Munkácsy-díj, Érdemes Művészség, rendszeres figyelmeztetések, otthontemelés, gyereknevelés, alagsorban műhely, udvaron sziklakert, az első Dácia, Fruska, a puli, a ház előtt kockaköves járda tisztán és frissen gyomlálva, titkos, majd nyílt értelmiségi találkozók, politizálás, pártbaszervülés, kampány, győzelem,
- kulturális államtitkárság, négyéves, szabadságmentes naiv lázalom, a Nemzeti Kulturális Alap létrehozása, elnöklése, „össztűz” és sajtóperek, parlamenti képviselőség, fegyver az éjjeliszekrénynek támasztva, fenyegetések, belső vívódások, csalódások és megbizonyosodások, anyám és gyermekem anyjának halála,
- pártbeli meghasonlás, a jellembe vetett hitek megrendülése, kétségbeesés az árulások felett, különutasság,
- könyvek írása, barátok faggatása, megkönyékezések, megfenyegetések, kicenzúrázott újságcikkek, bábaság a Magyar Örökségek megnevezésének megszületésénél és életbentartásánál, egyetemi tanári habilitáció, hetenkénti fürdés a fiatalok várakozó tekintetében, halálok utáni újjászületés a szépséges másik asszony hajlékában, olthatatlan szomjúság az igaz szavak után, éjszakai írások, nappali vándorutak a Magyar Szent Korona művészeti ábrázolásainak fellelésére,

- unokák okítása az életre és az életben maradásra, szomjúság szomszédra, barátira, rokonra, ismerősre, évszázadra való tervek szövése, kovácsolása, betakarítása egy élet termésének, salakja zsákolása,
- őrzése, tisztulása annak a szereplőnek, aki én vagyok; nem más, mint akit anyám remélt a pólyámat simogatva, nem más, mint 1945-ben, '56-ban, '89-ben, még ha a világ meg is bolondult a körbeforgásában, és úgy cserélődnek a köpönyegek, mint a színházi kosztümök az öltözőben két felvonás között,
- sírni kétszer sírtam, többször talán nem is tudnék, nevetni nincs kedvem, ha okom lesz rá, megteszem biztosan,
- pedig boldog vagyok, mert megépítettem a saját világomat, rendben tartom, zászlaja nemzetiszínű, főterén hímezett szűrben furulyáznak erdélyi őseim, erdeiben szeretteim repkednek madárszárnyakon, etetem őket, és még a csúzlítól is irtózom,
- számítógépet az agyamra cseréltem, és szívemre bíztam a kommunikációt.

Zárókép: Az Úristen várakozón szembenéz velem, és tétova hívómozdulatait vélem néha látni,

- visszaintek -, ne még, ha csak lehet...

Szeptemberben tölti be hetvenedik életévét:

1. **DEJEU, Gavril** román politikus (Kisbesebes)
TÓTH György belsőépítész (Rábapatonna)
4. **BALOGH András** jogász, tanár, politikus (Kolozsvár, Románia)
FEHÉRVÁRY Géza tanár (Gyula)
TEPLÁN István kémikus (Magyarkeszi)
6. **MÁTHÉ András** újságíró, tanár (Marosvásárhely, Románia)
7. **BOUCHIER, Ian Arthur Dennis** brit orvos, gasztroenterológus (Fokváros, Dél-Afrika)
BRADBURY, Malcolm Stanley brit író (Sheffield)
8. **CHOLNOKY Péter** orvos, gyermekgyógyász (Pécs)
IRING Margit vegyészmérnök (Budapest)
SALA, Marius román nyelvész (Vaszkoh)
9. **STARK Antal** közgazdász (Budapest)
10. **BÁNSZKY György** mérnök (Rétság)
RÉBELI SZABÓ József jogász (Szentest)
12. **KOCSIS Sándor** operatőr (Makó)
13. **GELLAI Imre** közgazdász (Endrőd)
15. **BARTLETT, Neil** brit kémikus (Newcastle-upon-Tyne)
16. **BAKOS Zsigmond** textiltervező (Fülöpszállás)
MERZA József matematikus (Sáros-patak)
17. **ELEKES Emma** színész (Kolozsvár, Románia)
HORVÁTH Arany író, szerkesztő (Magyarózd, Románia)
18. **CSÁKÁNY Béla** matematikus (Karcag)
- NAGY Andor** pedagógus (Eger)
19. **BROWNLIE, Ian** brit jogász (Liverpool)
KERESZTÚRI Ferencné pedagógus (Szombathely)
- WIEGANDT Richárd** matematikus (Budapest)
20. **KARAOSMANOGLU, Attila** török közgazdász (Manisa)
NÉMETH Béla politikus (Kisberény)
22. **BRAZAUSKAS, Algirdas-Mykolas** litván politikus (Rokiškis)
24. **BARTHA Béla** képzőművész, költő, művészterapeuta (Dicsőszentmárton, Románia)
GUT, Rainer Emil svájci bankár (Baar)
HOBERG, Heinz német bányamérnök (Münster)
25. **BARTL József** festőművész (Soroksár)
26. **ALMÁSI Miklós** esztéta, filozófus (Budapest)
SZILÁGYI Zsolt ötvös (Sepsimánlás, Románia)
27. **KULCSÁR István** újságíró (Budapest)
LAMPÉ István orvos, fül-orr-gégész, audiológus (Jászberény)
28. **ISAACS, Jeremy Israel** brit operaigazgató
29. **THURZÓ Tibor** újságíró (Budapest)
30. **FRANG Dezső** orvos, urológus, sebész (Répceszemere)
ISIHARA Sintaro japán politikus (Kóbe)
SIPOS Erzsébet textiltervező (Leányfalu)

Székely László

díszlettervező (Budapest, 1932. október 2.)

Fiatalságom a háborús készülődések által okozott feszültségek között telt el. Ennek ellenére, szüleim jóvoltából gyermekkorom örömteljesnek mondható. Egy nagy család egyetlen gyermeke voltam, a vele járó összes pozitív élménnyel. Ma már tudom, hogy hatása egész eddigi életemben elkísért. Mint minden fiatal, sok minden akartam lenni – az oroszlánszelídítőtől az orvosprofesszorig. A művészeti témák nem nagyon érdekelték, bár a rajzolás egész kisgyermekkoromtól nagy kedvvel töltött el.

A háború befejezése után különböző iskolákban folytattam tanulmányaimat. Nagyszüleimnek Gödöllőn volt házuk, és én a nyarakat ott töltöttem. Tíz-tizenkét éves lehettem, amikor barátságot kötöttem az ott élő Remsey Jenő festőművész három fiával.

Az egész családot a művészet szelleme hatotta át, és a fiúk aktívan művelték is azt. Különösen rajongtak a színházért, készítettek bábszínházat, díszleteket festettek, bábokat faragtak, és számomra fantasztikus bábszínházi produkciókat hoztak létre. Ez a kapcsolat nagyban befolyásolta további életemet. Érdeklődésem egyre inkább a színházművészet felé fordult.

Anyai nagybátyám baráti viszonyban volt az Oláh családdal. Fiuk, Oláh Gusztáv már a negyvenes években az Operaház vezető díszlettervezője és rendezője volt. Nagybátyám említést tett neki színház iránti érdeklődésemről, és általa alkalmam nyílt egy személyes találkozásra 1950 tavaszán. Ő már akkor a Magyar Iparművészeti Főiskola akkor indult díszlettervező szakán tanított, az ugyancsak kiváló képességű nemzeti színházi díszlettervezővel, Varga Mátyással együtt. (Itt jegyzem meg, az utóbbival a mai napig is személyes jó barátságban vagyok.)

Oláh világosított fel, hogy mi az útja továbbtanulásomnak, ha színházi területre akarok kerülni. Elvi segítségével 1950-ben jelentkeztem a Főiskolára, ahová felvételt nyertem. Úgy látszott, hogy szerencsés csillagzat alatt születtem. Az 1956-os események előtti politikai állapotok nem igazán kedveztek különböző társadalmi rétegű fiataloknak. 1953-ban eltávolítottak a Főiskoláról. Az elkövetkező esztendőik kemény, de számomra hasznos tapasztalatok időszaka volt. Voltam műszaki rajzoló, rajzsakkör-vezető. 1956-ban megnősültem, 1958-ban született meg lányom. A kitaszítás éveiben sokat festettem, rajzoltam, készültem arra, hogy talán újra lehetőségem lesz választott hivatásom művelésére. 1959-ben egy kiállításom kapcsán kapcsolatba kerültem Hincz Gyula festőművésszel, aki akkor az Iparművészeti Főiskola rektora volt. Az ő segítségével rehabilitáltak, és visszakerültem a főiskolára, ahol 1960-ban diplomáztam, mint díszlettervező művész.

Első szerződésem az egeri Gárdonyi Géza Színházhoz szólt. Az itt töltött időszak szakmailag nagy iskolát jelentett. Az első évben több mint nyolc színpadi

műhöz kellett díszletet terveznem. Ez komoly nehézségeket okozott, mert az akkori általános gyakorlat az volt, hogy az előadásokkal különböző vidéki városokban kultúrotthonokba ment a társulat vendégszerepelni, és a díszleteket úgy kellett megtervezni, hogy szinte minden körülmények között használhatók, illúziókeltők legyenek. Ez nagy iskola volt, melynek hasznát a mai napig élvezem.

Egri munkáim sikeresek voltak, ennek köszönhetően a Szegedi Nemzeti Színház főrendezője, Komor István és híres zeneigazgatója, Vaszy Viktor szerződtetett. Vaszy vezetése alatt a szegedi színház fénykorát élte. Számomra egyre-másra jöttek a szebbnél szebb tervezési feladatok. Az itt töltött évek alatt lehetőségem volt a Szegedi Szabadtéri Játékok számára is tervezni. Folyamatos re-

Erkel Ferenc: Bánk bán

mek feladataim fogalmzták meg bennem azt a gondolatot, hogy érdemes lenne színházi munkáimból egyéni kiállítást rendezni. Az első önálló kiállításom Szegeden volt, melynek sikere további kiállításokra buzdított. Szegedi éveim alatt alkalmam nyílt más színházak számára is tervezni.

A hetvenes évek elején jelentkezett először az a fiatal rendezői gárda, kiknek törekvése egy új színházi szemlélet kialakítása volt. Munkatársa lehettem többek között Székely Gábornak, Ruszt Józsefnek, Csiszár Imrének, Ascher Tamásnak.

Szeged után a Szolnoki Szigligeti Színházhoz szerződtem. Az itt eltöltött esztendőik tervezői arculatom kialakulásának fontos korszaka volt.

A hetvenes évek végén ért az a megtiszteltetés, hogy a Magyar Képzőművészeti Főiskolán induló díszlet- és jelmeztervező tanszékre meghívtak tanárnak, ahol később tanszékvezető lettem, és ahol jelenleg is tanítok.

Színházi munkásságom elismeréseként 1997-ben Jászai Mari-díjat kaptam.

A hetvenes évek végén a szolnoki, illetve a kaposvári színház művészeti vezetését kérték fel a budapesti Nemzeti Színház irányítására. Ezt követően a Nemzeti Színház tervezője lettem, a budapesti Katona József Színház megalakulásáig. Az itt töltött időszakhoz művészi munkásságom több kiemelkedő csúcspontja kötődik, gondolok itt Büchner: *Danton halála*, vagy Shakespeare: *Troillus és Cressida*, vagy Szuhovo–Kobilin: *Tarelkin halálának díszletterveire*.

Nemzeti színházi működésem elismeréseként kaptam meg az érdemes művész kitüntetését.

A budapesti Katona József Színház megalakulásakor e színház tervezője lettem. Ezen időszak legemlékezetesebb tervezései Füst Milán *Boldogtalanok*, Shakespeare *Coriolanus*, *Ahogy tetszik* és Bulgakov *Menekülés* című darabjának látványtervei.

Az igazgató-főrendező Székely Gábor távozása után én is elhagytam a színházat. Visszaszerződtem a Csiszár Imre vezetése alatt álló Nemzeti Színházba.

Egy esztendő múlva az akkor alakuló Budapesti Kamaraszínház vezetése felkérésének tettem eleget, amikor elvállaltam a színház vezető díszlettervezőjének feladatát, és amelynek nyugdíjba vonulásom óta is tagja vagyok. 1994-ben ért az a megtiszteltetés, hogy a Magyar Köztársaság kormányától több évtizedes munkám elismeréséül a Magyar Köztársaság Érdemérem (polgári tagozata) kitüntetését vehettem át Göncz Árpád köztársasági elnöktől.

A jövőt tekintve az egyik legfontosabb tevékenységem az oktatói munka, hogy művészi és szakmai tapasztalataimat a jövő generációja számára át tudjam adni. Az külön öröm, hogy tervezőművészetemre színházaink a mai napig is igényt tartanak.

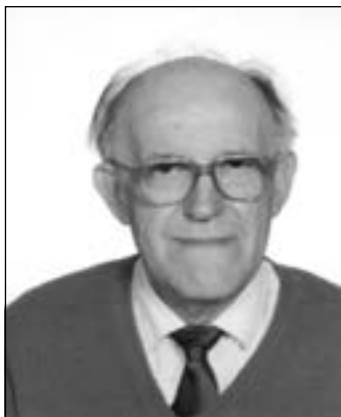
hírlap

Császi Ferenc

fafaragó (Hajdúszoboszló, 1932. október 12.)

Parasztcsaládban születtem. Már gyermekkoromban szerettem fűni-faragni, ezért kerégyártó-mesterséget tanultam. 1954–1983-ig kerégyártó kádár kisiparosként dolgoztam. 1975 óta foglalkozom fafaragással, népművészeti tárgyak készítésével.

Az ősi kerégyártó szakma mesterei szerkeret, szánkót, talicskát, jármot, szerszámnyeleket, a parasztember használati tárgyait készítették. Ezek olyan szép formával és motívumkinccsel rendelkeznek, megérdemlik, hogy átmentsük a ma embere számára bútor és használati tárgyak formájában. Készítéséhez szívesen használom a kovácsoltvasat, amely nemcsak díszíti, hanem tartó és rögzítő funkciót is ad a szerkezeteknek. Általában ebédlő- és hálószobabútort készítek, a saroglya, a járom és a bognárszer-

kezetet felhasználva. A régi parasztbútorok formáját megőrizve karos gondolkodószéket, tékát (iratok és ital tárolására használt szekrény) is faragok a garnitúrához. Ezek mellett faragok zsindeletetős haranglábat, szövőszéket, bölcst, szuszékládát, fejfát, kopjafát. Iskoláknak és óvodáknak készítek szabadtéri

játékokat, egy- és kétlovas kocsit, mardaras, krokodilos hintát, oszlopos forgót, tornaszeres csúszdát, mászókat, bordásfalat, fazekas korongozót stb. 1975-től megszűnéséig, 1993-ig tagja, majd vezetője voltam a debreceni Kölcsey Ferenc Megyei Művelődési Központ tárgyformáló stúdiójának. A Hosszúpályi Úti Iskola épületét alkotóházzá alakítottuk át, beltéri és kerti bútorokat, kerítést és gyermekjátékokat faragtunk. 1980 óta tagja vagyok a Velemi Népművészeti Stúdióknak,

ahol a népművészet csaknem minden ágát művelik az ország minden tájáról összeseregglő alkotók. Fagerendákból közösen építettük meg az alkotóházat és a műhelyeket, a patak fölé hidat emeltünk, bútorokat, udvari gyerekjátékokat készítettünk. Ezenkívül több hazai és külföldi alkotótáborban vettem részt, úgymint Debrecenben, Tiszafüreden, Sárospatakon, Tokajban és Velemenben. 1987-ben Kölnben egyházi óvodáknak készítettünk udvari játékokat. 1991-ben a japán Inami-ban, a nemzetközi szobrász és fafaragó táborban székely kaput és haranglábat készítettünk Péterfy László szobrászművésszel. 1996-ban a cseh Tribec nemzetközi fafaragó táborában madárhintát, mászókat és krokodilos hintát faragtunk Kovács Mihály kollégámmal.

Ebédlogarnitúra
(bognárszerkezetű)

Jelentősebb pályázatok és kiállítások: 1977-ben az Országos Népművészeti Kiállításon Nyíregyházán Gránátalma nagydíjat kaptam a járom formáját idéző ebédlogarnitúrámért. 1979-ben ismét Gránátalma-díjban részesítettek bognárszerkezetű bútoromért, 1981-ben aranyplakettet, 1985-ben ezüstplakettet kaptam. Siófokon az országos kismesterségek művészete pályázaton első díjjal jutalmaztak, 1982-ben másodikkal, 1985-ben harmadikkal. Az első országos bútorműves pályázaton első díjat kaptam Debrecenben. 1996-ban a debreceni megyei népművészeti kiállításon nívódíjban részesítettek.

Több mint hatvan hazai és külföldi kiállításon vettek részt bútoraim. A jelentősebbek: 1977 Finnország, magyar népművészeti kiállítás, 1981 Bulgária, VII. nemzetközi népművészeti kiállítás, 1982 Svédország, magyar népművészeti kiállítás, 1982 és 1989 Litván Szocialista Köztársaság, magyar népművészeti kiállítás, 1989 Hajdúszoboszló élő népművészete kiállítás, 1991 Japán, Inami nemzetközi szobrász és fafaragó tábor alkotóinak kiállítása.

1982-ben kaptam meg a népi iparművész címet, 1991-ben a népművészet mestere díjat. A feleségem és két lányom is gyakran elkísért az alkotótáborokba, amelyek nagy hatással voltak rájuk. Erzsébet lányom újságíróként népszerűsíti a népművészetet, Irén néprajzos-muzeológus, emellett óraadó az egeri főiskolán, nevezetesen korongozik, népi gyermekjátékok készítését oktatja. Két unokám néptáncot tanul.

Liani Furu

Októberben tölti be hetvenedik életévét:

1. **CSANÁDI Béla** erdőmérnök (Tompá)
2. **KATONA Tamás** történész, politikus (Budapest)
LUKA László orvos, pszichiáter, pszichoanalitikus (Budapest)
SZÁSZ Iván jogász (Budapest)
4. **BODÓ Imre** állattenyésztő, agrármérnök (Budapest)
5. **HERTAY Mária** grafikus (Sopron)
RÁTÓTI Benő térképész, geológus (Törtel)
8. **AGANBEGJAN, Abel Gezevics** örmény politikus, közgazdász (Tbiliszi, Grúzia)
CSERNYÁK István festő, grafikus, restaurátor (Ercsi)
GAZSÓ Ferenc szociológus (Békésszentandrás)
9. **JÓNÁS Ilona** ötvös, festő (Budapest)
PATKÓS István mezőgazdasági gépészmérnök (Pilis)
10. **ERDÉLYI Ferenc** gépész- és villamosmérnök (Debrecen)
13. **BARTUCZ Ferenc** erdőmérnök (Szilvásvárad)
MAKAVEJEV, Dusan szerb filmrendező (Belgrád)
PETRIK József újságíró, költő (Dunasáp)
15. **DÖRNYEINÉ NÉMETH Judit** fizikus (Budapest)
16. **GREENWOOD, Duncan Joseph** brit mezőgazdász (New Barnet, Hertshire)
18. **HORVÁTH Gábor** kémikus (Szombathely)
LANDSBERGIS, Vytautas litván politikus, zenetudós (Kaunas)
19. **CHEREJI PERIS Teréz** színművész, docens,ínháztörténész, kutató (Kolozsvár, Románia)
22. **CSISZÁR Elek** festő (Keszthely)
KOVÁCS József László irodalomtörténész (Sopron)
MEDVECKY Edit festő, alkalmazott grafikus (Munkács)
23. **BELOV, Vaszilij Ivanovics** orosz író, költő (Tyimonyiha, Vologda)
24. **DE GENNES, Pierre-Gilles** francia fizikus (Párizs)
MUNDELL, Robert Alexander kanadai közgazdász (Kingston, Ontario)
25. **ALLEN, John Robert Lawrence** brit geológus
LENDVAI György író, dramaturg (Pápa)
27. **SZŐKE Sándor** geográfus, tanár (Füzesgyarmat)
29. **FÖLDESNÉ BEREZSNICH Tamara** vegyészmérnök
KITAJ, Ronald B. amerikai festő (Cleveland)
30. **BÚZÁS Károly** politikus (Osli)
31. **COLLMAN, James Paddock** amerikai kémikus (Beatrice, Nebraska)

Beder István

író, újságíró (Ostorok, 1932. november 12.)

Ostorokon, Jugoszláviában, a martonosi község legtávolabbi tanyavilágában születtem. Hacsak tehetne, nagyapám elszöktetett ott-honról, mert én voltam az első fiúunokája. Tanyája háborítatlan kis birodalom volt, udvaron kívül és belül mesebeli környezet egy apróságnak. Ezt igyekeztem megörökíteni

Szomjúság földje című regényemben, amelyért a Forum Könyvkiadó pályázatán első díjat nyertem.

Székely származású édesapám kovácmester és szenvedélyes rádióamatőr volt. A harmincas évek közepén ő készítette el az első vevőkészüléket Ostorokon. „Bedernél van egy doboz, és abban beszél egy férfi meg egy nő, és egy egész cigányzenekar muzsikál – terjesztette hírét az egyik szomszédasszonyunk. – Én bizony nem mernék avval a félelmetes dobozzal egy szobában aludni.”

Az elemi iskolát Felsőhegyen végeztem, ahol áldott emlékü tanítóm, Búrány Feri bácsi szintén hódolt a rádiózásnak. Közösen készítettünk kristálydetektoros, fülhallgatós rádiókat. Az olcsó kristálydetektor tette lehetővé azt, hogy a szegény falusi napszámosok is hallgathassák a második világháború híreit.

A gimnáziumot Zentán végeztem. Csak fizikából voltam kitűnő. Az érettségi után teljesült diákkori álmom, 1951-ben, tizenkilenc éves koromban fölvettek az Újvidéki Rádió kötelékébe. A külpolitikai rovathoz kerültem, az

éter hullámain ostoroztam Rákosiék sztálinista rendszerét, beutaztam Nyugat-Európát, de tíz év után, amikor szerkesztőségünk megkapta az első magnetofonokat, kineveztek szabad riporterré a Tisza-vidékre. Zentán telepedtem le. 1988-ig, nyugalomba vonulásomig heti négy hangfelvételt készítettem két-

kezi munkás- és parasztemberekkel, akik vidékünk zamatos, jó hangzású és forrásértékű tájnyelvén beszélnek. Rengeteg riporterit élményt gyűjtöttem össze, tulajdonképpen ebből kerekedett ki további hét regényem. Mivel a vajdasági könyvkiadás mind kevesebb pénzhez jut, a legújabb még nem látott nyomdafestéket. Történelmi tárgyú. A három évszázados adai nyárfáról szól. Kiszáradása előtt akkora volt, hogy heten érték körül. Végül kalapnyi taplógombák jelentek meg rajta. Féreg fúrta odúiba vadméhek költöztek be, amelyek kiszívták a csabagyöngye nedvét. A szőlőgazdák megkérték a csószot, hogy füstölje ki őket onnan. Szót fogadott. Szalmacsóvát gyömszólt a legmélyebb repedésbe, meggyújtotta, s ettől aztán meggyulladt az egész fa. Amikor kivágták, könnyen meg lehetett állapítani a korát.

Háromszáz évgyűrű című regényemben jelzem, hogy mikor bújhatott ki a rögök közül: 1697-ben, amikor a török sereg Zentánál csúfos vereséget szenvedett, a fa már sudárba szökkent. Regényemben azt írtam le, hogy három évszázad alatt mi minden játszód-

dott le a matuzsálemi kort megélt nővény körül, az adaiak hogyan élték át a vészterhes időket. Igyekeztem szigorúan ragaszkodni a történelem sorsformáló eseményeihez, vagyis a minden áron való modernség helyett inkább a tényisztelet, a valóság feltárásának elve vezérelt. Hetvenedik évem küszöbén azt látom, szülőföldünkön olyan a

légkör, hogy az írástudók felelőssége hatványozott, de erőmből, sajnos, regényekre már aligha, legfeljebb csak elbeszélésekre futja.

Meder István

Jókai Anna

író (Budapest, 1932. november 24.)

Életműve: húsz kötet (regények, novellák, esszék, publicisztika). *Jellemző írásaira:* a spirituális realizmus. *Jelenleg:* szabadfoglalkozású, számos társadalmi tisztség viselője. Képesítése szerint középiskolai tanár. 1990–92 közt a Magyar Írószövetség elnöke.

Díjai, kitüntetései: József Attila-díj (1970), SZOT-díj (1974), Pielrzek-díj, Lengyelország (1980), A Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje (1992), Kossuth-díj (1994), Magyar Örökség-díj (1998), Tiszatáj-díj (1999), Év könyve Díj (1999), CET-díj (2000), Magyar Művészetért Díj (2000).

Bővebbet róla: írásaiból, a méltatásokból és az olvasóktól. (Vallomás helyett alább összeállítás az író utóbbi évekbeli nyilatkozataiból.)

„Az írónak az a feladata, ha neki valami egy kicsit fáj, azt felnagyítsa, mások számára is átélhetővé tegye. Nekem az a hibám is, ami az erényem: mélyen át tudom élni a másik ember gondját-baját. Ez manapság különösen fájdalmas dolog, mert erősen érzem, hogy nem lehet maradéktalanul boldog az ember. Amíg egyetlenegy ember is van, aki iszonyatos nyomorúságban és brutálitásnak kitéve tengődik, addig a többiek sem lehetnek felhőtlenül boldogok, és nem is szabad, hogy azok legyenek. (...) Arra szeretném mindannyiunkat rádöbenteni: az élet értelme éppen abban rejlik, hogy felismerjük, milyen értelmetlenségben él az, aki csak eszik, iszik, alszik, szeretkezik, vagyont gyűjt, felfordul. Ha tudja és hiszi az ember, hogy egy szellemi valóságból érkezett ide, és majd a halála pillanatában nem ő, nem az igazi énje semmisül meg, hanem csak egy átmeneti földi formáció, egészen más színt kap az élete.”

„Hiszem, hogy van egy központi teremtő-rendező elv mindenekfelett, amelyik a történelmet irányítja, és az, amit most magunk mögött látunk, csupán az okozatok világa. Továbbra is hiszek benne, hogy egyszer elkészül a világ, s hogy mi társteremtői vagyunk a jövőnek. (...) A saját, ajándékba kapott képességeinket, tehetségünket kell kibontakoztatnunk és felhasználnunk a világ

javára. Minden embernek megvan a feladata, amit teljesítenie kell, amiért megszületett.”

„Szeretném, hogy úgy menjen át a következő évezredbe ez a sokszor megtépázott ország, hogy ne szégyellje erkölcsseit, hogy szolidárisak legyünk egymással, és mosolyogjuk meg azokat, akik kizárólag a pénz bűvöletében élnek. Rossz volt fölöttünk az ideológiai nyomás; másképpen, de rossz lehet a pénz uralma is.”

Jókai Anna

Novemberben tölti be hetvenedik életévét:

- HSZIE Fei** kínai politikus (Lufeng, Kanton tartomány)
- 3. GYÖRGYI Sándor** biofizikus (Orosháza)
- 4. ALATAS, Ali** indonéz politikus, jogász (Jakarta)
- KLESTIL, Thomas** osztrák politikus, diplomata (Bécs)
- 5. MAJOROS György** geológus (Tokaj)
- 6. B. GERGELY Piroska** nyelvész (Kolozsvár, Románia)
- 8. AUDRAN, Stéphane** francia színész (Versailles)
- BURGET Lajos** újságíró (Miskolc)
- DIAMOND, Abel J.** kanadai építész (Dél-Afrika)
- EKE Károly** újságíró (Csongrád)
- LOCH Jakab** vegyészmérnök (Nagybecskerek, Jugoszlávia)
- MIFSUD BONNICI, Ugo** máltai politikus (Cospicua)
- 10. SCHEIDER, Roy** amerikai színész (Orange, New Jersey)
- 11. KIS Edit** keramikus, formatervező (Békéscsaba)
- 13. BÁLINT Miklós** műkedvelő színjátész, RMDSZ-tisztségviselő (Szilágysámson, Románia)
- SZABÓ Miklós** történész, docens, tudományos kutató (Sáromberke, Románia)
- 14. LUKÁCS József** villamosmérnök (Ságvár)
- 15. Balázs Kálmán** textiltervező, grafikus (Kaposvár)
- CSEA Szim** kambodzsai politikus (Ampin, Svaj Rieng)
- GYÖRKE Sándor** diplomata (Zalaszentgrót)
- 16. TORGYÁN József** ügyvéd, politikus (Mátészalka)
- KUDELÁSZ Eduárd** keramikus (Kilyén, Románia)
- 17. ARNOLD Károly** épületgépész-mérnök (Budapest)
- 18. SZABÓ Miklós** agrármérnök (Pátroha)
- 20. MÁTRAI Sándor** labdarúgó (Magyaszénás)
- 22. MAKSA Imre** gépészmérnök (Hódmezővásárhely)
- PRIM Zoltán** restaurátor (Hajdúböszörmény)
- 23. FEHÉR János** orvos, belgyógyász, gasztroenterológus (Kisbarát)
- NYÍRI László** agrármérnök (Pestszentlőrinc)
- 25. VICZIÁN János** egyházi vezető (Kiskőrös)
- 27. CHORHERR, Thomas** osztrák újságíró (Bécs)
- HORVÁTH János** belsőépítész (Bicske)
- 29. CHIRAC, Jacques René** francia politikus (Párizs)

Burány Nándor

író (Zenta, 1932. december 6.)

Érik a szőlő. Legalább ezer éve már, de lehet, hogy több is itt, ilyenkor szeptemberben a Kamanc fölötti Fruska Gora déli lejtőin. A XV. századra világhírű lett a Szerémség bora, megannyi a szőlőtermesztéssel, borszállítással kapcsolatos okmány maradt fenn azokból az időkből. A történészek írják, hogy ez a vidék, az akkori Délvidék felzárkózott Európához. A husziták itteni mozgalma (Kamanci Balázs), a Biblia fordítása (Tamás és Bálint) a kritikai gondolkodás megjelenéséről tanúskodik. Mikor, már kopaszodó fejjel, megismerkedtem szülőföldem eme kincsével, életem egyik legizgalmasabb felfedezése volt. S a legelszomorítóbb, hogy az iskolákban szinte semmit nem tanultam róla. Pedig azt hiszem, megmaradásunk szempontjából létfontosságú,

minden más történelmi emlékünknél fontosabb a kamanci huszita mozgalom, ugyanígy az ezeréves dombói faragott kövek üzenetének a megismerése...

Ugyancsak meghatározó szomorú, felháborító élményem volt, amikor Dél-Bánátban, Ó-Lécen találkoztam azokkal a nyomorúságos körülmények között élő magyar kisdiakokkal, akik szerb iskolába járva úgy nőnek fel, hogy nevüket sem tudták az anyanyelvükön leírni.

Két élmény. Egyik is, másik is cselekvésre készítő (kellene, hogy legyen). Most, harminc évvel később is. Még inkább az, még felháborítóbb a harmadik, amely az 1944 őszének magyarelles véres megtorlásaihoz kapcsolódik, s amiről írni senkinek mersze nem volt. Ha gyávaságból nem írom meg haladéktalanul azt, amiről az emberek beszélni sem mernek, hogy írhatnék akkor másról?

De nem kell a múlt mélységeibe merülni a vérlázító élményekért. Az egész életünk, a kisebbségi lét már önmagában fölháborító. Valóban lehet ennél szörnyűbb: beleszületni egy állapotba, amiről mi Zentán eleve tudjuk, hogy igazságtalan, de amin nem lehet változtatni, nem marad más, el kell fogadni olyannak, amilyen: igazságtalannak. Micsoda deformáció! Nem lehet, nem szabad elfogadni! Küzdeni kell ellene. Ez az élet értelme: küzdelem az igazságtalanság ellen.

Megbotránkoztató adatok: az elmúlt évtizedekben rohamosan fogyatkozik az itteni magyarság, ugyanakkor rohamos változások álltak be a velünk élő másik, a többségi nemzet létszámában is, csak éppen ellenkező előjellel. Arányeltolódás. Megállíthatatlan folyamat. Minden próbálkozás eleve kudarcra van ítélve. Bizonyítják az elmúlt évtizedek keserű tapasztalatai is. Ami születésünkkel megkezdődött, az nem más, mint harc a lehetetlennel. Előttünk itt nincs más alternatíva. A fenyegető életveszély állandó érzése. Ösztöneinkben a megmaradásért való harc napiparancsa. Folytatni kell a győzelem leghalványabb reménye nélkül is.

Naivitásnak tűnhet ez, utólagos magyarázatnak is. Ha valóban (nem is ösztönös, de tudatosan vállalt) harc volt az életem, akkor most, a végén nincs már helye az önámításnak, végérvényes a kudarc, a fogycokzásunkra vonatkozó adatok a cáfolhatatlan bizonyíték, be kell vallanom önmagamnak legalább.

Egy író vallomása kellene hogy legyen ez, s még nem szóltam irodalomról, könyvekről, könyveimről. Pedig pár mondatra hely ha lesz még, akkor a minden előbbinél felháborítóbb élményemet, Szombathelyi Ferenc vezérezredesnek, a honvédség egykori vezérkari főnökének a tragédiáját nem hallgathatom el. Az fáj, hogy talán senki más hazafit nem ért akkora igazságtalanság, ahogy őt cserbenhagyta a hazája, pedig – az emberi helytállás ma annyira hiányzó példái – hozzá intézte a sortűz előtti utolsó szavait is. Itt, Újvidéken ítelték halálra, itt végezték ki 55 évvel ezelőtt. Virágot sírjára nem vihetek, de – nemcsak én gondolom így – legjobb regényemet róla írtam. Lehet, hogy egyszer meg is jelenik. Persze nem ez a lényeg. Nagyobb a tét. Forró a nyár, édesnek ígérkezik a szőlő, jónak a bor a Fruska Gora déli lejtőin. S ezer év pusztító hadjáratait is kiállták a dombói templomrom faragott kövei, ha mi nem, utódaink az új évezredben megértik talán ama régi mesterek legyőzhetetlen vitalitásának üzenetét...

Buruz Nijant

Földesi József

újságíró (Nyíregyháza, 1932. december 14.)

Az idő múlásával egyre világosabb számomra, mennyire a gyermekkori élmények kormányozták életemet. A nádtetős, földes, vert falú házunk a Nyíregyháza melletti ókisteleki szőlőben; az a néhány csenevész virágtő, a büdöske, a mályva, a tátika, az őszirózsa a házunk előtt; a homokba vájt kocsiút, az eső utáni tapicskolás, mezítelen birkózások, hancúrozások fülig sárosan; az iszapos láb, tele sással, náddal, buzogánnyal, télen nagy jégfoltokkal; aztán hátul az udvarban a disznók, malacok, kacsák, libák, olykor nyulak is, a gémeskút, a szőlőskert, gyümölcsfák, és persze a

háború, a repülőgépek a magasban; a magyar, német és orosz katonák; vagy az az ismeretlen zsidó család, akinek titokban vittem az ételt a krumplisverembe; a reggeli mosakodás az alumíniumlavórban anyám, apám, a nővérem, és a bátyám után; az az áldott jó tanító bácsi az osztatlan elemi iskolában, aki egy szót sem szólt nekünk Trianonról, mindig azt

a régi, szép, jól rajzolható Magyarországot tanította.

És akkor még nem szóltam a tírják tanyákról, a második mandabokorról, ahol a nyarakat töltöttem; a nagymamám főztjéről a nyári kony-

hában, a mákos tésztáról, beigliről, puliszkáról, a töpörtyűs tejfölös kukoricakásáról, lapcsánkáról, a búbos kemencében sültt kenyérről, kenőtollal zsírozott lángosról, a frissen fejt tejről, köpült vajról, tejfölről, túróról, a ropogós sárgaréparól, kovászos uborkáról; nagyapám gyönyörű lovairól, csikóiról, a gulyáskodásról; a laposról, ahova a többi süldő legénykével együtt hajtottuk a teheneket, az itteni bigézésről, nótázásainkról; birkózásainkról; az aratásról, cséplésről, a mezítlábas futkosásról a szúrós tarlón, az ökörnyálról; a pipacs, a búzavirág színéről; az akácvirág, a széna, a szalma, az állatok, a friss trágya szagáról, illatáról, a tehénistálló dikóján eltöltött éjszakákról, az ide beragyogó csillagos égről.

Bár az okokat még nem értettem, azt már gyerekkoromban is megtapasztaltam, hogy a szüleimet megkülönböztetett módon tisztelték az ott élő emberek. Édesapám a Dunántúlról indulva a fél országot bebarangolva jutott el Szabolcsba. Felsőfokú ipariskolát végzett, a műszaki rajzhoz, gépekhez, kovácsoláshoz magas szinten értő gép- és műlakatosmester, akinek számos vasmunkáját (díszkapuk, kilincsek, templomablakok, lépcsőkorlátok stb.) műtárgyként tartanak számon; ráadásul folyton olvasó, általánosan is művelt ember, politikus alkat, erős szociáldemokrata és nemzeti érzelmekkel, mindemellett sudár, pedáns, elegáns, aki egészen más ember benyomását keltette, mint azok, akikkel ott találkozhattam. Valósággal imádták a gyermekeit. Jól emlékszem azokra az estékre, amikor anyám suhogó szőlővesszői elöl kimenekülve, a házunk előtt várom apámat, hogy hazatérve a munkából, érvényt szerezzen az általa szigorúan megkövetelt gyermekverési tilalomnak.

Anyám sok tekintetben ellentéte volt apámnak: szép, de apró termet, mindössze négy elemi végzet, csak a családjának élő asszony, mégis: hihetetlen életenergiájának, talpraesettségének, segítőkészségének köszönhetően – különösen apám halála után – már-már a legendák magasságába emelkedett.

Apám 1944 nyarán, súlyos szívkoszorúér-meszesedés és a háborús viszonyok miatt beállt gyógyszerhiány következtében, váratlanul meghalt. Furcsa, de éppen olyan helyzetben, amikor az egész ország éhezett, általánossá lett a nyomor, a létbizonytalanság, családjunk helyzete kifejezetten jobbra fordult. Még most is magam előtt látom anyámat, amint esténként, éjszakánként tömi a lába közé fogott kacsákat, libákat, majd hajnalban jól felbatyuzva elindul az állomásra, vagy tolja maga előtt a gyümölcscsel, élelemmel megrakott furikot a nyíregyházi piacra, ahol később én is segítettem neki a kofálkodásban. Alig telt el másfél év, s mi már bent laktunk Nyíregyházán egy szép családi házban, a nővérem tanítóképzőbe, a bátyám ipariskolába járt, én pedig bekerülök a polgáriba, majd ennek megszűnése után átíratnak a gimnáziumba.

A körülmények ilyenén való változása ellenére apám halálával valami elmúlt, valami megszakadt bennem, ami miatt otthon, a szülői háznál már nem volt maradásom. Folyton vágycsoztam valahová, nekiindultam valamerre, ahogy akkor mondták: világgá mentem. Legelőször egy iskolatársammal, 12-13 évesen; néhány szem krumplival, tojással, pogácsával, kenyérral és sóval feltarisznyázva, gyalog, Amerikának vettük az utunkat, azzal a szent elhatározással, hogy útközben felszabadítjuk Erdélyt. A Ti-

szán átúszva egészen Tokajig jutotunk, ahonnan rendőri kísérettel vittek vissza bennünket Nyíregyházára.

Később, még mindig fiatalkorúan, tehát illegálisan, nyaranta krampácsoltam a vasútnál, út- és csatornaépítkezéseknél segédmunkáskodtam, ha pedig kiderült a turpisságom és elzavartak, olykor több száz kilométert gyalogoltam, szekérstopoltam hazáig, jobbára csak az út mentén megszerezhető vegetáriánus étkeket fogyasztva (azóta is hiszek a böjt csodájában).

Örökölt természetemen túl, bizonyos, hogy a gyermekkori történések is szerepet játszottak abban, hogy életem folyamán soha, sehol nem éreztem magamat reménytelennek, hitehagyottnak, de még boldogtalannak is legfeljebb ideig-óráig. Olykor magam is elcsodálkozom azon, hogyan, mi okból lehetett ez így, például Duna-pentelén, a vasműépítésnél, ahová a negyvenes évek végén kerültem; fa-irtás, földmunkák, kubikolás közben, egy 32 személyes tetves, poloskás barakkban. De említhetem az 1953 és 1955 közötti időszakot is, amikor pártutasításra az egész magyar sajtóból kiebrudaltak, vagy az 1956 utáni éveket, amikor is részint az '56-os írásaimat, szerkesztői munkámat, részint pedig a változatlanul megőrzött – naivitásból is táplálkozó – kritikus magatartásomat nem tudta a rendszer megbocsátani.

A pályán eltöltött több mint ötven év alatt sok helyen dolgoztam: Szabad Ifjúság, Pest Megyei Hírlap, Ifjúsági Magazin, Magyar Hírlap, Új Tükör, Kapu, Ring, Demokrata, Magyar Kéz-

műves, a rendszerváltást megelőzően, átnevelési céllal is, hét-nyolc nagyüzemi és egy egyetemi lapnál. A sors kegyelméből, de talán magamnak köszönhetően is, zömében mindig olyan témáról írtam, ami érdekelt, ami vonzott, és semmi olyat, ami miatt utólag szégyenkezniem kellene.

Sokszor elgondolkodtam már azon, hogy végső soron a büntetőimnek is hálával tartozom, hiszen nekik is köszönhetően kerültem még közelebb – fizikailag és lélekben is – az engem leginkább vonzó szellemi Magyarországhoz, ami az én felfogásomban, egyszerre jelentette a magyarság erkölcsi és szellemi értékeit őrző értelmiséget és a kétkezieket, főként a munkásság legjavát (feltehetően ebben apám példája volt a meghatározó).

1995-ben feleségemmel, dr. Vérti Zsuzsával és Margit, Zsófi, Boglárka lányainkkal együtt családi vállalkozást hoztunk létre, könyveket, lapokat jelentettünk meg, jelenleg az A Mi Otthonunkat. Édesanyám kilencvenéves korában, kifejezetten jó egészségben, kórházi altatást követően merült örök álomba.

Bízom abban, hogy nemcsak alkatra, termetre hasonlítok rá, de a génjeimben is, lesz tehát elegendő időm arra, hogy számos tervemet megvalósítsam, kiadóként is, alkotóként is.

Földes László

Zsombok Timár György

író (Gyula, 1932. december 16.)

Mondják, az ember fizikai valósága, húsa és vére, hétévenként kicserélődik, valamennyi sejtje megújul, mégsem lesz más, csak amennyire az elmúló idő változtatja, ahogy a fák kérgét, repeszti, árkokkal durvítja, miközben kiterébélyesíti, és az eredeti lényegét, minden sajátos jellemzőjét megőrzi, sőt kiteljesíti. Ez a nagyszerű folyamat minden organikus szervezetben magában hordja a születés és elmúlás tökéletes és fenséges folyamatát. Tízszer újultak meg sejtjeim, de vajon szellemem hányszor? A nagy törést leszámítva, ami jellemem kialakulásának korára esett, nem tapasztalok magamon, gondolkodásomban, etikai magatartásomban változást, noha ezt csak kívülálló képes megítélni. Ma a körülöttem fortyogó, habzó világot megértéssel, de bizonyos rezignációval szemlélem.

Szerencsés időben születtem, tizenégy éves koromig a Horthy-kurzusban, ezt követően bő két esztendő egy nagyon gyenge demokráciában, azután nyolcat a kemény, majd harminchármat a puha diktatúrában, és tizenegy esztendőt ebben a szép, új világnak gondolt, új formációban, amely küszködik a maga demokráciájával. Ennyi társadalmi változás – ami joggal nevezhető túlságosan soknak egy emberöltőre – bölccsé teszi az embert és szkeptikussá. Mégis a bölcsességet túlzónak tartom, és nem lettem szkeptikus. Élettapasztalatom, ami nem mondható bölcsességnek, az elmúlt hetven esztendőről az, hogy van mit összehasonlítnom.

Író lettem, ami nem érdem, hanem állapot – legtöbbször nem kellemes –, senki és semmi sem készítetett erre a mesterségre. Igen, mesterség! Legalábbis olyan súllyal, mint amikor a céhlegény megtér vándorútjáról, és mesterré válik. Vagy úgy, ahogy az ácsok. Rózahegyi Kálmán mondta egyszer: – Szép dolog az, ács fiának lenni! – Az édesapám ács volt, az a fajta, aki semmit sem tudott az ortogonális vetítőrendszeréről, a testek áthatásáról, de meglátva a kőművesmunkát, kiválasztotta a legmegfelelőbb szálfaakat, zsinórpadon kiszabta, és máris állíthatta a székre a tető bordázatát. Persze akkor még maguk bárdolták a gerendát, vésték és csapolták az összeeresztéseket, és ahol muszáj volt, kovácsolt ácskapcsot ütöttek a gerendába. Ma már mindez a múlté. Tőle tanultam meg, kisgyerekkoromban: – Egy ács nem ács, két ács fél ács, négy ács egy ács! – Az „íróság” is ilyen, csak a négy ácsnak benne kell lenni az egyetlen íróban, ha már arra adta a fejét.

Eddigi életem olyan változatos, gazdag és szép volt – minden irracionális és lehetetlen társadalmi berendezkedés, váltás ellenére –, hogy ha ismét elkezdhetném, ugyanígy élném végig. Mondom, nagyon szerencsés csillagzat alatt születtem. Harminchárom éve élek együtt szerelmemmel, Júliával, első házas-

ságomból született lányommal, Líviával, férjével, Jánossal, unokámmal – mert a gyerek, az gyerek, de az unoka...? –, Zsófiával, Júlia édesanyjával, tizenegy macskával, két saját és a szomszéd kutyájával, meg nyolcvankét bonszajjal, ami tulajdonképpen pen-tying kínaiul.

Szerencsés életemnek egyik összetevője, hogy barátaim száma itthon és a nagyvilágban számtalan. A puha diktatúrában a Magyar Írók Szövetségében mienk volt a „ius murmurandi” és az utazás joga, ahová senki sem akart menni, így jutottam el Rigától Buharáig, Szamarkandtól Kabulig. Grúziában pedig két keresztfiam van, Gogi és Kahaber. Júliám Malév-dolgozóként végigcipelt a nagyvilágon. Így azután tudom, hogy Szingapúrban a Changi-repülőtérén nem szabad „ajam gorenget” enni, az igazi Jogjakartában van, a világ legszebb vízesése Foz do Iguacu, a legjobb rákot Kuala Lumpurtól nem messze, a Rák-szigeten lehet fogyasztani és a Pirarucu del coco mangófák árnyéka alatt, Manaosban kapható. Barátom a grúz Tiborc, Gizo, a költő Micha, a litván Mikolasz, Wyaman, a wayanak törzsfőnöke, akinek törzse a Maroni-folyóban megölte Tulu-Perét, Joao Bahiából, aki felvilágosított, hogy a Reglai Szent Szűz nem Yemanyá, hanem Osalá, és akkor még az itthoni rézfúvós, festő meg kocsmákban csellengő barátaimról nem is szóltam.

Szerencsés vagyok, mert számos szakmát megtanulhattam, voltam repülőgép-szerelő technikus, sugárhajtású vadászrepülő és oktató, börtönviselő fegyenc, motor-, nehézgép-, mozdonyszerelő, próbamester, gépkocsivezető, műszaki ellenőr és előadó, gépkocsi előadó, művezető, főművezető, remittendaárus, szervező, kerületi alpolgármester. Írásra, ezek mellett, mindig jutott idő, hiszen soha, senki sem kérte tőlem számon, hogy miért nem írtam meg ezt vagy azt a novellát, verset, forgatókönyvet, regényt. Ez a szép az író mesterségben, és ezért kell négy ács, azaz egy ács munkáját elvégeznie.

A jövő és tervek? A jövő feltartóztathatatlanul jön, semmi befolyásom rá, terveim számosak, és ha megtehetem, három helyre még szeretnék egyszer visszamenni: Borobudurba, Sri Nepál Sarkarba és Bali szigetére. A maximum, hogy Balin térhessek örök nyugalomra, a korallzátonyon túl. Tudom ez reménytelen, de mégis.

Tilless Béla

szobrász, festő (Szihalom, 1932. december 19.)

Anyai nagyapám Diósgyőrben előmunkás, szociáldemokrata sztrájkszervező, apai nagyapám egyházjogász, Besztercebánya utolsó magyar polgármestere. Anyám védőnő, apám jegyző Szihalmon. Alapélmények: falu – Novaj, város – Besztercebánya. 39–42: Fülel, 42-től Novaj, 44: oroszok bejövetele, ki-

fosztás, 43-tól ciszter gimnázium, Eger, osztályfőnök Ágoston Julián. Jegyző Internátus. 45: „B” lista. Költözés Egerbe. A nyomor határán. Enyhén javuló anyagiak. Nyári munka az építőiparban (Berva). 50: apám letartóztatása, majd elítélése. Két év. A kék cédulák leplezése óta figyelték. Kimaradás, illetve magántanulóként a magas-, majd a mélyépítőknél. Családfenntartás. Magánérettségi. Találkozás az első mesterrel, Tscheligi Lajossal (ál-építésvezető Béalapátfalván). Intenzív festészeti tanulmányok.

53. március–55. április: munkaszolgálat, illetve katonaság (MUSZ, dombelhárítás stb.). Vállalati ünnepségen két pofon a párttitkárnak. Leszerelés után azonnal kirúgtak. Különféle munkák (bádogos, villanszerelő) mellett Budapesten további tanulmányok (Szentiványi Lajos). Felvidéki kísérletek a főiskolákra – osztályidegen.

Vissza Egerbe. Borsodnádasd – takerítói állás. 56. szeptembertől ismét Eger–Hatvan, építőipar (technikus). Forradalom. A központ a főiskola. Zavaros reagálások: az ÁVO-sok fizetését kiadják (a Bükkbe rohantak); a doku-

mentációkat teljes ép-ségben az ÁVO vissza-szerzi. November 3-án kiküldetés Miskolcra, az orosz csapatmozgásait jelteni. Másnap az oroszok Miskolcon. Menekülés a Bükkön át. Egert elfoglalták.

57. március (MUK): „begyűjtés”. Adataimat apáméval összekeverték. Éjszaka kerestek. Reggel eljegyzésről jö-
vet barát várt az állomáson a hírrel. Hogy ne zaklassák a szülőket, önként bementem. Rajtam röhögött a pufajkás banda, de többet nem zaklattak. Tíz nap után mindnyájunkat kiengedtek.

Fotószövetkezet – brómretus. Szakmunkás-bizonyítvány. Első házasság. Éva születése. Kubisztikus tanulmányok. 59: első részvétel országos kiállításon. Első közös kiállítás három társsal Egerben.

62, Debrecen. Megélhetés fotóretusálásból. Idegenkedés: „nem a Basahalmán belül vágták el a köldök-zsinórját”. Majd barátságos, széles, nyílt gesztusok – hátbadöfésekkel. Ekkoriban főleg grafikák készültek. Válás. 64: festmények. Ikonos hatások. Új házasság. Stúdió pályázatán 2. díj (többalakos kompozíció). Alap-tagság. Szabadúszás – a mai napig. 65: Budapest, Mednyánszky-terem, kiállítás jó sajtóval. 66: Mária születése. Debrecen, Medgyessy-terem, kiállítás. Pártbizottsági számonkérés az úgynevezett tapasztalati tér hiánya miatt (egzisztencializmus!). Eladás egyik kiállításon sem volt. Anyagi nehézségek. Gyermekek-szakkör Polgáron. 67: KLTE, kiállítás.

Szakkörvezetés az egyetemen. Utazás: Krakkó, majd húsz év után ismét Besztercebánya. Konstruktivitás és faktúra. 68: Budapesti Lengyel Kultúra, kiállítás. Jó sajtó. Az Egyetem Galéria indulása (művészeti vezetés). 59: Szövetségi tagság. 70: Magyar avantgárd kiállítássorozat Lengyelországban (Brendel János). 71: Budapesti Lengyel Kultúra, kiállítás; Angyalföldi Kisgaléria, kiállítás (mimézis sorozat). Intenzív munka az Egyetem Galériánál. A hivatal nyomásának kivédése (Tarnai András), minőség-elvű kompozíció. 72: Vaasa, Taidehalli, kiállítás. 73: Lea születése, anyja halála. 74: Új házasság; Harsányi Ágnes, magyartanár-jelölt, Tilles Ágnes néven előadóművész. Fényes Adolf-terem, túrt kiállítás. Prilep, művésztelepen angol, japán barátok. Spirál tanulmányok. 75: Krómacél-Fény-Mobil Debreceni Kertészeti Vállalat pályázatán. Az első köztéri mobil az országban. Később lebontották. 77: Bradford, Cartwright Hall és Leeds, kiállítás két társsal. Kuopio, művésztelep, 74–78: Egre Iparesztétikai Szakosztály – ebből alakult 80-ban a KINETEAM. Kiállítássorozat 82–84-ig az országban. Környezetesztétikai tanulmányok és néhány cikk. Környezetesztétikai koncepcióterv Tócoskert lakótelepre (Debrecen). Páskándi-darabhoz díszlet (Debrecen) 80 Videofilm 22' Művészet a változó világban – lakótelep. Éles viták a városvezetéssel és a vezető építészekkel különböző fórumokon a város tönkretétele miatt. Püspökladány, feszített krómacél plasztika. Águs József Attila-estje a KLTE-n, majd később Kassák-est a Petőfi Irodalmi Múzeumban és a Kassák Múzeumban. Infarktusz 79-ben. 81: Anna születése. Az egyetem új vezetése (zseboroslán) megszünteti a szabadegyetemet (Lantos Ferenc, Pap Gábor) és az Egyetem Galériát. Múcsarnok kamaraterem, kiállítás. A vezető építész arra biztatta a debreceni kollé-

gákat, hogy közösjenek ki kritikáim miatt (a rendszerváltás után Debrecen Kossuth-díjat járt ki neki).

82: Átköltözés Nyíregyházára – hívtak. 83: Környezetesztétikai terv négy városrészre. Fizetési nehézségek a tervekért. Sorsa: asztalfiók. Később ebből puskáznak töredékeket. Lakájt vártak – nem kaptak. Dávid születése. 84: Kisebb plasztikák (Újléta, Mátészalka). 85: Nyíregyháza. Pályázat – utólagos meghívás, rákérdezésre. A kijelölt neve alatt más készíti a pályamunkát. Etikai botrány. Második forduló. A zsűri sarkára áll. Megbízás az *Életfa* című műre. Átvételi bizottságban három volt pályázó. Avatásra nem hívnak. Ígéret, hogy több munkát nem kapok. 87: Országos pályázat: nagyméretű tölgy játszópasztika Gazdagrétre. Később szétverik, felgyűjtják. Rekonstrukció: Kamaraerdő 92-ben. Költözés Budapestre. Bálint születése.

88–89: Országos pályázaton Miskolcra: Sugárzás vízzel, fénnel kombinált krómacél plasztika – máig nincs helye. 91: Kassák Múzeum, kiállítás. 92–93: Kisebb plasztikák (Budapest, Órmező, Pap, Fülesd).

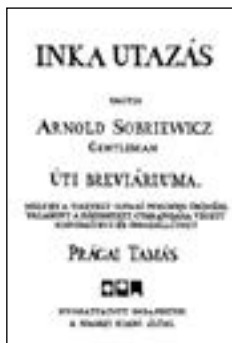
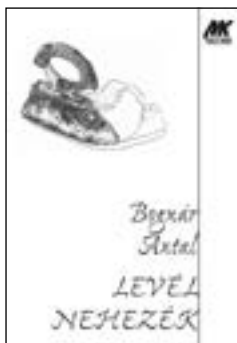
93–96: Megdöbbenés az egyenes (nem damaszkuszi!) utakon: ugyanazok szolgálják az új hatalmat, mint a régit. Hol a művészet? Hol az erkölcs? Fejlődés a kudarcok által. Találkozás a gnoszticizmussal. Anyám élt 91 évet, 1 hónapot és 1 napot.

96–2001: Kozmosz-sorozat (festmények). Fényjátékok, fényinstallációk. Interdiszciplináris szakosztály a szövetségben: környezetesztétikai törekvések és lehetőségek – túlzott optimizmus. Semmi sincs lezárva. Minden új dimenzióba került.

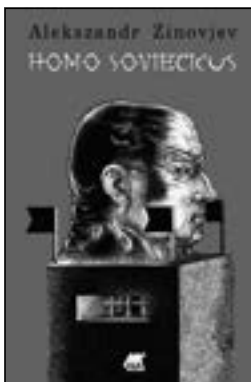
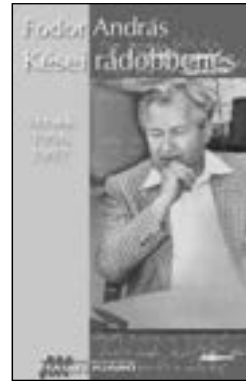
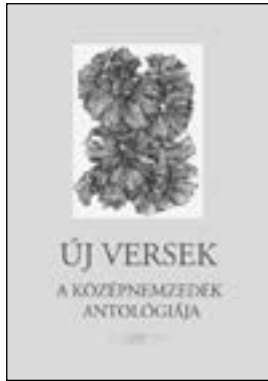
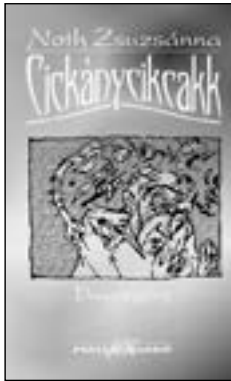
ti uenber

Decemberben tölti be hetvenedik életévét:

1. **BALÁZSNÉ TRIEB Klára** textiltervező (Kerepes)
4. **GERENCSÉR Miklós** író (Győr)
KAPOVITS István kémikus, biológus (Sopronhorpács)
5. **GLASHOW, Sheldon Lee** amerikai fizikus (New York)
6. **MÜLLER Miklós** építőmérnök, vasbetonépítő szakmérnök (Szekszárd)
NATOC SIN, Jurij Viktorovics orosz fiziológus (Harkov – ma Ukrajna)
11. **BUZÁSI János** levéltáros (Gemze)
KOVÁCSI Aladár öttusázó, vívó, orvos (Budapest)
12. **DALNOKI Jenő** labdarúgó, edző (Budapest)
FRANKENBERGER, Rudolf német könyvtáros (Stamm bach)
14. **TSHISEKEDI, Étienne** kongói (zaire-i) politikus (Luluabourg – ma Kananga, Nyugat-Kasia)
15. **O'BRIEN, Edna** ír író (Clare grófság)
THOMAS, John Meurig, Sir brit kémikus (Llanelli, Wales)
16. **JELENITS István** piarista, teológiai tanár (Berettyóújfalú)
SCSEDRIN, Rogyion Konsztantyinovics orosz zeneszerző (Moszkva)
17. **SZÁNTÓ Judit** dramaturg, kritikus, műfordító (Budapest)
18. **SCOTT, William Richard** amerikai szociológus (Parson, Kansas)
19. **VOGEL, Bernhard** német politikus (Göttingen)
20. **TÉNYI Jenő** orvos, belgyógyász (Göröcsöny)
22. **PÉHL József** kajakozó, edző (Soroksár)
ZÖLD Lajos újságíró, vállalkozó (Gyergyószárhegy, Románia)
23. **KIBBLE, Thomas Walter Bannerman** brit fizikus (Madrász, India)
RICHTER, Gerold német geográfus (Česka Lipa, Csehszlovákia – ma Szlovákia)
24. **SIMON Károly** gépészmérnök, hegesztő szakmérnök (Balatonarács)
25. **LITTLE RICHARD** amerikai énekes, zongorista, zeneszerző (Macon, Georgia)
26. **SZAGGYEJEV, Roald Zinnurovics** orosz fizikus (Kazany)
28. **HATTERSLEY, Lord** brit politikus
29. **BOTVAY Károly** gordonkaművész (Sopron)
30. **BOWER, Gordon H.** amerikai pszichológus (Scio, Ohio)
EIGEL Ernő tanár, RMDSZ-tisztségviselő (Csíkszereda, Románia)
31. **KOVÁCS Béla** történész, régész, levéltáros (Dormánd)

A Masszi Kiadó könyvei

Áldott karácsonyt
és boldog új esztendőt
kívánunk olvasóinknak!

A harminckettesek

Elhivatottak nemzedéke

Az első Antall-szobrot,
Domonkos Béla alkotását,
Mányon avatták fel 1996-ban

„Megannyi politikai áramlat közepete ő volt az a magyar államférfi, aki a mai világ politikai realitásainak figyelembevételével alakította ki stratégiáját. Senki, aki utána jön, senki, aki a nyomába lép, ezután meg nem kerülheti őt abban, amit a határokon kívül élő magyarságért cselekedett.”

(Sütő András búcsúbeszédéből)

A harminckettesek meghatározó közös vonása a lélek nemessége, az állhatatosság, a világos jövőkép. S mindezzel együtt a nagy-nagy türelem. Ők azok, akik eszmélkedő gyerekfejjel élték meg a második világháborút, és akiket ifjúkoruk teljében ért 1956. És akik erőt tudtak meríteni a túléléshez. Ez azt is világosan elárulja, minek ellenében formálódhattak épp ilyenén: a lélek erejében bizakodók nemzedékévé. Természetesen a lélektelenség ellenében. Az anyagiasság, az önzés, a testvérietlenség ellenében. Ezért lelkesítő, amit megálmodtak, beteljesítettek és létrehoztak. S amit élő igényként ránk testálnak.

Ötödször állítottuk össze a Napút évkönyvét jeles magyarországi és határon túli személyiségek vallomásaiból, akik életpályájukon egy korhatár küszöbére értek: hetedik évtizedük telik be. Az alkotókat arra kértük fel év végén, hogy hetven sorba sűrítve foglalják egybe tanúskodásukat a világról. A történelmi körülmények, az egyéni adottságok és a kiérlelődő jellemkép meghatározta egyéni sorsalakulások mozaikjából minden évben valóságos nemzeti tablója körvonalazódott egy-egy nemzedéknek, háttérében néhány felderengő szellemalakkal, akik küldetés-vállalásában mintha a generációs vonások legjava összegeződne. Emlékeztetésül: a huszonkilencesek közül Gérecz Attilát láttuk ilyennek, a harmincasok közül Soós Imrét, a harmincegyesek közt Latinovits Zoltánt és Kondor Bélát – a harminckettesek közül kétségtelenül a rendszerváltó, szabadon választott magyar miniszterelnök, Antall József alakja emelkedik ki.

Kézikönyvként forgatható kötetünk a hazai és a nemzetközi élet neves hetvenesztendőseit is felsorolja hónapról hónapra.

Bognár Antal

Hatvan jeles hetvenes

**Albert Zsuzsa • Almár Iván • Árky István
Bálint Tibor • Banner Zoltán • Beder István
Bihari Sándor • Bilek István • Burány Nándor
Csanády János • Császi Ferenc • Csoma Gyula
Deim Pál • Diósi Ágnes • Eszláry Éva
Farkas L. Gyula • Fekete György • Feuer Mária
Földesi József • Fülöp Lajos • Gecse Gusztáv
Gonda János • Grétsy László • H. Tóth Imre
Hajdufy Miklós • Hazai György • Horváth Sándor
Jókai Anna • Kákosy László • Kalmár Tibor
Kisari Balla György • Kiszely István
Kisszebeni Marcell • Kovács Dezső Ödön
Kuklay Antal • Kunszabó Ferenc • Marosi Ildikó
Miska János • Orosz János • Ozsvald Árpád
Örkényi Éva • Pais István • Patay László
Sedlmayr János • Soós Katalin • Sulyok Vince
Szabó Éva • Szabó György • Szabó Marianne
Székely László • Szinetár Miklós • Tarbay Ede
Dr. Tarján Lászlóné Dr. Tajnafői Anna
Tari Márta • Tilless Béla • Ugrin Gábor
Vata Emil • Veszprémi Imre • Zámbó István
Zsombok Timár György**

Ára: 350 Ft. Előfizetés: 3000 Ft.

Megrendelhető a szerkesztőség címén: 1054 Budapest, Zoltán u. 12.
Fogadóórák: péntekenként 10–15 óráig

Folyóiratunk a hírlapboltokon kívül kapható Budapesten
a Balassi, az Euroklub, az Osiris, a Pont, a Vince
és a Kálvin téri Cartafilus könyvesboltban, a Fonóban,
valamint az Írók Boltjában.

A Napút elérhető az Interneten: <http://www.masszikiado.hu/naput>

Számlaszám:

Általános Értékforgalmi Bank 10560000-73064701-01010202